98- KITÂBUT-TEVHÎD
1- Peygamber(S)'In Ümmetini Aziz Ve Celîl Olan Allah'i Birlemeye Çagirmasi Hakkinda Gelen Hadîsler Babi
2- Yüce Allah'in: De Ki Gerek Diye Ad Verin, Gerek Rahman Diye Ad Verin, Hangi Adi Verirseniz, Nihayet En Güzel Isimler O'nundur..." (El-Lsrâ: 110) Kavli Babi
3- Yüce Allah'in Su: Sübhesiz Rizki Veren, O Pek Çetin Kuvvet Sahibi Allah'in Kendisidir" (Ez-Zânyat: 58) Kavli Babi
4- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
5- Yüce Allah'in: "Es-Selâmu'l-Mu*Minu..." (Ei-Hasr: 23) Kavli Babi
6- Yüce Allah'in: 'Meliki'n-Nâsi... = Insanlarin Meliki... " (En-Nâs: 2) Kavli Babi
7- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
8- Yüce Allah'in: "O, Gökleri Ve Yerh Hakk Ile Yaratandir..." (El-En'âm: 73; Ibrâhîm: 19; En-Nahl: 3; El-Ankebût: 44; Ez-Zumer: 5; El-Câsiye: 21; Et-Tegâbun: 3) Kavli Babi
9- Yüce Allah'in: "Ve Kâne'llâhu Semîan Basîran - Allah Hakkiyle Isitici, Kemâliyle Görücüdür9* (En-Nisâ: 134,147) Kavli Babi
10- Yüce Allah'in: 'Kul: Huvel-Kaadiru = De Ki; O Kaadir'dir..." (El-En'âm: 65) Kavli Babi
11- "Mukattibu'l-Kulûb" Sözü Ve Yüce Allah'in: Biz Onlarin Gönüllerini Ve Gözlerini Çeviririzz...{El-En'âm: 110) Kavli Babi
12- "Allah'in Yüzden Bir Eksik Olarak Doksandokuz Ismi Vardir1' Babi
13- Yüce Allah'in Isimleriyle Istemek Ve Bunlarla Allah'a Siginmak Babi
14- Zât, Sifatlar Ve Allah'in Isimleri Hakkinda Zikredilen Seyler Babi
15- Yüce Allah'in Su: "Allah Sizi Kendinden Sakindirip Korkutur" (Âlu Tmrân: 27, 30); Kavli Babi
16- Allah Tebâreke Ve Taâlâ'nin: "Kullu Sey'in Hâlikun Illâ Vechehu-O'nun Zâtindan Baska Hersey Helak Olucudur" (El-Kasas: 88) Kavli Babi
17- Yüce Allah'in: "Sana Karsi (Ey Mûsâ) Gözümün Önünde Yetistirilmen Için Kendimden Bir Sevgi De Birakmistim" (Tâhâ: 39) Kavli Babi
18- Yüce Allah'in: "Huve'llâhu Hâhku'l-Bâriu'l-Musavviru" (El-Hasr: 24) Kavxi Babi
19- Yüce Allah'in: "Buyurdu: Ey Iblis, Iki Etimle (Yâni Bizzat) Yarattigima Secde Etmenden Seni Hangi Sey Men * Etti? Kibirlenmek Mi Istedin? Yoksa Yücelerden Mi Oldun?" (Sâd: 75) Kavli Babi
20- Peygamber(S)'In: "Allah'tan Daha Kiskanç Hiçbir Sahis Yoktur" Kavli Babi
21- Bâb
22- "O'nun Ars'i Su Üstünde Idi"; "O, Büyük Ars'm Sahibidir" (Et-Tevbe: 129; Ei-Mü'minûn: 86; En-Neml: 26) Babi
23- Yüce Allah'in: O, Derecelerin Sahibi Allah'tandir, Melekler De, Rûh Da Oraya Mesafesi Ellibin Yil Olan Bir Günde Yükselip Çikar" (El-Meâric: 3-4) Kavli Babi
24- Yüce Allah'in: 'Birtakim Yüzler O Gün Terütâzedir; Rabb Herini Göreceklerdir" (Ei-Kiyâme: 22) Kavli Babi
25- Yüce Allah'in: "Sübhe Yok Ki, Iyi Hareket Edenlere Allah'in Rahmeti Çok Yakindir" (Ei-A'râf; 56) Kavli Hakkinda Gelen Hadîsler Babi
26- Yüce Allah'in: "Sübhesiz Ki, Allah Gökleri Ve Yer'i Zeval Bulmalarindan Tutmaktadir..."

(Fâtir: 41) Kavli Babi
27- Göklerin, Yerin Ve Bunlardan Baska Mahlûklarin Yaratilmalari Hakkinda Gelen Seyler Babi
28- Bâb:
29- Yüce Allah'in: "Bu Birseyifn Olmasini) Diledigimiz Zaman Sözümüz Ancak *Ohf Dememizden Ibarettir; O Da Derhâl Oluverir" (En-Natu: 40> Kavli Babi
30- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
31- Bâb: Mesîe Ve Irâde Hakkindadir :
32- "Allah Size Kolaylik Diler, Size Güçlük Dilemez (El-Bakara: 185) Babi
33- Yüce Allah'in: Nezdinde Kendisine Izin Verdigi Kimselerden Baskasinin Sefaati Fayda Etmez* Nihayet Kalblerinden Korku Giderildigi Zaman 'Rabb'iniz Ne Buyurdu?' Derler. * Hakki (Söyledi)9 Derler. O Çok Yüce, Çok Büyüktür" (Sebe: 23) Kavli Babi
34- Yüce Rabb'in Cibril Ile Kelâmi Ve Allah'in Meleklere Nidasi Babi
35- Yüce Allah'in: "Bununla Beraber Allah Sana Indirdigi (Kur*Ân) Ile Sâhidttk Eder Ki, O Bunu Kendi Ilmiyle Indirmistir. Melekler De Sâhidlik Ederler. Hakîkî Sahid Olmak Bakunindansa, Allah Yeter" (En-Nisâ: I66> Kavli Babi
36- Yüce Allah'in: "Onlar Allah'in Kelâmim Degistirmelerini Isterler..." (El-Feth: 15) Kavli Babi
37- Azîz Ve Celîl Olan Rabb'in Kiyamet Gününde Peygamberlerle Ve Digerleriyle Kelâm Etmesi Babi
38- Yüce Allah'in: Allah, Musa'ya Hitâb Ile Konustu" (En-Nisâ: 164) Kavli Babi
39- Aziz Ve Celîl Olan Rabb'in Cennet Ehli Ile Kelâmi Babi
40- Yüce Allah'in Kullarini Zikri Emir Ile Olur, Kullarin Allah'i Zikirleri Ise Duâ, Tadarru', Risâlet Ve Teblig Ile Olur Babi
41- Yüce Allah'in: "... O Hâlde Kendiniz Bilip Dururken Allah'a Esler Kosmayin" (El-Bakara: 22) Kavli Babi
42- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
43- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
44- Yüce Allah'in: "Onu Acele Etmen Için Dilini Onunla Depretme" (Ei-Kiyâme: 16) Kavli Ve Peygamber(S)'In Üzerine Vahy Indirilirkenki Fiili Babi
45- Yüce Allah'in: 'Sözünüzü Gizli Tutun, Ister Onu Açiga Vurun. Çünkü O, Sinelerin Özünü Bile Hakkiyle Bilendir. Yaratip Duran Allah Mi Bilmeyecekmis? O Latiftir, Her Seyden Haberdârdir" (Ei-Mtuk: I3-I4) Kavli Babi
46- Peygamberdin: "Bir Kimse Ki, Allah Ona Kur*Ân Ilmi Vermistir De, O Gece Saatlerinde Ve Gündüz Vakitlerinde Onunla Kaaim Olur. Bir Kimse De: Keski Suna Verilen Kur'ân Ni'meti Gibi Bana Da Verilmis Olsaydi, Ben De Onun Yapmakta Oldugu Gibi Yapaydim, Der" Kavli Babi
47- Yüce Allah'in: "Ey Rasul, Rabb'inden Sana Indirileni Teblig Et. Eger Yapmazsan Allah'in Elçiligini Teblig Etmis Olmazsin..." (El-Mâide: 67) Kavli Babi
48-Yüce Allah'in "... Eger Dogru Söyleyiciler Iseniz, Tevrat'i Getirin De Onu Okuyun" (Âlu Tmrân: 93) Kavli Ile Peygamber(S)'In Su Kavli Babi:
49- Bâb: Peygamber (S) Namaza "Amel" Ismini Verdi Ve: "(Namazda) Fâtihatu'l-Kitâb'i

Okumayanin Namazi Yoktur'1 Buyurmustur .
50- Yüce Allah'in: "Hakikat Insan Hirsina Düskün Yaratilmistir» Kendisine Sen Dokundu Mu Feryadi Basandir. Ona Hayir Dokununca Da Çok Cimridir" (Ei-Meânc: 19-21) Kavli Babi
51- Peygamber(S)'I Ve Onun (Cibril'in Araciligi Olmaksizin) Rabb'inden Rivayet Etmesini Zikretme Babi
52- Tevrat'in Ve Diger Allah Kitâblarinin Arapça'ya Vediger Dillere Tefsir Edilmesinin Caiz Olmasi Babi
53- Peygamber(S)'In: 'Kur'ân'i güzel okumakta maharetli olan, el-kirâmu'l-berere («i-Abese: is> ile beraberdir" Ve "Kur'ân't seslerinizle zînetlendiriniz" Kavilleri Babi
54- Yüce Allah'in: “ Artik Kur'ân 'dan kolay geleni okuyun " (el-Muzzemmil: 20) Kavli Babi
55- Yüce Allah'in: "And olsun ki, biz Kur'ân'i düsünmek için kolaylastirmisizdir. O hâlde düsünen var mi?"
(el-Kamer: 17, 22, 32, 40) Kavli Babi
56- Yüce Allah'in: "Daha dogrusu o Kitâb, çok serefli bir Kur'ân*dir ki, Mahfuz bir levhadadir91 (d-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, nesredilmis kâgidlar içinde yazili Kitâb'a..." («Tür: t-3) Kavilleri Babi
57- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
58- Fâcir Ve Münafik Kisilerin Kur'ân Okumalari (Hâlini Beyân) Babi
59- Yüce Allah’in: "Biz kiyamet gününe mahsûs adalet terâzleri koyacagiz.
Artik hiçbir kimse hiçbirseyle haksizliga ugratilmayacaktir. O sey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayicilar olarak da biz yeteriz" (el-Enbiyâ: 47) Kavli Ile Âdem Ogullari'nin Amelleri Ve Sözlerinin Tartilacagi Babi
"Hitâmuhu misk" Olmasi Niyâziyle
"Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi"nin Sonu
Bitiris ve Dua
MEHMED SOFUOGLU

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

98- KITÂBUT-TEVHÎD

(Tevhîd, yâni: Allah'i Birleme Kitabi) [1]

1- Peygamber(S)'In Ümmetini Aziz Ve Celîl Olan Allah'i Birlemeye Çagirmasi Hakkinda Gelen Hadîsler Babi

1-.....Bize Ismîl ibn Umeyye, Yahya ibn Abdülah ibn Muhammed ibn Safî tahdîs etti. O da tbn Abbâs'in kölesi Ebû Ma'bed'-den isitti. O da der ki: Ben Ibn Abbâs(R)'tan isittim, söyle diyordu: Peygamber (S), Muâz ibn Cebel'i Yemen'in bir tarafina vâlî gönderdi ve ona söyle ta'lîmât verdi:
— "(Ey Muâz!) Simdi sen kitâb ehli olan bir kavim üzerine vâH gidiyorsun. Oraya vardiginda tik vazifen Yemenlileri Yüce Allah'i birleyip tevhîd etmelerine çagirmak olsun. Allah'in birligini tanidiklari zaman onlara A ilah 'in kendilerine gece ve gündüzleri içinde üzerlerine bes vakit namaz

farz kilmis oldugunu haber ver. Namaz kilmaya basladiklarinda da Allah'in kendilerine mallarinin zekâtini farz kilmis oldugunu ve bu zekâtlarinin zenginlerinden alinip fakirlerine verilecegini haber ver. Yemenliler bunu da ikrar ve kabul edince, onlardan zekât al, fakat insanlarin mallarinin en iyilerini almaktan sakin!" [2]

2-.....Bize SiTbe, Ebû Husayn ile el-Es*as ibn Suleym'dentahdîs etti. Bu ikisi de el-Esved ibn HilâTden isitmislerdir ki, Muâz ibn Cebel söyle demistir: Peygamber (S):
— "YâMuâz! Allah'in kullari üzerindeki hakki nedir, bilir misin?*' diye sordu.
Muâz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi. Peygamber:
— "Kullarin Allah'a ibâdet etmeleri ve O*na hiçbirseyi ortak kilmamalaridir" buyurdu.
Sonra da:
— "Kullarin Allah üzerindeki haklari nedir, bilir misin?" diye sordu.
Muâz da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi. Peygamber:
— "(Büyük günâhlardan çekinen ve emirleri yerine getiren) kullarini azâb etmemesidir" buyurdu [3]
.

3-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o söyle demistir): Sahâbîlerden birisi diger birinin geceleyin **Kul huvellohu ohod" Sûresi'ni oku makta oldugunu, hiç durmadan bu sûreyi tekrarlamakta oldugum isitti. Sabah olunca Peygamber(S)*e geldi ve bunu kendisine zikretti, Sûreyi okuyan zât, okumasini azimsayarak sanki hâlâ bu sûreyi tekrarliyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Nefsim elinde bulunan Allah'ayemîn ederim ki, bu sûre muhakkak Kur'ân'in üçte birine denk olur" buyurdu [4].
Ismâîl ibn Ca'fer, Mâlik'ten; o da Abdurrahmân'dan; o da babasi Abdullah ibn Abdirrahmân ibn Ebî Sa'saa'dan; o da Ebû Sa-îd'den sunu ziyâde etti: Ebû Saîd: Bana annemin erkek kardesi olan Katâde ibnu'n-Nu'mân, Peygamberden haber verdi, demistir.

4-.....Ebu'r-Ricâl Muhammed ibn Abdirrahmân, annesi Amr bintu Abdirrahmân'dan; o da Âise(R)'den tahdîs etti. Annesi Peygamberin zevcesi Âise'nin terbiyesinde bulunmustu. Âise söyle demistir: Peygamber (S) sahâbîlerinden bir zâti bir askerî birlige kumandan yapip gazaya göndermisti. Bu zât maiyyetindeki arkadaslarina kildirdigi namazlarda Kur'ân okur ve kiraatini her zaman "Kul huvellâhu ahad" Sûresi ile bitirirdi. Bu sefer hey'eti gazadan döndüklerinde kumandanin bu âdetini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber de onlara:
—'Niçin böyle yapmakta oldugunu kendisine sorunuz"buyurdu. Onlar da gidip bunu kendisine sordular. Kumandan da:
— "Kul huvellâhu ahad" Sûresi, Rahmân'in vasif ve ta'rîfidir (Allah'in bütün isimleri ve sifatlari bu sûrededir). Onun için ben bu sûreyi okumayi severim, diye cevâb verdi.
Gelip bu cevâbi haber verdiklerinde Peygamber:
— "Siz de kumandana, Allah'in da onu muhakkak sevmekte oldugunu haber veriniz!" buyurmustur

[5]
.

2- Yüce Allah'in: De Ki Gerek Diye Ad Verin, Gerek Rahman Diye Ad Verin, Hangi Adi Verirseniz, Nihayet En Güzel Isimler O'nundur..." (El-Lsrâ: 110) Kavli Babi [6]

5-.....Cerîr ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S): "Allah insanlara merhamet etmeyene merhamet etmez" buyurdu, demistir [7].

6-..... Usâme ibn Zeyd (R) söyle demistir: Bizler Peygamber(S)'in yaninda bulunuyorduk. O'na kizlarindan birinin elçisi geldi de kendisini ölmek üzere olan bir çocuguna gelmesi için çagiriyordu. Peygamber, elçiye:
— "Kizima dön ve ona Allah'in almak ve vermek istedigi her-sey kendisine âiddir. Ve herseyin ilâhî ilimde ta'yîn edilmis bir ömrü var oldugunu ona haber ver ve kendisine: Sabret ve bu sabrin Allah yaninda bir ecir ve sevabi oldugunu da hatirla! diye emret" buyurdu.
Elçi gidip tekrar döndü de:
— Kiziniz herhalde kendisine geliniz diye yemîn etti, dedi. Bunun üzerine Peygamber, beraberinde Sa'd ibn Ubâde, Muâz
ibn Cebel oldugu hâlde kalkip gitti. Hasta çocuk Peygamber'in kucagina verildi. Çocugun nefesi gidip gelmekte idi. Nefsi, cani sanki eski bir kirba içinde gibi idi. Peygamber'in iki gözü yas döktü. Sa'd ibn Ubâde bu yaslan görünce:
— Yâ Rasûlallah! Bu yas, bu aglama nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bu gözyasi» Allah'in kullarinin kalblerine koydugu bir rahmettir. Allah Taâlâ ancak kullarindan merhametli ve sefkatli olanlara merhamet eyler" buyurdu [8].

3- Yüce Allah'in Su: Sübhesiz Rizki Veren, O Pek Çetin Kuvvet Sahibi Allah'in Kendisidir" (Ez-Zânyat: 58) Kavli Babi [9]

7-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R), Peygamber (S) söyle buyurdu, demistir: "Hiçbir kimse (kendisi hakkinda) duydugu ezâ(verici is-nâd ve iftiraca Allah'tan çok sabirli degildir. Kâfirler ve müsrikler Allah 'a ogul isnâd ederler de sonra Allah yine onlari illetler ve afatlardan selâmette kilar ve onlari türlü nimetlerle nziklandirip yasatir" [10].

4- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"O, bütün gaybi bilendir. Öyle ki, gaybina kimseyi muttali* etmez O. Meger ki, begenip seçtigi bir peygamber ola... *' (el-Cinn: 26-27);
“O saatin ilmi sübhesiz ki, Allah'in nezdindedir..." (Lukmân: 34; ez-Zuhmf: 85);
"Bununla beraber, Allah sana indirdigi (Kur'ân) ile sâhidük eder ki, O bunu kendi ilmiyle

indirmistir.
Melekler de sâhidük ederler. Hakîkî sâhid olmak bakimindansa Allah yeter** (en-Nisâ: 166);
"... Onun ilmi olmaksizin hiçbir disi olamaz, doguramOZ da" (Fâtir: Il; Fussilet: 47);
"O saatin ümi ancak O'na döndürülür. O'nun ilmi olmaksizin meyvelerden hiçbiri tomurcuklarindan çikmaz, hiçbir disi gebe kalmaz ve dogurmaz..* ** (Fussilet: 47) [11].
Yahya ibn Ziyâd el-Ferra Maâni'l-Kur'ân 'inda: Hersey üzerinde ilmen zahir, hersey üzerinde ilmen bâtindir,
demistir [12].

8-.....Abdullah ibn Dînâr, Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Gaybm anahtarlari bestir ki, onlari A ilah 'tan baskasi bilemez. Rahimlerin ne artirip ne eksilttigini A ilah '-tan baskasi bilemez. Yarin ne olacagini A ilah 'tan baska hiçbir kimse bilemez. Yagmurun ne zaman gelecegini de Allah'tan baska kimse bilemez. Hiçbir ne/s hangi yerde ölecegini bilemez. Allah'tan baska hiçbir kimse kiyametin ne zaman olacagini bilemez'* [13].

9-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Ismail'den; o da es-Sa'bî'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âise (R)Mesrûk'a:
— Her kim sana "Muhammed (Mîrâc gecesinde) Rabb'ini gördü" diye tahdîs ederse, yalan söylemistir. Çünkü Allah: "O'na gözler erisemez* O ise bütün gözleri ihata eder..." (ei-En'âm: 103) buyurur. Yine sana Muhammed'in gaybi bilir oldugunu kim tahdîs ederse, muhakkak o da yalan söylemistir. Çünkü Yüce Allah: "De ki: Göklerde ve yerde gaybi Allah 'tan baska kimse bilmez..." (en-Nemi: 65) buyuruyor, demistir [14].

5- Yüce Allah'in: "Es-Selâmu'l-Mu*Minu..." (Ei-Hasr: 23) Kavli Babi [15]

10-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Bizler Peygamber(S)'in arkasinda namaz kilardik da tesehhüdde "es-Selâmu ala Ilâhi min ibâdihî (= Allah'a kullarindan selâm olsun)" der idik. Peygamber (S): "Selâm, Allah'in kendisidir. Lâkin söyle deyiniz:
et-Tahiyyâtu liHâhi ve's-saktvâtu veJt-tayyibâtu. es-Selâmu aleyhe eyyühe'n-nebiyyu ve rahmetu'ülâhi ve berekâtuhu. es-Selâmu aley-nâ ve ala ibâdVllâhVs-sâühîn. Eshedu en la ilahe Üle*llâh ve eshedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhû.
(= Tahiyyât Allah'a dönücü ve O'na mahsûstur. Salavât Allah içindir. Tayyîbât da O'na mahsûstur. Ey Nebî, Allah'in selâmi, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Bize ve Allah'in sâlih kullarina selâm olsun. Sehâdet ederim ki, Allah'tan baska hakk ma'bûd yoktur. Yine sehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve rasûlü-dür)" buyurdu [16].

6- Yüce Allah'in: 'Meliki'n-Nâsi... = Insanlarin Meliki... " (En-Nâs: 2) Kavli Babi

Bu "Melik" ismi hakkinda Ibn Umer'in Peygamber(S)'den rivayet ettigi bir hadîs vardir [17].

11-.....Bize Yûnus, îbn Sihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah kiyamet günü bütün yer tabakalarim kudret kabzasiyle tutar, gökleri de sag eli içine dürer, büker de sonra (mahser halkina):

— Iste (kâinatta hakîkî) Melik benim! Hani yeryüzünün melikleri nerede? diye hitâb eder" [18].
Suayb, ez-Zubeydî, Ibnu Musâfir, Ishâk ibnu Yahya; yânî bu dördü ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den bu hadîsin benzerini söylemislerdir [19].

7- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"Ve huve'l-AztzuH-Hakîm-O mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir** (el-Hasr: 24);
"Subhâne Rabbike RabbVl-izzeti amma yasifûn – Galebe sahibi Rabb *in onlarin isnâd etmekte olduklari vasiflardan yücedir, münezzehtir*' (es-Sâffât: 180);
"Ve lillâhVUizzetu ve H-rasûlihi... = Hâlbuki izzet (seref, kuvvet, galibiyet) Allah'indir, Rasûlü'nündür, mü'minlerindir..." (el-MunâfikÛn: 8).
Ve "Allah'in izzeti" ve sifatlanyle yemîn eden kimse. Ve Enes ibn Mâlik söyle dedi: Peygamber (S):

"Cehennem: Izzetine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek" buyurdu [20].
Ve Ebû Hureyre de Peygamber(S)'den söyle buyurdugunu söyledi:
Cennette cehennem arasinda bir adam kalir. O, cehennem ehlinden cennete en son girecek olan kimsedir. O kimse: Yâ Rabb! Yüzümü su atesten döndür! Sen'in izzetine yemîn ederim ki> Sen'den bundan baskasini istemem! der*' (Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibnYezîd el-Leysî söyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken Ebû Saîd de orada oturuyordu. Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirini degistirmeye lüzum görmedi.
Tâ "Bunlarin hepsi ve bir o kadar dahasi hep senindir" sözüne gelince) Ebû Saîd Hudrî (R) Ebû Hureyre'ye: Rasûlullah (S):
"Aziz ve Celîl olan Allah: Bunlarin hepsi ve daha on misli senindir! buyuracaktir" demisti, dedi [21]
...
Eyyûb Peygamber (S) de (mu'cizeli suda yikandigi sirada önüne altindan düzülmüs bir sürü çekirge düsmüstü de Eyyûb bunlari hemen toplayip elbisesin doldurmaya baslamisti. Bunun üzerine Allah: Ey Eyyûb! Ben seni, malini geri vermek suretiyle zengin kilmadim mi? buyuranca, Eyyûb: Evet Tanrim, beni o suretle zengin kildin!) Fakat izzetine yemîn ederim ki, Sen'in hayir ve bereketlerinden benim için müstagni olmak ihtimâli yoktur! Dedi [22].

12-.....Bize Hüseyin el-Muallim tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Bureyde, Yahya ibn Ya'mer'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle duâ ederdi:
“Eûzu bi-izzetike llezî lâ ilahe illâ ente lâyemûtu ve fl-cinnu ve 7-insu yemûtûne{ - Allah'im,

Sen'in izzetine siginirim, Sen o kudret sahibisin ki, Sen'den baska ibâdet edilecek ma'bûd yoktur, yalniz Sen varsin! Ve Sen ebedî hayât sahibisin. Hâlbuki cinn ve ins -görülen ve görülmeyen bütün varliklar- ölürler)" [23].

13-.....Bize Su'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti Ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cehennemin içine kâfirler devamli atilir durur".
Buhari söyle dedi: Bana Halîfe ibn Hayyât söyledi: Bana Yezîd ibn Zuray' tahdîs etti: Bana Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten ve (yine bana Yezîd ibn Zuray' ile) Mu'temir ibn Süleyman'dan; o, söyle demistir: Ben babam Süleyman'dan isittim; o da Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cehennemin içine kâfirler atilir durur. Cehennem de: Daha ziyâde var mi? der. Nihayet Âlemlerin Rabbi ona ayagini koyacak da cehennem, bâzisi bâzisina toplanip, dürülecek. Sonra cehennem: Yâ Rabb! Sen 'in izzetine ve keremine yemîn ederim ki, yeter, yeter! diyecek. Ve cennet ise (içine girenlerle) devamli artip büyüyecek, nihayet Allah onun (boslugunu doldurmak) içinyeniden birtakim halk yaratip da bunlari kalan cennet fazlaliginda iskân edecektir" [24].

8- Yüce Allah'in: "O, Gökleri Ve Yerh Hakk Ile Yaratandir..." (El-En'âm: 73; Ibrâhîm: 19; En-Nahl: 3; El-Ankebût: 44; Ez-Zumer: 5; El-Câsiye: 21; Et-Tegâbun: 3) Kavli Babi [25]

14-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) geceleyin söyle duû eder idi:
"AMhumme lekel-hamdu. Ente Rabbu's-Semâvâti ve'UArdu Leke'l-hamdu. Ente kayyimu's-semâvâti veH-Ardu Kavluke'l-hakku ve va'duke'l-hakku ve likaauke hakkun. Ve'l-cennetu hakkun ve'n-nâru hakkun ve's-sâatu hakkun.
AMhumme leke eslemtu ve bike âmentu ve aleyke tevekkeltu. Ve ileyke enebtu ve bike hûsemtu ve ileyke hâkemtu. FegfîrUmâ kad-demtu ve mâ ahhartu ye esrartu ve alentu. Ente ilâhî lâ ilahe U gayruke!
(= Yâ Allah! Hamd ancak Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer*-in Rabbisin. Hamd ancak Sana mahsûstur. Gökleri ve Yer'i tedbîr edip ayakta tutan Sen'sin. Sen'in sözün haktir, va'din haktir. Sana kavusmak haktir. Cennet haktir, cehennem haktir. Kiyametin kopmasi haktir!
Yâ Allah! Yalniz Sana teslîm oldum, yalniz Sana îmân ettim. Yalniz Sana güvenip dayandim. Yalniz Sana döndüm. Yalniz Sen'in burhanina dayanarak mücâdele ettim. Aramizda yalniz Sen'i hakem kildim. Evvelden yaptigim, sonradan yapacagim, gizledigim ve açiga vurdugum bütün günâhlarimi magfiret eyle! Sen benim ilâhimsin. Sen'den baska ibâdete lâyik tanri yoktur!)" [26].

15- Bize Sabit ibn Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, bu sened ve metinle tahdîs etti. Ve bunda "Ancak Sen 'sin ve ancak Sen'in sözün haktir" demistir [27].

9- Yüce Allah'in: "Ve Kâne'llâhu Semîan Basîran - Allah Hakkiyle Isitici, Kemâliyle [28]

Görücüdür9* (En-Nisâ: 134,147) Kavli Babi

el-A'mes de Temîm ibn Seleme'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den söyledi ki, Âise (R): Isitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'a hamd olsun! Yüce Allah, Peygamberi üzerine "Zevci hakkinda seninle diresip duran, Allah'a da sikâyet etmekte olan kadinin sözünü Allah dinlemistir.
Allah sizin konusmanizi zâten isitiyordu. Çünkü Allah hakkiyle isitici, kemâliyle görücüdür" (el-Mücâdile: 1) âyetini indirdi, demistir [29].

16-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'in maiyyetinde bir seferde bulundugumuzda yüksek bir yere çiktigimiz zaman yüksek sesle tekbir getirirdik. Bunun üzerine Peygamber (S): "Nefislerinize aciyiniz (yavas tekbîr getiriniz). Çünkü sizler ne bir sagiri çagiriyorsunuz, ne de bir gaibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler iyi isiten, mükemmel gören ve size çok yakin olan Allah'a dua ediyorsunuz" buyurdu.
Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra Peygamber, benim üzerime geldi. O sirada ben gönlümden "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi(= Her çâre ve kuvvet ancak Allah ile olur)" diyordum.
Peygamber bana:
— "Yâ A bdallah! Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi sözünü söyle, çünkü o, cennet hazînelerinden bir hazînedir*' buyurdu.
Yâhud:
— "Ben sana cennet hazînelerinden birine delâlet edeyim mi?" buyurdu [30].

17-.....Bana Amr ibnu'l-Hâris, Yezîd ibn Ebî Habîb'den haber verdi ki, Ebû'1-Hayr Mersed ibn Abdillah, Abdullah ibn Amr(R)'den isitti. Ebû Bekr (R) Peygamberce:
— Yâ Rasûlallah, bana bir duâ ögret de onunla nam âzi m (in sonun)da duâ edeyim, dedi.
Rasûlullah (S) da ona:
— "Allâhumme innîzalemtu nefsîzulmen kesîran velâ yagfiru 'z-zunûbeillâente. Fegfir lîmin indikemagfîraten. Innekeente'l-gafûru*r-rahîm(= Yâ Allah, sübhesiz ben kendime çok zulmettim. Günâhlari magfiret eden de ancak Sen'sin. Öyle ise kendi rahîmiyet ma-kaamindan gelen bir magfiret ile bana magfiret ve rahmet eyle. Sübhesiz Gafur, Rahîm Sen'sin)/ de!" buyurdu [31].

18-.....ez-Zuhrî'den (söyle demistir): Bana Urve tahdîs etti; ona da Âise (R) tahdîs edip söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "(Ben Tâif ten,eli bos dönüsümde Karnu Seâlib mevkiinde semâya baktim, bir bulut beni gölgelendirmekte idi, buluta baktim, içinde Cibrîl bulundugunu gördüm.) Cibril bana nida edip söyle dedi:
— Allah, kavminin Sen 'in hakkinda dediklerini muhakkak isitti. Ve onlarin Sen 'in da'vetini reddetmelerini ve Islâm 'i kabul etmemelerini de isitti... (Allah Sana su Daglar Melegi'ni gönderdi...)" [32].

10- Yüce Allah'in: 'Kul: Huvel-Kaadiru = De Ki; O Kaadir'dir..." (El-En'âm: 65) Kavli Babi

[33]

19..... Câbir ibn Abdillah es-Selemî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) sahâbîlerine islerin hepsinde Kur'ân'dan bir sûre ögretir gibi istihare duasini ögretir, söyle buyururdu: "Sizin herbiriniz bir ise kos-dettigi zaman- o kimse farz olmaksizin (nafile olarak) iki rek'at namaz kilsin. Sonra su duayi söylesin:
AUâhumme, innî estehîruke bi-ilmike ve estekdiruke bi-kudretike ve es 'elüke min fadlike, fe-inneke takdim velâ akdini ve ta *lemu velâ aHemu. Ve ente Allâmu'l-Guyûb.
Allâhumme fe-in kunte ta 'tonu haza 1-emre summe yusemmîhi bi-aynihi hayran ti fi âcili emrî ve âcilihi -ev kaale-fî dînî ve maasi ve akibeti emrî fakdurhu lî ve yessirhu lî. Summe bârik ti fîhi.
Allâhumme, ve kunte ta 'lemu ennehu serrun lîfî dînî ve maâsî ve akibeti emrî -ev kaale- fî âcili emrî ve ecilihi fasrifnî anhu vakdur Kye'l-hayra haysu kâne summe raddinî bihî.
[= Yâ Allah, bildigin için ben Sen'den hayirlisini isterim. Ve gücün yetistiginden beni kudretlendirmeni isterim. Bunu Sen'in fadlin-dan istiyorum. Çünkü Sen takdîr edersin, ben takdîr edemem; Sen bilirsin, ben bilemem. Sübhesiz Sen Allâmu'I-Guyûb'sun(= Suurumuzdan uzak olan bütün gaybleri pek yakindan bilicisin)!
Yâ Allah, su isin benim için dünyâ isimde ve âhiret isimde yâ-hud dînim, yasayisim ve isimin akibeti hakkinda hayirli oldugunu bilmekte isen, onu benim için takdîr et ve onu bana kolaylastir. Sonra bu iste bana bereket ihsan eyle!
Yâ Allah, bu isin benim için, dînim, yasayisim ve isimin akibeti hususunda -yâhud söyle der:- dünyâ isimde ve âhiret isimde bir serr oldugunu bilmekte isen beni ondan çevir ve bana her nerede ise hayri takdîr et. Sonra beni o hayirda razi kil!] [34].

11- "Mukattibu'l-Kulûb" Sözü Ve Yüce Allah'in: Biz Onlarin Gönüllerini Ve Gözlerini Çevririz...{El-En'âm: 110) Kavli Babi [35]

20-.....Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) çok defa "Gönülleri çevirip döndüren Allah'a and ederim ki, yapmam!" diye ye-mîn ederdi, demistir [36].

12- "Allah'in Yüzden Bir Eksik Olarak Doksandokuz Ismi Vardir1' Babi

Ibn Abbâs:

"Zu'l-Cetâr, "Zu'1-Azame"; "eUBerru'% Mel-LatîfuM demektir, demistir [37].

21-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el~A*rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasfllullah (S): "Allah'a hâss, yüzden bir eksik olarak doksandokuz isim vardir. Bu isimleri her kim sayarsa cennete girer" buyurmustur.

Buhârî: "Ahsaynâhu", "Hafiznâhu" (yânî "Onu hifzettik") ma'nâsmadir, dedi [38].

13- Yüce Allah'in Isimleriyle Istemek Ve Bunlarla Allah'a Siginmak Babi [39]

22-.....Bana Mâlik, Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Biriniz yatagina geldigi zaman, elbisesinin kenâriyle üç kerre yatagim silkelesin. Sonra söyle duâ etsin;
Bismike Rabbi vada'tu cenbîve bike erfauhu. tn emsekte nefsi fegfîr UM ve in erseltehâfehfazhâ bimâ tahfazu büü ibâdeke's-sâlihto!
(= Rabb'im, ancak Sen'in isminle yan tarafimi yatagima koydum. Sen'in isminle de kaldiririm. Rabb'im eger nefsimi tutacak olursan (yânî canimi alacak olursan) ona magfiret eyle! Eger tekrar hayâta saliverecek olursan, hayâtimi sâlih kullarini muhafaza etmekte oldugun korunmanla koru!)" [40]
.
Râvî Abdulaaz el-Uveysî'ye Mâlik'ten rivayetinde Yahya ibn Saîd el-Kattân ile Bisr ibnu'l-Mufaddal da Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere mutâbaat etmislerdir.
Ve Zuheyr, Ebû Demre, tsmâîl ibn Zekeriyyâ üçlüsü de Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da babasi Ebû Saîd Key-sân'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivayette bir râvî ziyâde etmislerdir.
Bu hadîsi Ibn Aclân da Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivayet etti. Muhammed ibn Aclân'a Mu-hammed ibnu Abdirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibnu Hafs üçlüsü
mutâbaat etmislerdir [41].

23-..... Huzeyfe (R) söyle demistir: Peygamber (S) yatagina girdigi zaman "AMhumme bismike ohyâ ve emûtu (= Allah'im, Sen'-in isminle dirilir ve ölürüm -uyanir ve uyurum-)" der, sabaha girdigi zaman da "el-Hamdu üüâhi'üeziahyânâ ba'demâemûtenâ veileyhi'n-nusûr (= Hamd bizleri öldükten sonra dirilten ve öldükten sonra -ba's için- dirilmemiz de -böylece- O'na âid olan Allah'a mahsûstur)" diye hamdederdi.

24-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Peygamber (S) geceleyin yatagim alip girdigi zaman: "Sen 'in isminle ölür ve yasariz" der, uykusundan uyandigi zaman da: "Hamd, bizleri öldürdükten sonra di-rilten ve son dirilis de ancak kendisine âid olan Allah 'a mahsûstur" der idi [42]..

25-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûhillah (S) söyle buyurdu: "Eger sizden biriniz (cinsî münâsebet için) esine gelmek istedigi zaman 'Bismillâhi. Allâhumme cennibnâ 's-seytâne vecennibVs-seytâne mâ razaktena(= Bismillah, Allah'im, beni seytândan uzaklastir, seytâni da bize ihsan ettigin çocuktan uzak kil)' derse, sonra onlarin bu münâsebetinden bir çocuk takdir olunursa, o çocuga ebeden seytân zarar veremez" [43].

26-.....Adiyy ibn Hatim (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'e sorup:

— Ögretilmis köpeklerimi avin üzerine saliveriyorum, dedim. Peygamber:
— "Sen av ögretilmis olan köpeklerini Allah'in ismini zikredip de av üzerine saldiginda onlar avi senin için tutmuslarsa, sen o av etini ye. Sen mi'râd denilen demirli okunu ava attiginda avi yarala-missa, onu da ye!" buyurdu [44].

27-.....Âise (R) söyle demistir: Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, su mintikada müsriklik zamanlan yakin bulunan birtakim kavimler var, onlar bizlere etler getiriyorlar. Bizler onlarin bu hayvanlari keserlerken üzerlerine Allah'in ismini zikredi-yorlar mi yâhud etmiyorlar mi bilmiyoruz? dediler.
Rasûlullah (S) onlara:
— "Sizler kendiniz o etler üzerine Allah'in ismini zikredin de onlari yiyin!" buyurdu.
Hadîsin râvîlerinden Ebû Hâlid el-Ahmer'e Muhammed ibn Ab-dirrahmân, ed-Derâverdî ve Usâme ibn Hafs üçlüsü mutâbaat etmislerdir [45].

28-.....Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) kurban bayraminda Allah'in ismini söyleyerek ve tekbîr getirerek iki koç kurbani kesti, demistir [46].

29-.....Bize Su*be, el-Esved ibn Kays'tan tahdîs etti ki, Cundeb (R): Bir kurban bayrami gününde Peygamber(S)'in yaninda hazir bulundugunu, Peygamberdin evvelâ bayram namazi kildirdigim, bundan sonra hutbe yapip söyle buyurdugunu haber vermistir: "Her kim namaz kilmadan evvel kurban kestiyse, onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemisse Allah 'in ismiyle teberrük ederek kessin!"

30-.....Bize Verkaa, Abdullah ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Babalariniz isimleriyle yemin etmeyiniz. Her kim yemin etmek zorunda kalirsa, Allah ismiyle yemin etsin" buyurdu [47].

14- Zât, Sifatlar Ve Allah'in Isimleri Hakkinda Zikredilen Seyler Babi

Hubeyb ibn Adiyy el-Ensârî: "Ve zâlik fî zâti'l-ilâhî..." demis de, Zâti Yüce Allah'in ismine yapisarak zikretmistir. (Yâhud Zât lafziyle Allah'in hakikatini zikretmistir) [48].

31-.....ez-Zuhrî'den (söyle demistir): Bana Zuhre ogullan'nin yeminli dostu olan Amr ibnu Ebî Sufyân ibn Esîd ibn Câriye es-Sakafî haber verdi. Bu zât Ebû Hureyre'nin arkadaslarindan idi. Ebû Hu-reyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) (Uhud'dan sonra Adal ve el-Kâre kabilelerinden bir topluluk: Yâ Rasûlallah, bizde Islâm var, bizimle beraber sahâbîlerinden bizlere dîni ögretecek kimseler gönder, demeleri üzerine) on kisi gönderdi. Bu gönderilenlerden biri Hubeyb el-Ensârî idi [49]

ez-Zuhrî dedi ki: Bana Ubeydullah ibn Iyâd haber verdi ki, ona da el-Hâris*in kizi Ze>neb söyle

haber vermistir: Okabîleler zulmedip Hubeyb'i Öldürmeye ittifak ettiklerinde Hubeyb, avret yerlerinin killarini temizlemek için bu kizdan bir ustura emânet alip kullanmistir. Onlar Hubeyb'i öldürmek üzere Harem'den çikardiklari zaman, Hubeyb su beyitleri söylemistir:
Ve lestu ubâlî hîne uktelu müslimen
Ala eyyi sikkin kâne lillâhi masra'î
Ve zâlike fî Zâti'l-Ilâhî ve in yese'
Yubârik alâ evsâli silvin mumezza'i
(= Ben müslümân olarak öldürülürken Allah için düsüsümün arzin hangi sikkinda olmasina aldirmam! Çünkü bu öldürülmem Allah'in 2âti (yânî O'na tâat ve p'nun rizâsini isteme) yolundadir. Eger O isterse» parçalanmis cesedin her bir eklemi ve kemikleri üzerine bereketler ihsan eder!)
Akabinde Hubeyb (iki rek'at namaz kilmis) sonra onu Ukbe ibnu'l-Hâris Ten'îm mevkiinde öldürmüs ve asmistir. Peygamber, Hubeyb ve arkadaslarinin musibete ugradiklari gün sahâbîlerine onlarin haberini bildirmistir [50].

15- Yüce Allah'in Su: "Allah Sizi Kendinden Sakindirip Korkutur" (Âlu Tmrân: 27, 30); Kavli Babi

Ve zikri ulu olan Allah'in su kavli:
"... Benim içimde olan her seyi Sen bilirsin. Ben ise Sen *in zâtinda olani bilmem. Sübhesiz ki, gayblari hahkiyle bilen Sen'sin Sen!** (ei-Mâide: iie) [51].

32-..... Bize el-A'mes, Sakîk'ten; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)*dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Mtf'-m inleri A Hah'tan ziyâde fenaliklardan koruyan bir kimse yoktur. Mü'mirilerin en büyük himaye edicisi oldugu içindir ki, Allah bütün fenaliklari haram kilmistir. Bir de Allah Taâlâ'dan ziyâde medhedil-meyi seven kimse de yoktur (Bunun için Allah kendisini Kur*ân*da birçok sifatlarla övmüstür)" [52].

33-.....Ebû Hureyre(R)'den (o söyle demistir): Peygamber (S) söyle buyurdu: "Allah Taâlâ mahlûklari yarattigi (ve onlarin mukadderatim ta'yîn buyurdugu) zaman kendi utûhiyetine âid olmak üzere de bir kitabim yazdi. (Zâtina âid ahd ve mîsâki içine alan) bu mektubu da kendi Ars'ina koydu. (Bunda su vardir:) Benim rahmetim gazabima galebe eder" [53].

34-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Yüce Allah söyle buyurur: Ben kulumun beni zanni yanindayim (irâdem kulumun beni anlayisina göre ilgilenir). Kulum beni andigi zaman ben muhakkak onunla beraber bulunurum. O beni gönlünde gizlice zikrederse, ben de onu bu suretle nefsimde (yânî Zâtimda) zikrederim. Eger o beni bir cemâat içinde zikrederse, ben de onu bu cemâat ferdlerinden daha hayirli bir cemiyet içinde anarim. Kulum bana bir karis yaklasirsa, ben ona bir arsin yaklasirim. Kulum bana bir arsin yaklasirsa, ben ona bir kulaç yaklasirim. O bana yürüyerek gelirse, ben ona kosarak gelirim!" [54].

16- Allah Tebâreke Ve Taâlâ'nin: "Kullu Sey'in Hâlikun Illâ Vechehu-O'nun Zâtindan Baska Hersey Helak Olucudur" (El-Kasas: 88) Kavli Babi [55]

35-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: "Allah size üstünüzden bir azâb göndermeye kaadirdir" (ei-En'âm: 65) âyeti inince, Peygamber (S): "Rabb'im, Sen'in zâtina siginirim" dedi. Yâhud "Ayaklarinizin altindan bir azâb göndermeye kaadirdir" cümlesinin ardindan: "Rabb'im, Sen'in zâtina siginirim" Gedi, Yâhud "Firkalarinizi birbirine katip bâzinizin hincini bâziniza tattirmaya kaadirdir" cümlesinden sonra da Peygamber: "Bu daha kolaydir" buyurdu [56]

17- Yüce Allah'in: "Sana Karsi (Ey Mûsâ) Gözümün Önünde Yetistirilmen Için Kendimden Bir Sevgi De Birakmistim" (Tâhâ: 39) Kavli Babi

"Li-tusnaa", "Gidâlandirilman için" demektir.
Ve zikri ulu olan Allah'in su kavli: "Ki (o gemi, hakkinda) nankörlük edilmis bulunulan o zâta bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde gidiyordu" (el-Kamer: 14) [57].

36-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber(S)'in yaninda Deccâl zikrolundu. Bunun üzerine Peygamber: "Sübhesiz Allah sizin üzerinize gizli olmaz. Çünkü Allah sakat gözlü degildir" buyurdu ve eliyle kendi gözüne isaret etti. "Mesih Deccâl ise, sag gözü sakattir. Sanki onun gözü, salkimindaki emsalinden disari çikmis iri bir üzüm tanesi gibidir" buyurdu [58].

37-.....Bize Katâde haber verip söyle dedi: Ben Enes(R)'ten isittim, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah Taâtâ'nin gönderdigi herbir peygamber kendi kavmini muhakkak o pek yalanci sasi Deccâl'den haber verip sakmdirmistir. Çünkü sakat gözlüdür. Rabbiniz ise sakat gözlü degildir (yânî dogru yolu irsâd eyler). Yalana Dec-câl'in iki gözü arasinda 'Kâfir*yazilmistir" [59].

18- Yüce Allah'in: "Huve'llâhu Hâhku'l-Bâriu'l-Musavviru" (El-Hasr: 24) Kavxi Babi [60]

38-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti. Bana Muhammed ibn Yahya ibn Habbân, tbnu Muhayrîz'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) Musta'lik ogullan gazvesinde kâfirlerden pekçok esîr cariyeler elde ettiklerim ve bu kadinlardan cima yapmak suretiyle, fakat gebe kalmaksizin faydalanmalarini istediklerini, Peygamber'e azl'in hükmünü (yâni cima sirasinda inzalden önce zekeri çekerek me-nîyi fercden disari akitmanin hükmünü) sorduklarini haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bunuyapmamanizda bir be'syoktur. (Azl yapmamaniz vâ-cib kilinmamistir.) Fakat A ilah kiyamet gününe kadar yaratacak oldugu kimseleri muhakkak yazmistir*' buyurdu.
Mucâhid ibn Cebr: Râvî Kazaa'dan söyledi ki, o: Ben Ebû Sa-îd'den azl hakkinda isittim, o:

Peygamber (S):
— "Yaratilmasi takdir edilmis olan hiçbir nefis hâriç olmamak üzere muhakkak Allah onlarin hepsini yaratacaktir" buyurdu, dedi [61].

19- Yüce Allah'in: "Buyurdu: Ey Iblis, Iki Etimle (Yâni Bizzat) Yarattigima Secde Etmenden Seni Hangi Sey Men * Etti? Kibirlenmek Mi Istedin? Yoksa Yücelerden Mi Oldun?" (Sâd: 75) Kavli Babi [62]

39-.....Bize Hisâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah kiyamet gününde mü'minleri böylece toplar.
—Içinde bulundugumuz su durumumuzdan bizleri kurtarmasi için Rabb'imize sefaat istesek, derler.
Ardindan Âdem Peygambere gelirler ve:
— Yâ Âdem! Insanlarin sikintida olduklarini görmüyor musun? Allah seni kendi eliyle yaratti, meleklerini sana secde ettirdi... ve her-seyin isimlerini sana Ögretti. Bulundugumuz su durumdan bizleri kur-turmasi için Rabb'inden bizlere sefaat et! derler.
Âdem:
— Ben buna ehil degilim, der ve onlara, islemis oldugu o agaçtan yeme hatîesini zikrederek: Lâkin sizler Nuh'a gidin. Çünkü o, Allah 'in bütün yeryüzü ahâlîsine göndermis oldugu ilk rasûldür! der.
Insanlar Nûh 'a gelirler, ondan sefaat isterler. O da:
— Ben buna ehil degilim, der ve vaktiyle isledigi, kavmi aleyhine duâ etmesi hatîesini zikrederek: Fakat siz Halîlu'r-Rahmân olan Ibrâhîm 'e gidin, der.
Insanlar Ibrahim'e gidip ondan sefaat isterler. O da:
— Ben buna ehil degilim, der ve onlara, vaktiyle isledigi hatâlarini ("Ben hastayim, putlari onlarin büyükleri kirdi*' ve zevcesi için "O benim kizkardesimdir" demesini) zikrederek: Lâkin sizler, Allah 'in kendisine Tevrat vermis ve kendisiyle konusmus oldugu bir kul olan Musa'ya gidin, der.
Onlar Musa'ya giderler. O da:
— Ben buna ehil degilim, der ve onlara, vaktiyle isledigi (nefis öldürme) hatâsini zikreder: Fakat sizler Allah'in kulu, rasûlü, kelimesi ve ruhu olan isa'ya gidin, der.
Onlar Isa'ya gelip (ondan sefaat isterler), fsâ da onlara:
— Ben buna ehil degilim. Fakat siz geçmis ve geri kalmis günâhlari magfiret olunmus bir kul olan Muhammed(S)'e gidin, der.
Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de akabinde gider Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana huzura girmem için izin verilir. Ben Rabb'imi görünce hemen O'nun için secdeye kapanirim. Allah beni bu vaziyette birakmak istedigi kadar birakir. Sonra Allah tarafindan bana:
— Basini kaldir, Muhammedi Söyle, sözün dinlenir; iste, Sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul olunur! denilir.
Ben, bana ögrettigi birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra sefaat ederim. Benim için bir sinir (yâni belli bir kavim) ta'yîn edilir. Ben onlari cennete girdiririm. Sonra tekrar dönerim. Rabb'i-mi görünce secdeye kapanirim. O beni bu vaziyette birakmak istedigi kadar birakir. Sonra Allah tarafindan:
— Basini kaldir, Muhammedi Söyle; sözün isitilir; iste, sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul olunur!

denilir.
Ben yine Rabb'imin bana ögretmis oldugu birçok hamdlerle Rabb 'ime hamdederim. Sonra sefaat ederim. Bana yine bir sinir ta*-yîn edilir. Ben onlari da cennete koyarim. Bundan sonra yine döner, Rabb'imi görünce secdeye kapanirim. Rabb'im beni o vaziyette birakmak istedigi kadar birakir. Sonra:
— Kalk yâ Muhammedi Söyle, sözün isitilir; iste, sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul olunur! denilir.
Ben yine Rabb'imin bana ögretmis oldugu birçok hamdlerle Rabb'ime hamdederim. Sonra sefaat ederim. Benim için yine bir sinir konulur. Ben o sinir içindekileri de alir, cennete korum. Sonra döner ve Rabb'ime:
— Yâ Rabbî! Ateste Kur'ân'in habsettiklerinden ve kendisine hulûd vâcib olanlardan baska kimse kalmadi, derim".
Enes ibn Mâlik dedi ki:Peygamber (S):
— "Lâ ilahe ille Ulah diyen ve kalbinde bir arpa agirliginca hayir (yânî îmân) bulunan kimseler atesten çikar. Bundan sonra Lâ ilahe ille Ilah diyen ve kalbinde bir bugday tanesi agirligi kadar hayir bulunan kimseler atesten çikar. Daha sonra Lâ ilahe illeyilah diyen ve kalbinde bir tek zerre agirligi kadar hayir olan kimseler atesten çikar" buyurdu [63].

40-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Allah'in eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez, O gece ve gündüz dâima cömerttir, akar durur".
Yine Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Allah'in gökleri ve Yer'i yarattigi günden beri in/âk ve in 'âm ettigi 'metlerin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Sübhesiz bunca harcama O'nun elindeki ni'-metlerden hiçbirsey eksiltmemistir".
Yine Rasûlullah: "Çünkü O'nun tahti su (hudûdsuz ni'met deryasi) üzerine kurutmustur (Hüd: 7). O'nun diger elinde adalet terazisi vardir ki, onun gözü alçalir, yükselir (bu suretle insanlarin kimine çok. kimine az verir)" buyurdu [64]

41-..... Bana amcam el-Kaasim ibn Yahya, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle demistir: "Sübhesiz Allah kiyamet gününde bütün Arz'i ovucuna alir, gökler de O'nun sag elinde olur. Sonra:
— Melik ancak benim! buyurur".
Bu hadîsi Saîd ibn Dâvûd da imâm Mâlik'ten rivayet etmistir. Umer ibnu Hamza da: Ben Sâlim'den isittim, demistir. Salim de: Ben îbn Umer'den isittim; Peygamber (S) bu hadîsi söylemistir, demistir.
Ebû'l-Yemân da söyle dedi: Bize Suâyb, ez-Zuhrfden haber verdi: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre: Rasûlullah (S): "Allah Taâlâ bütün Yer tabakalarim ovucuna alip dürer" buyurdu, de-mistir [65].

42-.....Sufyân es-Sevrî'den (söyle demistir): Bana Mansûr ve Süleyman ibn Mihrân el-A'mes; ikisi

de Ibrâhîm en-Nahaî'den; o da Abîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan söyle tahdîs etti: Peygamberce bir Yahûdî geldi de:
— Yâ Muhammed, Allah gökleri bir parmaginda, Yer tabakalarini bir parmaginda, daglan bir parmaginda, bütün agaçlan bir parmaginda, öbür mahlûklari da (besinci) bir parmaginda tutar, sonra: Melik ancak benim (bütün kâinatin hükümdari ancak benim)! der, dedi.
Bu haber üzerine Rasûlullah (S) agzinin sonundaki disleri görü-lünceye kadar güldü. Sonra da: "Allah'in kadrini O'na lâyik olacak bir SÛrette hükkiyle takdir edemediler... " [el-En'âm: 91; el-Hacc: 74; (ez-Zumer: 67>] âyetini okudu.
Yahya ibn Saîd el-Kattân bu hadîsi söyledi de bunda sunu ziyâde etti: Fudayl ibnu Iyâd, Mansür'dan; o da ibrahim'den; o da Abî-de'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan: "Rasûlullah (S), Yahûdî âliminin (Tevrat'tan naklettigi) bu sözünden hoslanarak ve onu tas-dîk ederek, sondaki disleri görülünceye kadar güldü** fikrasini ZIyâde etti

43-.....Abdullah ibnu Mes'ûd (R) söyle dedi: Kitâb ehlinden bir adam Peygamber(S)'e geldi ve:
— Yâ Ebâ'l-Kaasim! Sübhesiz Allah gökleri bir parmaginda, Yer tabakalarini bir parmaginda, bütün agaçlan bir parmaginda, sulan ve topraklari bir parmaginda, Öbür mahlûklari da (besinci) parmaginda tutar, sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur, dedi.
(Ibn Mes'ûd dedi ki:) Bu söz üzerine ben Peygamber'i gördüm ki, O son disleri görülünceye kadar güldü, sonra: "Allah *m kadrini, O'na lâyik olacak bir surette hakkiyle takdir etmediler... ** (9i) âyetini okudu [66].

20- Peygamber(S)'In: "Allah'tan Daha Kiskanç Hiçbir Sahis Yoktur" Kavli Babi

44-.....Bize Abdulmelik ibn Umeyr, el-Mugîre'nin kâtibi olan Verrâd'dan tahdîs etti ki, el-Mugîre (R) söyle demistir: Ensâr'dan Haz-rec'in seyyidi Sa'd ibn Ubâde:
— Eger ben kanmin yaninda (yabanci) bir erkek görsem, onu kilicimin genis yüzü ile degil, keskin tarafi ile vurur öldürürdüm, dedi.
Onun bu sözü Rasûlullah'a ulasti da Rasûlullah (S):
— "Sa'd ibn Ubâde'nin bu gayret ve hamiyyetinden hayret mi ediyorsunuz? (Hayret etmeyiniz!) Vallahi ben elbette Sa'd'den daha kiskancim. Allah da benden daha kiskançtir. Iste Allah'in bu gayretinden dolayidir ki, Allah açik, kapali bütün çirkin isleri haram kilmistir. Allah'tan daha çok hücceti seven hiçbir kimse de yoktur. îste bundan dolayidir ki, Allah birçok mübessirler ve munzirler göndermistir. Bir de Allah Taâlâ'dan fazla medh ve senayi seven kimse de yoktur. Iste bundan dolayidir ki, kendisine itaat edenlere cenneti va'd etmistir" buyurdu [67].

21- Bâb

"De ki: Sâhid olmak bakimindan hangi sey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranizda Allah, hakkiyle Sâhidd " (el-En'âm: 19)
Bu âyette Allah kendisini "Sey" diye isimlendirmistir [68].

Hâlbuki Kur'ân Yüce Allah'in zatî sifatlarindandir (Her sifat, "O mevcûddur" ma'nâsina olarak "Sey" diye isimlendirilir).
"Kullu sey'in hâlikun illâ vechehu = O'nun zâtindan baska hersey helak olucudur" (ei-Kasas: 88) (âyeti de Allah'a "Sey denilmesine delildir).

45-.....Bize Mâlik, Ebû Hâzim'dan haber verdi ki, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) söyle demistir: Peygamber (S- bir kadinla evlenmek isteyen) bir erkege:
— "Kur'an'dan ezberinde birsey var mi?'* diye sordu. O zât:
— Evet, ezberimde su sûre, su süre vardir, diye birtakim sûrelerin isimlerini saydi [69].

22- "O'nun Ars'i Su Üstünde Idi"; "O, Büyük Ars'm Sahibidir" (Et-Tevbe: 129; Ei-Mü'minûn: 86; En-Neml: 26) Babi [70]

EbÛ'l-ÂlIye: "htevâ Ile'S-SemâI" (el-Bakara: 29; Fussilet: 11) kelâminin ma'nâsi "Irtefaa = Yükseldi"; "Fe SeVVâhUTine" (el-Bakara: 29),
"Halakahunne = Onlari yaratti" demektir, dedi. Mucâhid ibn Cebr de:
ale'l-Ars" (el-A'râf: 53; Yûnus: 3; er-Ra'd: 2; el-Furkaan: 59; ese: 4; ei-Hadîd: 4) "Allah Ars'in üzerine yükseldi" ma'nâsinadir, dedi.
Ibn Abbâs:
Zu'l-Arst'l-Mecîd" (ibrihhnMS), "Kerîm" yânî "Keremde nihayeti olmayan"; "el-GafûruH-Vedûd" (ibrâhîm: 14),
"Habîb" yânî "Çok seven" ma'nâsinadir, demistir. "Hamîdun Mecîdun" denilir. Bu "Faîlun" vezninden gibidir. "Mâcidun"dan alinmistir. "Mahmûd" da "Hamîd"den alinmistir.

46-.....Imrân ibnu Husayn (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'in yaninda idim. O sirada Temîm ogullan'ndan bir topluluk geldi. Peygamber onlara:
— "Müjdeyi kabul edin ey Temîm ogullari!" buyurdu. Onlar:
— Sen bizi müjdeledin. Simdi bize (Beytu'I-mâl'den dünyalik da) ver! dediler.
Bu sirada Yemen halkindan birtakim insanlar içeriye girdiler. Peygamber bu sefer onlara:
— "Ey Yemenliler! Temîm ogullan madem ki müjdeyi kabul etmek istemediler, islâm 'in o hayir ve saadet müjdesini sizler kabul ediniz!" buyurdu.
Yemenliler:
— Kabul ettik (yâ Rasûlallah)! Esasen bizler Sen'in yanina dîn hususunda iyi anlayislar kazanalim ve Sen'den bu isin (yânî yaratilisin) evvelinde neler oldugunu soralim diye geldik! dediler.
Peygamber:
— "(Ezelde) Allah vardi ve Allah'tan baska birsey yoktu. Ve Allah Un Arsi su üzerinde bulunuyordu. Sonra Allah gökleri ve Yer'i yaratti. Sonra Allah (levhde) kâinatin tamâmim takdir ve tesbît edip yazdi..." buyurdu.
Sonra tam bu sirada bana bir adam geldi de:
— Yâ Imrân! Yetis, deven kaçip gitti! dedi.
Ben hemen deveyi aramak üzere gittim. Bu sirada benimle de vem arasim serâb kesiyordu. Allah'a

yemîn ederim ki, keski devem gitmis olsaydi da ben yerimden kalkmasaydim (ve Peygamber'in sözlerini dinleseydim) diye arzu ettim! [71]

47-.....Bize Ma'mer, Hemmâm'dan haber verdi: Bize Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sübhe-siz Allah'in sag eli dopdoludur, harcamak onu eksiltmez. O, gece gündüz dâima çok cömert olup devamli verir durur. Allah 'in gökleri ve Yer'i yarattigi günden beri in/âk ve in'âm eyledigi nimetlerinin mâhiyetini bana bildirebilir misiniz? Su muhakkak ki, O'nun sag elindeki ni'metler hiç eksilmez. O'nun Arsi su üzerindedir (hudûdsuz ni*-met deryasi üzerine kurulmustur). O'nun diger elinde defeyzyâhud

kabz (yânî tutma) vardir ki, (bir kisim kavimleri) yükseltir, (diger bâzilarini da) alçaltir" [72].

48-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Zeyd ibn Harise geldi, zevcesi Zeyneb bintu Cahs'tan sikâyet ediyordu. Peygamber (S) de Zeyd, zevcesini bosamak istedikçe ona:
— "Yâ Zeyd! Allah'tan kork, zevcem üzerinde tut (bosama)/" diyordu.
Âise: Eger Rasûlullali(S) Allah'in Kitabindan birsey gizlese idi, su "Sen zevcem uhdende tut. Allah 'tan kork! diyordun da, Allah 'm açiga çikana oldugu seyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun. Hâlbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyikti'* (ei-Ahzâb: 37) âyetini gizlerdi, demistir.
Enes söyle dedi: Zeyneb bintu Cahs, Peygamber'in diger kadinlarina karsi Ögünür, iftihar eder:
— Sizleri Peygamber ile kendi ahâlîleriniz, hisimlariniz evlendirdi. Hâlbuki beni O'nunla yedi kat göklerin üstünden Yüce Allah evlendirdi! der idi.
Râvî Sabit el-Bunânî'den gelen rivayette: "Allah'in açiga çikaricisi oldugu seyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun.,." âyeti Zeyneb ile Zeyd ibn Hârise'nin isi hakkinda indi, ziyâdesi gelmistir [73].

49-.....Bize îsâ ibnu Tahmân tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)*ten isittim, söyle diyordu: Hicâb âyeti (ei-Ahzâb: 53) Zeyneb bintu Cahs'in evlenmesinde indi. Peygamber (S) o gün Zeyneb'-in dügün yemegi olarak insanlara et ve ekmek yedirdi. Zeyneb de Peygamber'in diger kadinlarina karsi ögünüp iftihar ederdi ve:
— Sübhesiz Allah Taâlâ beni Peygamber ile göklerde nikâh etti. (Çünkü itZevvecnâkehâ=Biz seni Zeyneb fle evlendirdik'9 -ei-Ahzâb: 37-buyurdu) derdi [74].

50-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Yüce Allah bütün mahlûklari yaratmayi hükmettigi zaman, Ars'mtn üstünde, yaninda buluna/t bir kitâbda tesbît edip sunu yazdi: Sübhesiz benim rahmetim gadabimi geçmistir" [75].

51-.....Bana Atâ ibn Yesâr, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur:
— "Her kim Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân eder de namaz kilar ve ramazânda oruç tutarsa, onu cennete koymak (sâdik olan va'di geregince) Allah üzerine bir hakk olur. O kimse ister Allah yo-

lunda muhacir olsun, isterse içinde dogdugu topraginda otursun".
Bunun üzerine sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Bu müjdeyi insanlara haber vermeyelim mi? dediler.
Rasûlullah:
— "Sübhesiz cennette yüz derece vardir. Allah onlari kendi yolunda cihâdeden mücâhidler için hazirladi. Her iki derecenin arasindaki mesafe, gökle Yer arasindaki mesafe gibidir. Sizler Allah'tan (cennet) istediginiz zaman, O'ndan Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetin en üstünü ve en yüksek olanidir. Firdevs'in üstünde Rahmân'-in Ars'iyardir. Cennetin irmaklari Firdevs'ten fiskirip akarlar" buyurdu [76].

52-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Ben mescide girdim, Rasûlullah (S) oturmaktaydi. Günes batinca bana:
— "Yâ Ebâ Zerr! Bu Günes nereye gider bilir misin?" diye sordu. Ebû Zerr dedi ki: Ben:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim. Rasûlullah:
— "Günes gider, secde hâlinde izin ister de kendisine izin verilir. Sanki ona 'Nereden geldin ise oraya dön!' denilir. O da battigi taraftan dogar" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah "ZâÜke mustakarrun lehâ(= Bu onun karar yeridir)" âyetini okudu. Bu okuyus, Abdullah ibn Mes'ûd'un okuyusunda böyledir [77].

53-.....Zeyd ibn Sabit (R) tahdîs edip söyle demistir: Ebû Bekr bana haber gönderip çagirtti ve bana Kur'ân'in cem*i için ardina düsüp geregi gibi arastirmami emretti. Artik ben Kur'ân'i geregi gibi arastirdim. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde (yazili) buldum, bu âyetten ondan baska kimsenin yamnda yazili olarak bulmadim: "And olsun, size kendinizden öyle bir rasül gelmistir ki, sizin sikintiya ugramaniz ona çok agir ve güç gelir. Üstünüze çok düskündür. Mü 'mirilere çok re 'fetli, çok merhametlidir..." Berâe'nin sonuna kadar (128-129. âyetler) [78].

54- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'tan bu hadîsi tahdîs etti; bunda "Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde buldum*' demistir [79].

55-.....tbn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) keder ve siddet zamaninda su duayi söylerdi:
"Lâ ilahe illellâhu el-Azîmu'l-Halîm.
Lâ ilahe iUe'llâhu Rabbu'l-Arsi'l-Azîm.
Lâ ilahe ille'Uâhu Rabbu's-semâyâti ve Rabbu'l-Ardi
Ve Rabbu >l-Arsi H-Kerîm.
(= Ibâdete lâyik hiçbir tanri yoktur, ancak azamet ve vakaar sahibi Allah vardir. Ibâdete lâyik hiçbir tanri yoktur, ancak büyük Ars'in sahibi Allah vardir. Ibâdete lâyik hiçbir tanri yoktur, ancak göklerin Rabb'i, Yer'in Rabb'i ve kerîm Ars'in Rabb'i olan Allah vardir.)' [80].

56-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahya'dan; o da babasi Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Kiyamet gününde insanlar (o günün siddetinden) bayilip düsecekler. O anda ben kendimi Mû-sâ'yayakin bulacagim. Mûsâ Ars'in direklerinden birisine tutunmus bulunacak*'.
Ve el-Mâcisûn da Abdullah ibnu'l-Mugaffel'den; o da Ebû Se-leme'den; o da Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S): "(Onlarla beraber ben de bayilacagim.) Ben ilk ayiltilan olurum. O anda ben Musa'yi Ars'a yapismis bulurum" demistir [81].

23- Yüce Allah'in: O, Derecelerin Sahibi Allah'tandir, Melekler De, Rûh Da Oraya Mesafesi Ellibin Yil Olan Bir Günde Yükselip Çikar" (El-Meâric: 3-4) Kavli Babi

Ve zikri ulu olan Allah'in su kavli:
"Kim ululanmak hevesine düserse (bilsin ki) bütün ululuk Allah'indir. Güzel kelimeler ancak O'na yükselir. Onu da iyi amel yükseltir" (Fâtir: 10) [82].
Ebû Cemre, Ibn Ab bâ s'tan söyledi: Ebû Zerr'e Peygamber'in gönderilmesi haberi ulastiginda, kardesi Uneys'e: Benim için su kendisine semâdan haber gelmekte oldugunu söyleyen adamin ilmini ögren! Dedi [83].
Mucâhid:
Salih amel, güzel kelimeyi yükseltir; "Zi'l-Meâric'ln ma'nâsi "Meleklerdir, onlar Allah'a yükselirler deniyor, demistir [84].

57-.....Bana Mâlik, Ebu'z-ZinâcTdan; o da el-A'rec*den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "(Her gün) birtakim melekler geceleyin, diger birtakim melekler de gündüzleyin birbirlerini müteâkib size gelirler. Bunlar sabah ile ikindi namazlarinda bulustuktan sonra içinizde kalmis olanlar semâya yükselirler. Rabb'leri (namaz kilmis kullarinin) hâllerini en iyi bilir iken, yine o meleklere:
— Kullarimi ne hâlde biraktiniz? diye sorur. Onlar da:
— Onlari namaz kilarlarken biraktik, nitekim namaz kilarlarken bulmustuk, cevâbim verirler [85].
Ve Hâlid ibnu Mahled söyle dedi: Bize Süleyman tahdîs etti. Bana Abdullah ibnu Dînâr, Ebû Salih'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Her kim halat kazancindan bir tek hurma degerinde hirsey sadaka verirse -ki Allah Taâlâ'ya halâl olandan baskasi yükselmez- sübhesiz Allah onu sag eliyle kabul eder. Sonra o tek hurma kadar sadakayi, dag gibi oluncaya kadar, sizin birinizin beygir yavrusunu dikkatle büyüttügü gibi, sadaka sahibi için büyütür" [86].
Bu hadîsi Verkaa da Abdullah ibn Dinar'dan; o da Saîd ibn Ye-sâr'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den: "Allah'a ancak halâl olan yükselir" lafziyle rivayet etmistir [87].

58-.....Bize Saîd ibn Arûbe, Katâde'den; o da Ebû'l-ÂIiye'den; Ibn Abbâs(R)'tan söyle tahdîs etti:

Allah'in Peygamberi (S) keder inda su kelimelerle duâ dedi o da sirasinda su kelimelerle duâ ederdi:
"Lâ ilahe üle'Mhu'l-Azfrnu'l-HaRm.
Lâ ilahe iiumhu Rabbu'l-Ar&'l-Az&n.
Lâ ilahe ille 'llâhu Rabbu 's-semâvâti
Ve Rabbu H-Arsi 1-Kerîm! [88]

59- Bize Kabîsa tahcüs etti. Bize Sufyân es-Sevrî, babasi Saîd ibn Mesrûk'tan; o da Ebû Nuaym'dan yâhud Ebû Nu'm'dan -râvî Kabîsa sekk etmistir- tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R): Peygamber(S)*e bir parça altin gönderildi de, kendisi bu altim dört kimse arasinda taksîm etti, demistir [89].

60-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen'de bulundugu sirada Peygamber(S)'e topragi içinde altin ma'deni göndermisti. Peygamber bu altini el-Akra* ibnu Habis el-Hanzalî, sonra Mucâsi' ogullarindan biri ve Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî ile Alkame ibnu Ulâse el-Âmirî arasinda, sonra Kilâb ogulla-ri'ndan biri ile Zeyd el-Hayl et-Tâî arasinda, sonra Nebhân ogulla-n'ndan biri arasinda taksîm etti. Bu taksîm sebebiyle Kureys ile Ensâr öfkelendiler ve:
— Rasûlullah bizleri terkediyor da Nech ahâlîsinin seyyidlerine veriyor! dediler.
Rasûlullah:
— "Ben ancak (Islâm'da sebat etmeleri için) onlari alistiriyorum!" buyurdu.
Bu sirada iki gözü çökük, alni yüksek, sakalinin killari bol, elmacik kemikleri çikik, basi tirasli bir kisi geldi de:
— Yâ Muhammed, Allah'tan kork! dedi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Allah'a âsî oldugum takdirde, O'na kim itaat eder? O beni Yer halki üzerine emîn kiliyor, sizler beni emîn saymiyor musunuz?" buyurdu.
O topluluktan bir adam Peygamberce i'tirâz edeni öldürmek istedi. Zannederim ki, o öldürmek isteyen kisi Hâlid ibnu'l-Velîd idi. Peygamber onu bundan men' etti. Sonra o Peygamber'e i'tirâz eden adam arkasina dönüp gittigi zaman, Peygamber söyle buyurdu:
— "Sunun soyundan öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Kur'-ân okuyacaklar, fakat Kur'ân onlarin bogazlarindan öteye geçmiye-cek. Onlar -ok avi delip çiktigi gibi- islâm'dan çikacaklar; onlar Islâm ahâlîyi öldürecekler de putlar ehlini birakacaklardir. Eger ben onlarin zamanina erismis olsaydim, muhakkak onlari Âd kavminin öldürülüsü gibi öldürürdüm!" [90]

61-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Ben Peygamber'e "Günes de kendi karargâhinda cereyan etmektedir..." (Yâsîn: 37) âyetini sordum.
Peygamber (S):
— "Onun mustakam Ars'in altindadir" buyurdu [91].

24- Yüce Allah'in: 'Birtakim Yüzler O Gün Terütâzedir; Rabb Herini Göreceklerdir" (Ei-Kiyâme: 22) Kavli Babi [92]

62-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) söyle demistir: Bir gece Peygamber'in yaninda oturuyorduk. Ayin ondördüncü gecesi idi. Peygamber (S) kamere bakti da söyle buyurdu:
— "Su Ay'i görmekte nasil birbirinize gösterebilmek için sikisip üstüste yigilmaniza hacet kalmaksizin hepiniz zahmetsizce görü-yorsaniz, Rabb'inizi de öylece göreceksiniz. Artik Günes'in dogumundan da, batisindan da evvelki namazlarin hiçbirinden alikonmamak elinizden gelirse, ona çalisiniz" [93].

63-... Cerîr ibn Abdillah (R) söyle demistir: Peygamber (S): 'Sübhesiz sizler Rabb'inizi göz görüsü ile göreceksiniz" buyurdu.

64-.....Cerîr ibn Abdillah (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) ayin ondördüncü gecesi bizim yanimiza çikti da söyle buyurdu: "Sübhesiz sizler su Ay'i görmekte nasil sikisip üstüste yigilmaniza hacet kalmaksizin hepiniz zahmetsizce görüyorsaniz, kiyâmet gününde Rabb'inizi de öylece göreceksiniz [94].

65-.....Bize îbrâhîm ibn Sa'd, îbn Sihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd el-Leysî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Insanlar:
— Yâ Rasûlallah, bizler kiyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Ayin ondördüncü gecesi Ay'i görmek için itisip kakismaya, birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?" diye sordu. Sahâbîlen
— Hayir yâ Rasûlallah! dediklerinde, tekrar:
— "Ya Günes'in önünde hiçbir bulut yokken görmek için itisip kakismaya, birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?" diye sordu.
Sahâbîler yine;
— Hayir yâ Rasûlallah! deyince, Rasûlullah söyle buyurdu:
— "Sübhesiz sizler O'nu iste böyle açik göreceksiniz. Allah, kiyamet gününde insanlari toplayacak da:
— Her kim her neye tapiyor idiyse, onun ardina düssün! buyuracak.
Artik Günes'e tapmakta olan Günes'in ardina; Ay'a tapmakta olan Ay'in ardina; tâgûtlara tapmakta olanlar da tâgûtlarin arkalarina düsüp gidecek. Ve yalniz bu ümmet, içlerinde sefaatçileri -yâhud: münafiklari- da oldugu hâlde yerinde durup kalacak -Râvî Ibrâhîm bu iki kelimede sekk etti-; Allah onlara (evvelce tanidiklarindan bas"-ka bir surette) gelip:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar (Rabb'Ierini o tecellî ile taniyamadiklari için: —Senden Allah'a siginiriz), Rabb'imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasidir (yerimizden ayrilmayiz)/ Rabb 'imiz bize geldiginde biz O'nu taniriz! diyecekler.
Allah Taâlâ onlara bu defa tanimakta olduklari suret üzere gelecek de:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da:
— (Hakikat) Sen bizim Rabb 'imizsin! diyecekler ve (Allah'in da'-vet etmesi üzerine) O'na tâbi* olacaklar.

Cehennemin de ortasina sirat (yânî köprü) kurulur. Ben ümmetimi onun üstünden geçirecek ilk kimse olacagim. O gün rasûllerden baska hiçbir kimse (korku ve dehsetten dolayi) tekellüm edemez. Ra-stillerin de o günkü duasi:
— "Allâhumme settim selttm{~ Allah'im, selâmet ver, selâmet ver)!'olacaktir. Cehennemden sa'dân dikenlerine benzer çengel/er vardir. Sa'dân dikenlerini hiç görmüslügünüz var mi?"
Sahâbîler:
— Evet yâ Rasûlallah, dediler. Rasûlullah söyle devam etti:
— "Iste bu çengeller sa'dân dikenlerine benzer. Ancak su var ki, ne kadar büyük olduklarini yalniz Allah Taâlâ bilir. Iste bunlar insanlari (kötü) amellerinden dolayi kapip alirlar. Artik insanlardan kimisi helak olur, kötü ameliyle kalir -yâhud: Köt&ameli dolayisiyle helak olur-, kimisi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra yâhud cezasini gördükten yâhud buna benzer bir hâlde kurtulur. Nihayet Allah Taâlâ kullari hakkinda hüküm ve kaza adlini icra ve tamam edip de sirf ilâhi rahmeti olarak cehennem ehlinden dilediklerini cehennemden çikarmak istediginde meleklere ilâhi rahmete nâiliyetleri murâd olanlardan Allah'a birseyi ortak edinmemisleri, *Lâ ilahe ille'llâh' diye sehâdet etmisleri cehennemden çikarsinlar diye emre-decektir. Melekler bunlari cehennemde üzerlerindeki sucûd izlerinden taniyacaklardir. Ates Âdem oglunun bütününü yer de yalniz sucûd eserini yiyemez. Allah Taâlâ sucûd eserini yemeyi cehennem atesine haram kilmistir. Bunlar atesten kavrulup kapkara olarak çikarilacaklar. Üzerlerine hayât suyu dökülecek de onun altinda seyl ugraginda biten yabani reyhan tohumlari nasil çabuk biterse, yeniden öylece bitecekler.
Sonra Allah Taâlâ kullari arasinda hüküm ve kazayi sona erdirir. Ancak cennet ile cehennem arasinda yüzü atese dönük bir kimse kalir ki, o cennete girecek cehennem ehlinin sonuncusu olacaktir. O
kimse:
— Yâ Rabb! Yüzümü su atesten döndür. Çünkü kokusu beni zehirleyip duruyor, alevi beni yakip duruyor, diyecek.
O adam mütemadiyen Allah'a, Allah'in dilemesi kadar duâ ve niyazda bulunacak. Sonunda Allah ona:
— Bu senin dedigin sana verilecek olsa, acaba baska sey daha
istemiyecek misin? buyuracak.
O ise:
— Izzetineyemîn olsun ki, hayir; bundan baska Sen'den birsey daha istemem! diyecek ve Rabb'ine, ilâhîma'siyeti taalluk eden birçok ahidler ve misâklar verecek.
Ondan sonra Allah Taâlâ onun yüzünü cehennem cihetinden (cennet tarafina) çevirecek. Yüzünü cennete dogru döndürünce cennetin güzelligini görecek. (Lâkin hemen istekten utanip) Allah'in di-ledigi kadar bir müddet sükût ettikten sonra:
— Yâ Rabb! Beni cennetin kapisina yanastir, diyecek.
Allah da ona:
Atlati ûa ona:
— Evvelce istediginden baska ebediyyen hiçbirsey istemiyecegi-ne ahidlerini ve mîsâklarini vermis degil miydin? Allah lâyikini versin be hey Âdem oglu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin!
buyuracak. Oda:
— Ey Rabb'im! der ve Allah'a devamli duâ eder.

Nihayet Allah:
— Bu sana verilirse, bundan baska birsey istemiyecek misin? diyecek.
O da:
— Izzetine yemîn ederim ki, hayir; bundan baska birsey istemem! diyecek ve yine Rabb 'inin diledigi bir çok ahidler ve mîsâklar verecek.
Bunun ardindan Rabb'i onu cennetin kapisina yanastiracak. O kimse cennet kapisina varip dikildigi ve cennet ona açilip genisledigi, o da cennetin içindeki güzel ve bol ni'metleri, sevinci görünce (yine utanip) Allah'in diledigi kadar bir müddet sükût edecek. Sonra:
— Yâ Rabb! Beni cennetin içine sok! diyecek. Allah da ona:
— Istedigin sana verildigi takdirde, ondan baska hiçbirsey iste-miyecegine ahidlerini ve mîsâklanm vermis degil miydin? der ve: Sana veyl olsun ey Âdem oglu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin! buyurur.
Bunun üzerine o kimse:
— Ey Rabb 'im! Mahlûklarinin en bedbahti ben olmayayim, diyecek, durmadan dua ve niyaza devam edecek.
Nihayet Allah Taâlâ ona gülecek. Ona gülünce de:'
— Cennete gir! buyuracak.
O kul cennete girince Allah ona:
— Temenni et! buyuracak.
O da Rabb'inden ister ve temenni eder. Nihayet Allah ona:
— Sunu da, bunu da iste! diye buyurarak, istenecek seyleri onun aklina getirecek.
Nihayet bu dileklerinin hepsi kesilince, yine Allah ona:
— Bunlarin hepsi ve bir o kadar dahasi hep senindir! buyuracak."
Hadîsi Ebû Hureyre'den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibn Ye-zîd söyle dedi: Ebû Hureyre bunu rivayet ederken Ebû Saîd el-Hudrî de oturuyor ve Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbirseyi degistirmege lüzum görmüyordu. Tâ: "Bunlarin hepsi ve bir o kadar dahasi hep senindir" sözüne gelince, Ebû Saîd Hudrî (R), Ebû Hureyre'ye:
— Rasûlullah: "Allah, bunlarin hepsi ve daha on misli senindir, buyuracaktir", demisti, yâ Ebâ Hureyre! dedi.
Ebû Hureyre de:
— Ben sehâdet ederim ki, Rasûlullah'tan yalniz "Bu ve bunun on misli senindir" ezberledim, dedi.
Ebû Saîd Hudrî de:
— Ben de sehâdet ederim ki, ben Rasûlullah'tân, O'nun "Bunun hepsi ve on misli de senindir" buyurdugunu ezberledim, dedi.
Ebû Hureyre:
— iste bu adam, cennet ehlinin cennete en son girecek olanidir, demistir [95].

66-.....Bize el-Leys, Hâlid ibn Yezîd*den; o da Saîd ibn Ebî HiIâTden; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Biz:
— Yâ Rasûlallah, kiyamet gününde bizler Rabb'imizi görecek miyiz? diye sorduk.
Rasûlullah:

— "Sizler gökyüzünde bulut olmadigi zaman Günes'i ve Ay'i görmek için birbirinizle sikisip darliga düser misiniz?" buyurdu.
Biz:
— Hayir sikismayiz, dedik. Rasûlullah:
— "Sübhesiz sîzler Günes ile Ay'i görmekte birbirinizle sikisip darliga düsmediginiz gibi, o gün Rabb'inizi görmekte de hiç birbirinizle sikisip darliga düsmeyeceksiniz" buyurdu.
Sonra söyle devam etti:
— "Herbir kavmin dünyâda ibâdet edegeldigi seye gitmesi için bir nidâci nida eder. Bunun üzerine satîb sahihleri, yâni salibe tapanlar salîbleriyle, putlarin sahihleri olan putperestler putlariyle, herbir ma'-budun sahihleri de kendi ma'bûdlanyle giderler. Nihayet iyi olsun, fâcir olsun, hakk üzere kalan kitâb ehlinin bakiyyeleri olsun, Allah Taâlâ'ya ibâdet etmekte olanlar kalir. Sonra cehenneme getirilirler, cehennem onlara gösterilir ki, sanki cehennem onlarin nazarinda yalimlari birbirini kirip geçiren bir serâbdir. Yahudiler'e:
— Sizler kime tapardiniz? diye sorulacak. Onlar:
— Biz Allah'in oglu Uzeyr'e tapardik, diyecekler. Bunun üzerine onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir es, hiçbir ogul edinmis degildir. Simdi söyleyiniz, istediginiz nedir? denilecek.
O Yehûd taifesi de:
— Yâ Rabb! Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler. Onlara:
— Haydi içiniz! denilecek de onlar birbiri ardinca cehennemin içine dökülecekler.
Sonra Hristiyanlar'a hitaben:
— Sizler kime tapiyordunuz? diye sorulacak. Onlar da:
— Biz Allah'in oglu Mesih'e tapardik, diyecekler. Bunun üzerine onlara:
— Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Taâlâ hiçbir es, hiçbir ogul edinmis degildir. Simdi söyleyiniz: Ne istiyorsunuz? denilecek.
Onlar da:
— Bize su içirmeni istiyoruz, diyecekler. Onlara da:
— Haydin su içiniz! denilecek de birbiri ardinca cehennemin içine dökülecekler.
Nihayet iyi olsun, fâcir olsun, Allah 'a ibâdet etmekte olanlar kalir.
Onlara da:
— Insanlar hep gittikleri hâlde sizleri habseden nedir? denilecek. Onlar:
— Biz simdikinden ziyâde kendilerine muhtâc iken onlardan dünyâda ayrilmistik. (Simdi nasil olur da onlarin arkasina-takiliriz?) Biz bir münâdînin: Her kavim vaktiyle ibâdet ettigi ne idiyse ona kavussun! diye nida ettigini isittik. Ondan dolayi bizler Rabb'imizi bekleyip duruyoruz! diyecekler".
Dedi ki: "Meydanda kalan mü'minlere Cebbar olan Allah, onlara ilk defa gördükleri tanidiklari suretten baska bir surette gelecek de:
— Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da:
— Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler.
Artik O'nunlapeygamberlerden baskasi kelâm edemez. Allah Taâlâ:
— Rabbinizi taniyabilmek için aranizda bir alâmet var midir? diye suâl edecek.
Onlar:

— Evet, sâk'tir! demeleri üzerine Rabb Taâlâ, sâk'ini kesfedip açacak .
Bunun üzerine her mü'min Allah'a secde eder. Allah'a riya ve söhret için secde eden kimseler kalir. Onlar da secde etmeye davranirlar. Fakat onun sirti tek bir tahta gibi kaskati bir tabakaya döner. Sonra köprü getirilir de cehennemin ortasina kurulur".
Biz:
— Yâ Rasûlallah! Köprü nedir? dedik. Söyle buyurdu:
— "Ayaklarin kayacagi bir yerdir ki, üzerinde baslari egri demirden çengeller, dikenler; sert, keskin enli seyler vardir. Bunlarin Necd'de olan ve sa'dân denilen dikenler gibi uçlari kivrik, egri dikenleri vardir. Müminlerin kimi onun üzerinden göz kirpacak kadar zaman içinde, kimi simsek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi iyi cins yürük at ve develer gibi sür'atle geçerler. Bunlarin kimi sapsaglam, oldugu gibi kurtulur. Kimi tirmiklar içinde perisan olmus olarak saliverilir. Kimi de cehennem atesi içine sapir sapir düserler. Nihayet sonunculari sürüklene sürüklene geçer, kurtulur. Bugünkü günde apâ-sîkâre olmus hakkini kurtarmak için hiçbirinizin yalvarip yakarmasi, o dehsetli günde âsî mü 'min kardesleri arasindan çikip necat bulan mü 'mirilerin kalanlar için Cebbar Zu 'l-Celâl hazretlerine yalvarip yakarmasina benzemez. Diyeceklerdir ki:
— Ey bizim Rabb'imiz, bu kalanlar bizim kardeslerimizdir. Onlar bizimle beraber namaz kilar, oruç tutar, her türlü iyi islerde bulunurlardi.
Allah Taâlâ:
— Haydin gidin, kalbinde bir dinar agirliginca Imân ve yakin olan her kimi bulursaniz, çikariniz! buyuracak.
Allah Taâlâ onlarin suretlerini yakmayi atese haram edecektir. Artik bu sefaatçiler -yâhud kurtarilacak olanlar- kimi ayaginin üstüne, kimi de yari incigine kadar atese gömülerek içeriye dalmis bulunacaklar. Tanidiklarini çikarip dönecekler.
Yine Allah Taâlâ:
— Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre agirliginca imân ve yave yakin olan her kimi bulursaniz, onlari da çikariniz! buyuracak.
Yine böyle olanlardan tanidiklarini çikarip dönecekler. Yine Allah Taâlâ:
— Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre airliginca îmân ve yakin olan her kimi bulursaniz, çikariniz! buyuracak.
Yine böyle olanlardan tanidiklarini çikaracaklar".
Ebû Saîd (R) der ki: Eger bu dedigime inanmiyorsaniz, "Süb-hesiz ki, Allah zerre kadar haksizlik etmez. (Zerre mikdâri) bir iyilik olursa, onu kat kat artirir. Kendi canibinden (baskaca da) pek büyük bir mükâfat verir'* (en-Nisâ: 40) âyetini okuyunuz.
"Hâsili peygamberler, melekler, mü 'minler sefaat etmis bulunacaklar. Derken Cebbar Muteâl Hazretleri:
— Artik sira benim sefaatime geldi! buyuracak da atesten bir kabza tutacak, yâni bir kisim insani toplayacak da simsiyah yanmis olan birtakim kavimleri disari çikaracak, akabinde bunlar cennetin yollari üzerinde olup "Hayat Nehri' denilen bir nehrin içine atilacaklardir. Onlar o nehrin iki tarafinda seyl ugraginda biten yabanî reyhân tohumlarinin çabucak bittigi gibi biteceklerdir. Sizler o yabanî reyhan tohumlarini tasin yaninda, agacin yaninda görmüssiinüzdür. Onlardan güneste olanlari yesildir, gölgede olanlari da beyazdir. Sonra onlar 'Hayat Nehri'nden beyaz, parlak inciler gibi çikacaklar, boyunlarina kendileriyle taninacaklari altin, gümüs nev'inden hâtemler takilir ve

cennete girerler. Cennet ahâlîsi:
— Islenmis hiçbir amelleri, geçmis hiçbir hayir ve haseneleri olmadigi hâlde A ilah 'in cennete girdirdigi âzâdliklari iste bunlardir! diyeceklerdir.
Sonra onlara:
— Gözünüzün görebildigi sizindir, bir o kadari daha sizindir! denilecektir" [97].
(Buhârî geçen senedle söyle dedi:) Ve bize Haccâc ibnu Minhâl söyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahya tahdîs etti. Bize Katâde, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Müz-minler kiyamet gününde habsolunacaklar ve nihayet bu habsolunma sebebiyle kederlenecekler. Derken:
— Içinde bulundugumuz su durumdan bizleri kurtarip rahatlatmasi için Rabb'imize sefaat istesek, diyecekler.
Akabinde Âdem Peygamber'e gelecekler ve:
— Sen insanlarin babasi olan Âdem'sin, Allah seni kendi eliyle yaratti, seni cennetine yerlestirdi, meleklerini sana secde ettirdi, ve herbir seyin isimlerini sana ögretti. Bulundugumuz su durumdan bizleri kurtarmasi için Rabb'in katinda bizlere sefaat etmeni istiyoruz, diyecekler".
Dedi ki: "Âdem vaktiyle islemis oldugu o yasaklanmis agaçtan
yeme günâhini zikrederek:
— Ben buna ehil degilim, lâkin sizler Allah Taâlâ'mn bütün Yer halkina göndermis oldugu ilk peygamber olan Nûh *a gidiniz, diyecek.
Sonra onlar Nûh 'a gelecekler. O da evvelce islemis oldugu ilim-siz olarak Rabb'inden isteme günâhini (Nûh: 26) zikrederek:
— Ben buna ehil degilim. Lâkin sizler Halîlu'r-Rahmân olan Ib-râhîm Peygamber'e gidiniz, diyecek."
Dedi ki: "Akabinde insanlar Ibrahim'e gelecekler. O da vaktiyle yalan seklinde söylemis oldugu üç sözünü zikrederek:
— Ben buna ehil degilim. Lâkin sizler A ilah 'in kendisine Tevrat verdigi, kelâm ettigi ve fisildasarak konusmak için kendisine yaklastirdigi bir kul olan Musa'ya gidin, diyecek."
Dedi Id: "Akabinde insanlar Musa'ya gelecekler. Oda vaktiyle islemis oldugu insan öldürme günâhim zikrederek:
— Ben buna ehil degilim. Lâkin sizler Allah'in Kulu, Rasû/ü, Allah'in Ruhu ve Kelimesi olan fsâ'ya gidin, diyecek".
Dedi ki: "Bunun üzerine insanlar fsâ'ya gelecekler, O da:
— Ben bunun ehli degilim, fakat sizler, Allah'in geçmis ve geri kalmis günâhlarini magfiret etmis oldugu bir kul olan MuhammedfS) 'e gidin, diyecek.
Bunun üzerine insanlar bana gelecekler. Ben gider, O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzuruna girme izni isterim. Bana izin verilir. Rabb 'imigördügüm zaman O'nun için secdeye kapanirim. Allah beni birakmak istedigi kadar bu vaziyette birakir. Sonra:
— Basini kaldir yâ Muhammedi Söyle, sözün dinlenir; sefaat et, sefaatin kabul edilir; iste, sana verilir! buyurur".
Rasûlullah söyle dedi: "Ben secdeden basimi kaldiririm da Rabb'imin bana ögretecegi sena ve tahmîd ile Rabb 'ime sena ve hamd ederim. Sonra sefaat ederim. Benim için bir sinir koyar. Ben

O'nun darindan (yânî cennetindeki bulusma yerinden) disari çikarim da o insanlari cennete sokarim".
Katâde söyle dedi: Ben yine Enes'ten isittim, söyle diyordu: "Ben (darindan) çikarim da artik o insanlari atesten çikarir ve cennete girdiririm. Sonra döner, O'nun cenneti içinde Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb 'imi gördügüm zaman secdeye kapanirim. Allah beni o vaziyette birakmak istedigi kadar birakir. Sonra:
— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün dinlenir; sefâet et, sefaatin kabul edilir; iste, sana verilir! buyurur".
Rasûlullah dedi ki: "Ben basimi kaldirir, Rabb'imin bana ögretecegi sena ve tahmîd ile Rabb'ime sena eder, hamdeylerim".
Dedi ki: "Sonra sefaat ederim. Benim için bir sinir ta'yîn buyurur. Akabinde ben çikarim da o insanlari cennete koyarim".
Katâde söyle dedi: Ben Enes'ten söyle derken isittim: "Ben çikarim. Akabinde o insanlari atesten çikarir, cennete girdiririm. Sonra üçüncü defa dönerim de cennetinde Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben Rabb'imi görünce secdeye kapanirim. Allah beni o vaziyette birakmak istedigi kadar birakir. Sonra:
— Kalk, Muhammed! Söyle, sözün isitilir. Sefaat et, sefaatin kabul olunur, iste, istegin verilir! buyurur".
Rasûlullah dedi ki: "Bunun üzerine ben basimi secdeden kaldirir, Rabb'imin bana ögretecegi sena ve tahmîd ite Rabb'ime sena ve hamdederim. Sonra sefaat ederim. Bana bir sinir ta 'yîn buyurur. Akabinde çikar, o sinir içindeki insanlari cennete girdiririm".
Katâde söyle dedi: Ben Enes'ten isittim, söyle diyordu: "Akabinde ben çikarim da o insanlari atesten çikarir, cennete girdiririm. Nihayet ateste Kur'ân 'in habsettigi, yânî kendilerine hulûd (devamli azâb) vâcib olan kimselerden baskasi kalmaz".
Dedi ki: Sonra su âyeti okudu: "... Ümîd edebilirsin, Rabb In seni bir Makaami Mahmûd'a gönderecektir" (ei-lsrâ: 79).
Enes:
— Iste, Peygamberinize va'd edilmis olan "el-Makaamu*l-Mah-mûd" budur! [98].

67-.....Ibn Sihâb söyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) -Hevâzin ganimetlerini taksim ettigi zamân-Ensâr'a haber gönderip, onlari yuvarlak bir Arab çadiri içinde topladi. (Konusmasinin sonunda) onlara:
— "Sizler Allah'a ve Rasûlü'ne kavusuncaya kadar sabrediniz. Sübhesiz ben havz basinda olacagim" buyurdu " [99].

68-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) gecenin bir kisminda teheccüd namazi kildiginda su duayi söylerdi.
"Yâ Allah! Hamd Sana mahsûstur. Gökleri, yerleri görüp gözetmekten hiç gafil olmayan yalniz Sen 'sin. Hamd Sana mahsûstur. Göklerin, yerlerin ve içlerinde olanlarin Rabb'i yalniz Sen'sin. Hamd Sana mahsustur. Göklerin yerlerin ve bunlarin içinde olanlarin nuru Sen'sin. Hakk Sen'sin. Hakk olan sözündür. Hakk olan va'dindir. Sana kavusmak haktir. Cennet haktir. Cehennem haktir.

Kiyamet gününün gelecegi haktir!
Yâ Allah! Emir ve nehyini kabul edip kendimi yalniz Sana verdim. Yalniz Sana imân ettim. Yalniz Sana güvendim, tevekkül ettim. Yalniz Sana inâbe ve rucû' ettim. Hasma karsi hüccet getirme kuvvetimi Sen'den aldim. Hakki inkâr eden ile kendimin arasina Sen'i hakem ettim. Evvelden yaptigim, sonradan yapacagim, gizledigim, açiga vurdugum ve Sen'in benden daha iyi bilmekte oldugun bütün günâhlarimi Sen magfiret et. Sen 'den baska hiçbir ilâh yoktur!" [100].
Ebû Abdillah el-Buhârî söyle dedi: Kays ibn Sa'd ile Ebu'z-Zubeyr, Tâvûs'tan "Kayyimu" yerine "Kayyâmu"diye söylediler,
Mucâhid de: "el-Kayyûm", hersey üzerine kaaim olandir, dedi.
Umer ibnu'I-Hattâb: "Lâ ilahe illâ huve'l-Hayyu 1-Kayyfon "da "el-Kayyâm " seklinde okudu. Bunlarin ikisi de (yânî "Kayyûm " ve "Kayyâm") medhdir.

69-.....Adiyy ibn Hatim (R) söyle dedi: Rasûlullah (S): "Sizden herbir kimseye Rabb'i arada bir tercüman ve Sabbini görmekten perdeleyen bir hicâb olmaksizin, muhakkak kelam edecektir" buyurdu [101].

70-.....Abdullah ibn Kays(R)'tan (söyle demistir): Peygamber
(S) söyle buyurdu: "Iki cennet vardir ki, bunlarin kaplari ve içlerinde bulunan esyalari gümüstendir. Diger iki cennet daha vardir ki, bunlarin kaplari ve içlerinde bulunan seyler de altindandir. Adn cennetin-deki cennetliklerle bunlarin Rabb lerine bakmalari arasinda Allah'in vechi üzerinde bulunan kibriyâ ve azametperdesinden baska birsey bulunmayacaktir" [102].

71-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Her kim yalan biryemîn ile müslümân bir kimsenin malim koparip alirsa, o, Allah'a kendisine karsi öfkeli oldugu hâlde
kavusacaktir".
Abdullah ibn Mes'ûd dedi ki: Sonra Rasûlullah, zikri ulu olan Allah'in Kitâbi'ndan bu hadîsin dogrulayicisini okudu: "Hakikat, Allah’a olan ahidlerine ve~yemînlerine bedel az bir bahâyi satin alanlar; iste onlar; Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kiyamet gününde onlarla konusmaz» onlara bakmaz» onlari temize çikarmaz. Onlar için pek acikli bir azâb vardir'* (Aiu îmrân: 77).

72-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Üç nevi' kimse vardir ki, Allah kiyamet gününde onlara kelâm etmez ve onlara bakmaz: Birisi, mali üzerine yalana olarak bu mala, almak isteyen müsteriden daha çok bedel verdigine yemîn eden kimse, ikincisi, ikindiden sonra müslümân bir Kimsenin malini koparip almak için yalan bir yeminle yemîn eden. Üçüncüsü, ihtiyâcindan fazla olan suyu insanlardan men' eden kimse. Allah kiyamet gününde ona: Sen ellerinle imâl etmedigin fazla suyu men ' ettigin gibi, bugün ben de senden fadtimi men' ediyorum! buyuracaktir" .

73-.....Bize Eyyûb, Muhammed ibn SîrînMen; o da Ibn Ebî Bekre'den; o da Ebû Bekre(R)*den tahdîs etti ki, Peygamber (S- Veda Hacci'ndaki hutbesinde) söyle buyurmustur:
— "Zaman, Allah'in gökleri ve yerleri yarattigi günkü (ilk) vaziyetine dönmüstür. Bir yil, (ay ölçüsüyle) oniki aydir. Bunlardan dördü haram (yasak) aylardir ki, üçü arka arkaya zu'l-ka'de, zu'l-hicce, muharrem'dir. (Dördüncüsü) Mudar'in ayi olan recebedir. O, cumâ-da'l-âhir ile saban arasindadir".
Bundan sonra Rasûlullah:
— "Bu ay hangi aydir?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasâlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adindan baska bir ad verecek sandik. Sonra:
— "Zu'l-hicce ayi degil midir?" buyurdu.
Biz:
— Evet zu'l-hicce*dir! dedik.
Rasûlullah:
— "Bu içinde bulundugunuz hangi beldedir?" buyurdu.
Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah sustu. Hattâ biz Rasûlullah'i Mekke'ye eski isminden baska bir isim verecek sandik. Sonra Rasûlullah:
— "Mekke beldesi degil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet Mekke'dir! dedik. Rasûlullah:
— "Bu gün hangi gündür?*' diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.
Rasûlullah yine sükût etti. Hattâ biz, eski adindan baska bir ad verecek sandik. Rasûlullah:
— "Nahr günü (kurban kesim günü) degil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet, Nahr günüdür! dedik.
(Bu mukaddimelerden) sonra Rasûlullah:
— "Su hâlde, iyi biliniz ki, kanlariniz ve mallariniz -Muhammed ibn Sîrîn: Ebû Bekre sunu da söyledi saniyorum, demistir:- ve irzlariniz birbirinize bu ayinizda, bu beldenizde, bu gününüzün haram olusu gibi haramdir (Her türlü saldiridan korunmustur). Muhakkak ki, siz Rabb'inize kavusacaksiniz. Rabb'iniz sizlere istediginiz amellerinizden soracaktir. (Ey insanlar!) Aklinizi basiniza toplayiniz da, benden sonra birbirinizin boynunu vuracak surette sapiklara dönmeyiniz! (Ey insanlar!) Dikkat edin: Bu sözlerimi burada hazir bulunanlar, hazir bulunmayan müstakbel nesillere teblig edip ulastirirsin! Olabilir ki, kendisine teblig ulasan bâzi kimse, burada bulunup isiten bir kisim kimseden daha iyi anlayip bellemis olur!"
Muhammed ibn Sîrîn bu hadîsi zikrettigi zaman: Peygamber (S) dogru söyledi, der idi (çünkü dinleyenlerden çogu, üstâdlarindan daha iyi anlayip belleyicidirler). Bundan sonra Rasûlullah:
—"Dikkat edin: Teblfg ettim mi? Dikkat edin: Teblig ettim mi?" diye iki kerre sordu [103].

25- Yüce Allah'in: "Sübhe Yok Ki, Iyi Hareket Edenlere Allah'in Rahmeti Çok Yakindir" (Ei-A'râf; 56) Kavli Hakkinda Gelen Hadîsler Babi

74-.....Usâme ibn Zeyd (R) söyle demistir: Peygamber'in kizlarindan birinin bir oglan çocugu ölmek üzere hasta idi. Peygamber'in kizi, Peygambere, yanina gelmesi için haber gönderdi. Peygamber (S) de kizma:
— "Allah'in almak ve Allah'in vermek istedigi hersey, kendisine âiddir. Ve herseyin ilâhî ilimde ta'yîn edilip isimlendirilmis bir eceli vardir. Kizim sabretsin ve bu sabrin Allah yaninda sevabi oldugunu hatirlasin!" diyerek cevâb yolladi.
Bu sefer kizi (Zeyneb) tekrar haber gönderip, Peygamber'in muhakkak gelmesi için yemîn etti. Bu haber üzerine Rasûlullah kalkti. O'nun beraberinde ben de kalktim. Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Ka'b ve Ubâdetu'bnu's-Sâmit de kalktilar. Kizinin evine girdigimiz zaman, çocugu Rasûlullah'a uzatip verdiler. Çocugun nefesi gögsünde gidip geliyordu.
Râvî dedi ki: Zannediyorum o "Çocuk eski kirbaya dönmüstü" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah agladi. Sa'd ibnu Ubâde:
— (Yâ Rasûlallah!) Agliyor musun? dedi.
Rasûlullah:
— "Allah Taâlâ, kullarindan ancak merhametli olanlara merhamet eyler" buyurdu [104].

75-.....Bize babam îbrâhîm, Salih ibn Keysân'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyer(R)*den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cennetle cehennem, Rabb'lerinin huzurunda çe-kistiler. Söyle ki: Cennet:
— Yâ Rabb! Bana ne oldu ki, bana insanlarin yalniz zaîflari ve (halkin gözünde) düsük olanlari girer! dedi.
Cehennem de:
— Ben büyüklenen kimselere tercih, yânî tahsis olundum! dedi. Yüce Allah, cennete:
— Sen benim rahmetimsin, buyurdu. Cehennem 'e de:
— Sen benim azabimsin, kullarimdan azâb etmek istediklerimi seninle azâb ederim. Ikinizden herbirinizin dolmak hakki vardir, buyurur".
Dedi ki: "Cennete gelince (o da dolar.) Sübhesiz Allah, halkindan hiçbir kimseye zulmetmez. Allah cehennem için (bosluklarini doldurmak üzere) yeniden dileyecegi kimseler yaratir da bunlar oraya atilirlar. Cehennem üç kerre:
— Daha ziyâde var mi? der.
Nihayet Allah ona ayagini basar ve cehennem dolar. Cehennemin bâzisi bâzisina reddolunup toplanir da:
— Yetisir, yetisir, yetisir! der" [105].

76-.....Bize Hisâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "(Âsîlerden) birtakim kavimlere islemis olduklari günâhlar sebebiyle onlara bir ukubet olmak üzere bir siyahlik isabet edecektir. Sonra Allah Taâlâ onlari rahmetinin fazli ile cennete girdirir. Onlara 'Cehennemlikler' denilir".
Hemmâm ibn Yahya da: Bize Katâde tahdîs etti. Bize Enes, Pey-gamber(S)*den tahdîs etti, [106]

demistir .

26- Yüce Allah'in: "Sübhesiz Ki, Allah Gökleri Ve Yer'i Zeval Bulmalarindan Tutmaktadir..." (Fâtir: 41) Kavli Babi [107]

77-.....Abdullah ibn Mes*ûd (R) söyle demistir: Rasûlullah'a Yahûdî âlimlerinden biri geldi de:
— Yâ Muhammed! Sübhesiz Allah (kiyamet günü) gögü bir parmagi üzerine, yeri bir parmagi üzerine, daglari bir parmagi üzerine, agaçlan ve nehirleri bir parmagi üzerine ve diger mahlûklari da bir parmagi üzerine kor. Sonra eliyle: Melik ancak benim! buyurur, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) güldü ve: "Onlar A ilah Un kadrini, O'na lâyik olacak bir surette hakkiyle takdir edemediler.," (ei- En'âm: 91, el-Hacc: 74, ez-Zumer: 67) âyetini SÖyledI [108].

27- Göklerin, Yerin Ve Bunlardan Baska Mahlûklarin Yaratilmalari Hakkinda Gelen Seyler Babi

Ve bu yaratma, Yüce Rabb'in fiili ve emridir. Rabb, sifatlari, fiili, emri ve kelâmiyle yaraticidir, mükevvindir; mahlûk degildir. O'nun fiili, emri, yaratmasi ve tekvini ile olan seyler ise mef ûldür, mahlûktur, mükevvendir [109].

78-.....tbn Abbâs (R) söyle demistir: Ben bir gece teyzem Meymûne'nin yaninda geceledim. Peygamber (S) de o gece teyzemin yaninda idi. Maksadim Rasûlullah'in geceleyin kildigi namazin nasil oldugunu görmek istiyordum. Rasûlullah bir müddet esi Meymûne ile konustu, sonra uyudu. Gecenin son üçte biri yâhud yansi oldugu zaman, Rasûlullah oturdu ve semâya dogru bakti da su âyeti okudu: "Hakikat, göklerin ve YerHn yaratilisinda gece ile gündüzün birbiri ardinca gelisinde temiz akil sahihleri için ibret verici demler vardir" (Âlu Imrân: 190).
Bundan sonra kalkti, dislerini misvakliyarak abdest aldi. Sonra onbir rek'at namaz kildi. Sonra Bilâl sabah namazi için ezan okudu. Rasûlullah iki rek'at daha namaz kildi. Bundan sonra mescide çikip insanlara sabah namazini kildirdi [110].

28- Bâb:

"And olsun ki, gönderilen kullarimiz geçmis bir sözümüz vardir*9 hakkinda bizim (es-Sâffât: 171) [111].

79-.....Bize Mâlik, EbiTz-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah mahlûkaa-ti yaratmayi hükmettigi (yânî tamamladigi) zaman, Ars'mm üstün-de, yaninda bulunan bir kitâbda tesbît edip: Sübhesiz benim rahmetim, gadabimin önüne geçmistir, diye yazdi" buyurmustur [112].

80-.....Zeyd ibn Vehb söyle demistir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'(R)'dan isittim: Bize kendisi dogru söyleyici, kendisine de dogru bildirilen Rasûlullah (S) söyle tahdîs etti: "Sizden herbirinizin yaratilisi, ana ve baba maddeleri anasinin karninda kirk gün ve kirk gece toplanir. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde kati bir kan pihtisi hâlini alir. Sonra yine o kadar zaman içinde mudgâya, yânî bir çignem ete dönüsür. Sonra ona bir melek gönderilir de, ona dört kelâmi yazmasina izin verilir. Melek de (ezelde takdîr olunan mukadder hükümlerden), onun rizkini, ecelini, isini, sakî ve satd oldugunu yazar. Sonra ona ruh üfler. Sizden herhangibiriniz kendisi ile cennet arasinda ancak bir zira' mesafe oluncaya kadar cennet ehlinin ameli ile amel eder. Sonunda (melegin ana karninda yazdigi) yazi onun önüne geçer de bunun üzerine o kisi cehennem ehlinin ameliyle is yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biriniz kendisiyle cehennem arasinda bir zira' mesafe oluncaya kadar hep cehennem ehlinin isini isler, sonunda (melegin ana karninda yazdigi) yazisi onun önüne geçer de artik cennet ehlinin isini yapar ve cennete girer" [113].

81-.....Bize Amr ibnu Zerr tahdîs etti: Ben babam (Zerr ibn Abdillah ibn Zurâre el-Hemedânî)'den isittim, o Saîd ibn Cubeyr'den; o da tbn Abbâs(R)'tan olmak üzere söyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S):
— "Yâ Cibril! Senin bizi su ziyaretinden daha çok ziyaret etmene ne mâni' oluyor?" diye sormustu.
Bunun üzerine su âyet indi: "Biz (elçiler) senin RabbHnin emri olmadikça inmeyiz* Önümüzde, ardimizda ve ikisinin arasinda ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabb*in unutkan degildir" (Meryem: 64).
tbn Abbâs: Iste bu kelâm, Muhammed(S)*e cevâb oldu, demistir [114].

82-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) §öyle demistir: Ben (bir gün) Rasûlullah'la beraber Medine'deki tarlalar içinde yürüyordum. Ra-sûlullah (S) hurma dalindan bir deynege dayaniyordu. Derken Yahû-dîler'den bir topluluga ugradi. Onlarin birtakimi diger takimina:
— O'na ruhtan sorun, dedi. Bir takimi da:
— O'na ruhtan sormayin, dediler.
Netîcede Rasûlullah'a ruhtan sordular. Rasûlullah deynegi üzerine dayanarak dikeldi. Ben arkasinda bulunuyordum. Ve ben Kendisine vahy indirilmekte oldugunu düsündüm. Sonunda Rasûlullah "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh, RabbHmin ermindendir. Size az bir ilimden baskasi verilmemistir** (ei-tsrâ: 85) âyetini söyledi.
Bunun üzerine onlarin bâzisi, digerlerine:
— Biz size, O'na birsey sormayiniz! demistik, dediler [115].

83-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A*rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Aziz ve Celîl olan Allah, ancak kendi yolunda cihâd etmek düsüncesi ve (Kur'ân'da gelen) kelimelerinin tasdiki niyeti kendisini cihâda çikarip da kendi yolunda cihâd eden mücâhide ya (sehîdlik suretiyle) onu cennete girdirmeyi veya sevâb ve ganimetle beraber [116]

içinden çiktigi meskenine salimen döndürmeyi tekeffül etmistir'* .

84-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Kimi adam hanüyyet için (yânî serefini korumak için) mukaatele eder, kimisi yigitlik derecesi için mukaatele eder, kimisi de gösteris için mukaatele eder. Su hâlde bunlarin hangisinin mukaatelesi Allah yolundadir? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Her kim Allah'in kelimesi (yânî Tevhîd kelimesi) daha yüce olsun diye kital ederse, iste onunkisi Allah yolundadir" buyurdu [117].

29- Yüce Allah'in: "Bu Birseyifn Olmasini) Diledigimiz Zaman Sözümüz Ancak *Ohf Dememizden Ibarettir; O Da Derhâl Oluverir" (En-Natu: 40> Kavli Babi [118]

85-.....el-Mugîre ibn Su'be (R) söyle demistir; Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordu: "Ümmetimden bir kavim, Allah 'in emri kendilerine gelinceye (kiyamet kopuncaya) kadar dâima insanlar üzerine gâlib ve yüksek olmakta devam edecektir" [119].

86-.....Muâviye (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordu: "Ümmetimden, dâima Allah'in emrini yerine getirmekte sabit, kendilerini yalanlayanlarin ve muhaliflerinin zarar veremeyecegi bir ümmet var olmakta devam edecektir. Tâ Allah'in emri gelinceye"(kiyamet kopuncaya) kadar, onlar hep bu dogru yol üzerinde sabit bulunacaklardir".
Mâlik ibn Yuhâmir: Ben Muâz ibn Cebel'den isittim. "Onlar (yâ-nî Allah'in emrini ayakta tutan ümmet) Sam'dadir" diyordu, dedi.
Bunun üzerine Muâviye ibn Ebî Sufyân: Bu Mâlik ibnu Yuhâmir, Muâz ibn Cebel'den: "Bunlar Sam'dadirlar" derken isittigim söylemektedir, demistir [120].

87-.....Bize Nâfi' ibnu Cubeyr tahdîs etti ki, tbn Abbâs (R) söyle demistir: (Museylimetu'l-Kezzâb Medine'ye geldiginde:
— Eger Muhammed, kendisinden sonra beni halef kilarsa, kendisine uyarim! dedi.
Museylime, kavmi olan Benû Hanîfe kabîlesinden kalabalik bir hey'etle gelmisti. Peygamber (S) Museylime'nin yanina hatîbi Sabit ibn Semmâs ile beraber gitmisti. Rasûlullah'in elinde hurma dalindan bir deynek bulunuyordu.) Peygamber, kavmi içinde oturan Museylime'nin tam karsisinda durdu (onunla Islâm hakkinda konustu. Museylime, peygamberlikten bir hisse verilmesini istedi). RasûhiHah:
— "(Degil peygamberlikten bir pay;) sayet sen benden elimdeki su deynek parçasini istesen, onu bile sana vermem! Sen de Allah 'm senin hakkindaki hüküm ve takdirini tecâvüz edemezsin, (O hüküm yalanci, maktul ve cehennemlik olmandir.) Egersen bana ve Hakk'a arka dönüp muhalefet edersen, Allah seni muhakkak helak edecek-tir..." buyurdu [121].

88-.....Abdullah ibn Mesûd (R) söyle demistir: Ben bir kerresinde Peygamber'le beraber Medine'nin bâzi tarlalari içinde yürüyorduk. Peygamber (S) yaninda bulunan hurma dalindan bir deynegine dayaniyordu. Derken biz Yahudiler'den bir topluluk üzerine tesadüf ettik. Onlardan birtakimi diger takimina:
— O*na ruhtan sorun, dedi. Bir takimi da:
— O'na birsey sormayin. Belki bunun hakkinda hoslanmayacaginiz bir cevâb getirir, dedi.
Bâzilari ise:
— Biz O'na muhakkak soracagiz, dediler. Bunun üzerine onlardan biri ayaga kalkti da:
— Yâ Ebâ'l-Kaasim, rüh nedir? diye sordu.
Peygamber (S) sükût etti. Ben kendisine vahy verilmekte oldugunu bildim. Sonunda:
— "Sana ruhu sorarlar. De ki: Rûh, Rabb'imin ermindendir. Onlara az bir ilimden baskasi verilmemistir'* (ei-tsrâ: 85) âyetini söyledi.
Râvî el-A'mes: Bizim kiraatimizde böyle " Ve mâ ûtû(= Onlara verilmedi)" seklindedir, dedi [122].

30- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"De ki: Rabb'imin sözleri için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadar daha yardimci olarak ilâve etsek, Rabb'imin
sözleri tükenmeden, o denizler tükenir" (el-Kehf: 109);
"Eger yeryüzündeki (herbir) agaç kalemler; deniz de arkasindan yedi deniz daha kendisine yardim ederek (mürekkeb) olsa, yine Allah'in kelimeleri tükenmez" (Lukmân: 27) [123];
Sübhesiz ki, Rdbb'iniz* gökleri ve Yer*i alti günde yaratan, sonra (emri) Ars üzerinde hükümrân olan Allah'tir. Kendisini durmayip kovalayan gündüze geceyi, O bürüyüp örter. Günes'i, Ay'i, yildizlan -hepsi de emrine ram olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'in sâni ne kadar yücedir!" (el-A'râf: 54).
"Sahhara", "ZeDele" (yânî "Alçaltip itaat ettirdi") demektir [124].

89-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A*rec*den; oda Ebû Hureyre(R)*den haber verdi ki» Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Allah, ancak evinden kendi yolunda cihâd etmek ve (Kur*ân'-da gelen) kelimelerini tasdik etmek niyeti çikarip da kendi yolunda cihâd eden mücâhid için, sehîdlik suretiyle onu cennete girdirmeyi yâhud nail oldugu sevâb ve ganimetle beraber evine salimen döndürmeyi tekeffül etmistir" [125].

31- Bâb: Mesîe Ve Irâde Hakkindadir [126]:

"Allah dilemeyince siz dilemezsiniz" (el-lnsân: 30, et-Tekvîr: 29).
"De ki: Ey mülkün sahibi Allah, Sen mülkü kime dilersen ona verirsin, mülkü kimden dilersen ondan alirsin. Kimi dilersen onun kadrini yükseltir, kimi dilersen onu alçaltinin. Hayir yalniz Senin elindedir. Sübhesiz Sen her seye kaadirsin" (Âlu Imrân: 26).

"Hiçbirsey hakkinda 'Ben bunu herhalde yann yapayim' deme. Meger ki (sözünü) Allah'in dilemesifne baglamis olasin)" (el-Kehf: 23-24).
"Hakikat sen her sevdigini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah 'tir ki, kimi dilerse ona hidâyet verir ve O, hidâyete erecekleri daha iyi bilendir" (el-Kasas: 56) [127].
Saîd ibnu'l-Müseyyeb, babasi el-Müseyyeb ibn Hazn el-Kuresî el-Mahzûmî(R)'den bu âyetin Ebû Tâlib hakkinda indigini söylemistir [128].
"... Allah size kolaylik diler, size güçlük istemez* (el-Bakara:185).

32- "Allah Size Kolaylik Diler, Size Güçlük Dilemez (El-Bakara: 185) Babi [129]

90-.....Enes ibn Mâlik (R), Rasûlullah (S) söyle buyurdu, demistir: "Sizler Allah 'a dua ettiginiz zaman, duada istemeyi kesin yapin. Sakin herhangibiriniz: Allah'im, dilersen bana ver! diye söylemesin. (Azimle, kesinlikle istesin.) Çünkü Allah 'i icbar edecek hiçbir kuvvet yoktur!" [130].

91-.....Alî ibn EbîTâlib (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) bir gece kendisine ve Rasûlullah'in kizi Fâtima'ya gece ziyareti yapip, onlara hitaben:
— "Sizler gece namazi kilmaz misiniz?" buyurmustur. AK söyle dedi: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Nefislerimiz Allah'in elindedir. Bizi uyandirmak dilerse uyandirir, dedim.
Ben Rasûlullah'a böyle cevâb verince, bana hiçbir cevâb vermeyerek, hemen geri döndü. Sonra ben yüzünü bizden çevirirken, O*-nun elini dizine vurarak: "... Insan ne kadar da çok cidalcidir" (ei-Kehf: 54) buyurdugunu isittim [131].

92-.....Bize Hilâl ibn AK, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebü Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Mü'-min kisinin benzeri, bir sap üzerinde biten taze ekin gibidir. Rüzgâr ona hangi taraftan gelirse onu eger de yapragi diger tarafa döner meyleder (fakat o yikilmaz). Rüzgâr sakinlestiginde yine dogrulur. Iste mü'min kisi de böyledir. O da belâ sebebiyle egilir (fakat yikilmaz). Haktan yüz çeviren kâfir kisinin benzeri ise sert ve dümdüz duran çam ve dag servisi gibidir. Nihayet Allah onu diledigi zaman (bir se^ ferde) kirar devirir" [132].

93-.....ez-Zuhrî*den (söyle demistir): Bana Salim ibn Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Ben Rasû-lu!lah(S)*tan (su temsîli) isittim. Kendisi minber üzerinde söyle buyuruyordu: "Sizden evvel gelen ümmetlere nisbetle sizin dünyâda bekaamz (bütün güne nisbetle) ikindi namazindan günesin batmasina kadar (olan müddet pb\)dir. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onlar gün yari oluncaya kadar Tevrat'la amel ettiler. Sonra çalismaktan âciz oldular. Kendilerine birer kirat birer kirat (olan gündelikleri) verildi. Sonra Incil sahihlerine încîl verildi. Onlar da ikindi namazi vaktine kadar Incil'le amel edip çatistilar. Sonra âciz kaldilar (ve çalismaktan vazgeçtiler). Onlara da birer kirat birer kirat (olan ücretleri) verildi. Sonra sizlere Kur 'ân verildi. Sizler de Kur'ân'la günes batincaya kadar çalistiniz. Bundan dolayi size de ikiser kirat ikiser kirat (olarak

ücret) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli:
— Ey Rabb'imiz! Bunlar bizden daha az çalistilar, ve bizden daha çok ücret aldilar! dediler.
Allah Taâlâ:
— Ben sizin ücretlerinizden herhangi birsey eksik verip size zulmettim mi? buyurur.
Onlar:
— Hayir (gündeligimizden eksik vermedin), derler. Allah da:
— Iste bu benim fadlimdir ki, ben onu dileyecegim kimselere veririm! buyurur" [133].

94-.....Ubâde ibnu's-Sâmit (R) söyle demistir: Ben (Akabe gecesinde bey'at eden) nakîbler toplulugu içinde Rasûlullah ile bey*at ettim. Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Ben sizlerle su sartlar üzerine bey'at ediyorum: Allah'a (ibâdette) hiçbirseyi ortak etmemek, hirsizlik yapmamak, zina eylememek, çocuklarinizi öldürmemek, kendiliginizden uyduracaginiz hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek, hiçbir ma'rûfiste bana isyan etmemek üzere. Içinizden verdigi bu ahd ve sözünde kim durursa, onun mükâfati Allah 'in zimmet ve fadli üzerinedir. Bu dediklerimden birini yapip da ondan dolayi dünyâda yakalanip cezalanirsa, bu ikaab ona bir keffârettir ve bir günâh temizleyicidir. Bunlardan birini yapip da yaptigi fiili Allah Taâlâgiz-lerse, onun bu isi Allah'a kalir. Allah isterse ona azâb eder, isterse onu magfiret eyler" [134].

95-.....Bize Vuheyb, Eyyüb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Allah'in Peygamberi Süleyman Aleyhi'sselâmin altmis tane kadini vardi. "Ben bir gecede kadinlarim üzerine dolasirim da onlardan herbir kadin muhakkak Allah yolunda savasacak birer süvârî oglan çocugu dogurur" diye (/«-sâallah demeden) yemîn sözü söyledi. Hakîkaten kadinlari üzerine dolasti. Fakat kadinlardan hiçbiri dogurmadi, yalniz bir kadin eksik dogumlu bir oglan çocugu dogurdu. Allah'in Peygamberi Muhammed (S):
— "Eger Süleyman Peygamber insâallah diyerek yemininde bir istisna yapsaydi, kadinlardan herbir kadin muhakkak gebe kalir ve Allah yolunda savasacak birer süvârî dogururdu9' buyurdu [135].

96-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, îkrime'den; o da tbn Abbâs(R)'tan söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir A'râbî'nin yanina, ona hasta ziyareti yapmak üzere girdi ve:
— "Hastaligin zararsiz geçmis olsun, günâhlarini temizleyici bir keffârettir insâallah'" duasinda bulundu.
Ibn Abbâs dedi ki: A'râbî:
— Günâhlari temizleyici bir keffârettir. Fakat bu öyle geçici bir hastalik degildir. Bu yasli bir ihtiyar hasta üzerinde harareti kaynayan ve onu kabirleri ziyaret ettirecek olan humma hastaligidir! dedi. Peygamber (S) de: — "Su hâlde peki (öyle olsun)/" buyurdu [136].

97-.....Bize Huseym ibn Buseyr, Husayn ibn Abdirrahmân'dan; o da Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babasi Ebû Katâ-de(R)'den söyle haber verdi: Bir seferde sahâbîler sabah namazini kilmaktan günes çikincaya kadar uyuyakaldiktan zaman, Peygamber (S): "Sübhesiz Allah Taâlâ istedigi

zamanda sizin ruhlarinizi kab-zetti, yine istedigi zamanda onlari geri çevirdi" buyurdu.
Akabinde sahâbîler hacetlerini yerine getirdiler ve abdestlerini aldilar. Günes dogup bembeyaz oldugu (yânî yükseldigi) zaman Peygamber kalkti ve sahâbîlere (cemâatle o geçen) namazini kildirdi [137].

98-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Müslümanlardan bir adamla Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüstü. Müslüman:
— Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Bunu, yapmakta oldugu bir yeminde söyledi. Yahûdî olan kimse de:
— Musa'yi âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Müslüman bu sirada elini kaldirip Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine Yahûdî, Rasûlullah'a gitti. Kendisinin ve müs-lümân zâtin isinden olup biten seyleri Rasûlullah'a haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Beni Mûsâ üzerine hayrlidir demeyiniz. Çünkü insanlar kiyamet gününde hep düsüp bayilacaklar. (Ben de bayilacagim.) Fakat ilk ayilan ben olacagim. O anda ben Musa'yi Ars'in bir tarafina sikica tutunmus bulacagim. Bilmiyorum, Mûsâ da bayilanlarin içinde idi de benden evvel mi ay ildi, yâhud bayginliktan Allah'in istisna ettigi kimselerden mi oldu?" buyurdu [138].

99-.....Bize Su'be, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûluüah (S) söyle buyurdu: "Medine'ye Dec-câl gelecek, fakat meleklerin onu bekleyip korumakta olduklarini bulacak. Artik insâaüah Medine'ye Deccâlde, tâûn da yaklasmayacaktir" [139].

100-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Her peygamberin (kabul edilecek) bir duasi vardir. Ben duami insâattan kiyamet günü ümmetime sefaat etmek için saklamak istiyorum" [140].

101-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Ben uyurken kendimi bir kuyu basinda gördüm. Onun suyundan Allah'in çekmemi istedigi kadar su çektim. Sonra kovayi benden Ebû Kuhâfe'nin oglu Ebû Bekr aldi. O da kuyudan bir yâ-hud iki kova su çekti. Onun çekisinde bir zayiflik ve güçlük vardi. Allah Ebû Bekr'i magfiret eylesin. Sonra kovayi Umer aldi. Ve alinca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüstü. Ben, halk içinde Umer'in gördügü isi görebilecek kuvvette ve mükemmellikte kâmil bir kisi göremedim. En sonu insanlar o meydani develerin sulak ve eylek yeri edindiler" [141].

102-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) kendisine birsey isteyen geldigi zaman -Ebû Mûsâ bazen de söyle demistir: Kendisine birsey isteyen yâhud da bir hacet sahibi geldigi zaman- etrafinda bulunan sahâbîlerine:
— "(Bu kimsenin ihtiyâcinin görülmesi hususunda) sefaat ediniz (bana delâlet ediniz), böylece sizlere de ücret ve sevâb verilin Bununla beraber Allah Taâlâ, Rasûlü'nün dili ile (yânî O'nun duâ ve

istirhami üzerine) diledigi seyi yerine getirip infaz eder" buyururdu [142].

103-.....Hemmâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre(R)'den isitti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sizin herhangibiriniz duasinda: 'Allah'im, dilersen beni magfiret eyle! Dilersen bana merhamet eyle! Dilersen bana rizik ver!* demesin. Azim ve kesinlikle (Yâ Rabb, beni magfiret et, bana merhamet eyle! diye) duâ etsin. Çünkü Allah, dileyecegi herseyi yapar, O'nu zorlayacak hiçbir kuvvet yoktur" [143].

104-.....Bize el-Evzâî tahdîs etti. Bana Ibn Sihâb, Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan; o da tbn Abbâs'tan tahdîs etti. îbn Abbâs (R) ile Hurr ibnu Kays ibn Hisn el-Fezârî, Mûsâ*nni sahibi hakkinda: "O, Hidir midir?" diye mücâdele ettiler.
Bu sirada onlarin yanindan Ubeyy ibn Ka'b el-Ensârî geçti. îbn Abbâs, Ka'b'i çagirdi da:
— Ben ve su arkadasim, Mûsâ Peygamber'in bulusmak için yolunu sorup istemis oldugu sahibi hakkinda münâkasa ettik. Sen Ra-sûlullah(S)'tan onun hâlini zikrederken birsey isittin mi? dedi.
Ubeyy ibn Ka'b:
— Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Mûsâ Peygamber Israil ogullarindan bir topluluk içinde bulundugu sirada ona
bir adam geldi de:
— Senden daha âlim bir kimse bitiyor musun? diye sordu.
Mûsâ da:
— Hayir bilmiyorum, dedi. Bu cevâbi üzerine Musa'ya:
— Evet, benim kulum Hadir (Hizir) vardir (o senden bâzi hususlarda daha âlimdir), diye vahy verildi.
Bunun üzerine Mûsâ Peygamber o daha âlim olan kul ile bulusma yolunu istedi. Allah da ona (Hizir'in mekâni ve bulusma yerine alâmet olmak üzere) baligi bir âyet, bir nisan kildi. Ve Musa'ya:
— Yâ Mûsâ, baligi kaybettigin zaman hemen geri dön. Çünkü sen o kula orada kavusacaksin! denildi.
Artik Mûsâ baligin kayboldugu denizin içinde baligin izini ta'-kîb edecek idi. Yola devam ettiler. Bir yerde Musa'nin hizmetçisi olan genç, Musa'ya:
— Ne dersin? Kayanin yaninda barindigimiz zaman (baligin denize düsüp hareket ettigini görmüstüm;) ben baligi unuttum. Onu zikretmemi bana unutturan ancak seytândir, dedi.
Mûsâ:
— Zâten istedigimiz bu idi, dedi.
Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Sonunda tasin yaninda Hadir'i buldular. Hadir'la Musa'nin isinden Allah'in el-Kehf Sûresi'nde hikâye ettigi seyler oldu [144].

105-.....Bize Yûnus, îbn Sihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) -Veda Hacci'nda Minâ'dan Mekke'ye inmek istediginde-: "Yârin insâattan Kinâne ogullari yurduna ineriz ki, orada Kureys ile Kinâne ogullari küfr üzerine ahid yapmislardi" buyurmustur.

Rasûlullah, Kinâne ogullari hayfi demekle, Muhassab mevkiini kasdediyordu [145].

106-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) Tâif ehlini muhasara etti de onlari fethedemeyince:
— "însâaltah yarin Medîne'ye dönecegiz*' buyurdu. Müslümanlar:
— Onlarin kalelerini fethetmeden nasil döneriz?! dediler. (Bu i'tirâz üzerine) Peygamber:
— "Öyle ise yarin harbe hazir olun!" buyurdu.
Ertesi gün harbe giristiler. (Düsmanin çetin müdâfaa harbi yapmasindan) sahâbîlere çok yaralar isabet etti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Insâattah yarin dönecegiz!" buyurdu.
Bu defa bu dönme karari sahâbîleri sevindirmis gibi oldu. Rasûlullah da sahâbîlerin bu sevinmelerinden gülümsedi [146].

33- Yüce Allah'in: Nezdinde Kendisine Izin Verdigi Kimselerden Baskasinin Sefaati Fayda Etmez* Nihayet Kalblerinden Korku Giderildigi Zaman 'Rabb'iniz Ne Buyurdu?' Derler. * Hakki (Söyledi)9 Derler. O Çok Yüce, Çok Büyüktür" (Sebe: 23) Kavli Babi

Burada "Rabb'iniz ne yaratti?" demedi (de "Rabb'iniz ne buyurdu?" dedi [147].
Ve zikri ulu Allah söyle buyurdu:
"O'nun izni olmadikça nezdinde sefaat edecek kim?" (el-Bakara: 255).
Mesrûk, Ibn Mes'ûd'dan söyle söyledi:
Allah vahy ile kelâm ettigi zaman gökler ahâlîsi birsey isitirler. Meleklerin kalblerinden korku giderildigi ve ses
sakin oldugunda, onlar bu sesin Rabb'leri tarafindan olan hakk oldugunu tanirlar. Ve birbirlerine: "Rabb'iniz ne buyurdu?" diye nida ederler. Onlar da:
"Hakki buyurdu" derler [148].
Ve Câbir ibn AbdilIah'tan zikrolunuyor ki, Abdullah ibn Uneys el-Ensârî söyle demisti*: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle Duyuruyordu:
"Allah kiyamet gününde kullari toplar da onlara uzak olanin yakin olan kimsenin isitmesi gibi isitecegi bir ses
ile nida eder: Melik ancak benim! Deyyân (yânî karsilik verici) ancak benim! buyurur'*.

107- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan; o da îkrime'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) bu hadîsi Peygamber'e ulastirir: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah Taâlâ semâdaki meleklere bir emrin infaz olunmasini hükmettigi zaman düz bir tas üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî hükme, melekler tamâmiyle boyun egerek (korku ile) kanatlarini birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince melekler, Cebrail ve Mîkâîl gibi Mukarreb Meleklerde:
— Rabb'iniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarreb Melekler de:

— Allah ancak hakki buyurdu. Allah yücedir. Allah büyüktür!
derler".
Alî ibn Medînî ve Sufyân ibn UyeyneMen baskasi "Fâ"mn fet-hasiyle "Safavânin" diye söylemislerdir.
AB ibnu'l-Medînî söyle dedi: Ve bize Sufyân tahdîs etti. Bize Amr, Îkrime'den; o da Ebû Hureyre'den bu hadîsi tahdîs etti.
Sufyân söyle dedi: Amr söyle dedi: Ben îkrime'den isittim: Bize Ebû Hureyre tahdîs etti.
Alî ibn Medînî söyle dedi: Ben Sufyân'a söyledim. O:
— Ben Ikrime'den isittim, dedi; o da: Ben Ebû Hureyre'den isittim dedi, dedim.
Oda:
— Evet (hadîs böyle de geldi), dedi. Alî dedi ki: Ben Sufyân'a: '
— Bir insan Amr'dan; o da îkrime'den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etti ki, o bunu Peygamber'e yükseltiyordu. Peygamber "Fuzzia" seklinde okumustur, dedim.
Sufyân:
— Amr da böyle okudu. O bunu îkrime'den böyle mi isitti, yâ-hud kendisi nefsinden böyle mi okudu, bilmiyorum? dedi.
Sufyân:
— Bu, bizim kirâatimizdir, dedi [149].

108-.....Ibn Sihâb'dan (söyle demistir): Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle der idi: Rasû-lullah (S) söyle buyurdu: "Allah Kur'ânU tegannf etmekte olan bir peygamberi dinledigi kadar hiçbir seyi dinlemedi".
Ebû Hureyre'nin bir arkadasi: "Tegannt" ile "Kur'ân'i asikâre okumakta olan" demeyi kasdeder, dedi [150].

109-.....Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Azîz, Celîl Allah kiyamet günü:
— Yâ Âdem! diye nida eder. Âdem de:
— Lebbeyke ve sa *deyke (= Yâ Rabb, emrine tekrar tekrar icabet ve emrini yerine getirmeye dâima hazirim)/ diyecek.
Allah, Âdem'e bir ses ile:
— Allah sana zürriyetinden cehenneme gidecek bir toplulugu çikarmani emrediyor! diye nida edecek" [151].

110-.....Âise (R): Ben, Peygambef(S)*in kadinlarindan hiçbirisi hakkinda Hadîce'ye karsi kiskançligim derecesinde kiskanç degildim. Yemîn olsun, Rabb'i Peygamber'e, HadîcVye cennette bir ev ile müjde vermesini emretmistir, dedi [152].

34- Yüce Rabb'in Cibril Ile Kelâmi Ve Allah'in Meleklere Nidasi Babi [153]

Ebû Ubeyde Ma'm er ibnu'l-Müsennâ:
"înneke le-tulakkâ'l-Kur*âne... ^Sübhesiz bu Kur'ân sana Haktm, Alîm tarafindan veriliyor" (en-Neml: 6)
"Bu Kur'ân sana ilkaa olunuyor, sen de onu telâkki ediyorsun, yânî sen onu meleklerden aliyorsun demektir.
"Ve telakkaa Âdemu min Rabbihi kettmâtin = Derken Âdem Rabb'inden kelimeler belleyip aldi..." (el-Bakara: 37) kavli de bunun benzeridir, demistir.

111-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Allah Tebâreke ve Taâlâ bir kulu sevdigi zaman Cibril'e:
— Allah fulân kulu sevmistir, onu sen de sev! diye nida eder. Cibril de o kulu sever. Sonra Cibril gök halkina:
— Allah fulân kulu sevmistir, sizler de onu sevin! diye nida eder. Gök ahâlîsi de o kulu severler. Ve Yer ahâlîsi arasinda da o kimse için (gönüllerine) bir kabul konulur" [154].

112- Bize Kuteybe ibn Saîd, Mâlik'ten; o da Ebu'z-Zinâd'dan; o da el- Vrec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "(Her gün) birtakim melekler geceleyin, diger birtakim melekler de gündüzleyin birbirinin akabinde size gelirler. Bunlar ikindi ile sabah namazlarinda bir yere gelip birlesirler. Sonra (evvelce) içinizde kalmis olanlar semâya çikarlar. Rabb'leri kullarinin hâllerini en iyi bilirken (yine) o meleklere:
— Kullarimi ne hâlde biraktiniz? diye sorar.
Onlar da:
— Onlari namaz kilarlarken biraktik, nitekim namaz kilarlarken bulmustuk, cevâbini verirler" [155].

113-.....Bize Su'be, Vâsü el-Ahdeb'den tahdîs etti ki, el-Ma'rûr söyle demistir: Ben Ebû Zerr (Cundeb ibn Zurâre -R)*den isittim, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cibrtl bana geldi ve bana:
— Allah'a hiçbirseyi ortak kilmayarak Ölen her kisi cennete girer! diye müjdeledi.
Ben:
— Yâ Cibril, bu kimse hirsizlik yapsa, zina etse de mi? diye sordum.
Cibril:
— (Evet.) Hirsizlik yapmis ve zina etmis olsa da (cennete girer)/ diye cevâb verdi" [156].

35- Yüce Allah'in: "Bununla Beraber Allah Sana Indirdigi (Kur*Ân) Ile Sâhidttk Eder Ki, O Bunu Kendi Ilmiyle Indirmistir. Melekler De Sâhidlik Ederler. Hakîkî Sahid Olmak Bakunindansa, Allah Yeter" (En-Nisâ: I66> Kavli Babi [157]

Müfessir Mucâhid ibn Cebr: "(Allah, yedi gögü ve yerden de onlarin mislini yaratmis olandir.) Emr bütün bunlarin arasinda durmadan iner durur..." (et-Talâk: 12) kavli hakkinda: "Emr91, yedinci

semâ ile yedinci Arz arasinda iner durur, demistir [158].

114-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Yâ fulan! Yatagina girdiginde su duayi söyle:
Allah'im! Kendimi Sana tesltm ettim. Yüzümü Sana çevirdim, isimi Sana ismarladim, sirtimi Sana dayadim. Seni dilerim ve Sen'-den korkarim. Sen'den baska siginacak, Sen'den baska kurtaracak yoktur. Kurtulma ve koruma ancak Sana âiddir. Ben Sen'in indirdigin Kitâb'na inandim ve gönderdigin Peygamber'ine îmân ettim!
Eger sen o gecende ölecek olursan, fitrat (yânî îslâm Dîni) üzere ölürsün, eger sabaha çikarsan, sevaba isabet etmis olursun" [159].

115-.....Abdullah ibn Ebî Evfa (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Ahzâb gününde (müsrikler aleyhine) söyle duâ etti: "Yâ Allah! Ey Kitâb'i indiren, ey hesabi çabuk olan Allah'im! Su toplanip gelmis düsman kabilelerini dagit, onlarin topluluklarim kir, irâdelerini sars!"
el-Humeydî sunu ziyâde etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Ibnu Ebî Hâlid tahdîs etti. Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan isittim; ben Peygamber(S)'den isittim [160].

116- Bize Müsedded, Huseym'den; o da Ebû Bisr'den; o da Sa-îd ibn Cubeyr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. O: "...Namazinda pek bagirma, sesini o kadar kisma da. ikisinin arasi bir yol tut *' (ei-lsrâ: no) âyeti, Rasûlullah (S) Mekke'de gizli yasamakta iken indirildi. Fakat Rasûlullah, sahâbîleriyle namaz kildigi zaman Kur'ân okurken sesini yükseltir, müsrikler ise O'nun sesini isitirler de hem Kur'ân'a, hem Kur'ân'i indirene, hem de Kur'ân kendisine gelmis olana söverlerdi. Yüce Allah: "Namazinda pek bagirma, sesini o kadar kisma da", yânî, "Namazinda kiraatini çok açiklama, sonra müsrikler isitirler. Ve sesini sahâbîlerinden gizli de yapma. Sonra onlara isit-tiremezsin. Bunun ikisi arasi bir yol tut, pek bagirmayarak onlara isittir ki, onlar Kur'ân'i Sen'den alabilsinler" buyurdu [161].

36- Yüce Allah'in: "Onlar Allah'in Kelâmim Degistirmelerini Isterler..." (El-Feth: 15) Kavli Babi

"Hakîkaten o, hakk ile bâtili kati ay ir deden bir sözdür": Haktir; **O bir saka degildir" (et-Tânk: 13): **O oyun ve eglence degildir" [162].

117-.....ez-Zuhrîbize Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir Peygamber (S) söyle dedi: "Yüce Allah: Âdem oglu dehre söverek beni ezalaridir ir. Hâlbuki ben dehr*-im (yânî dehrin yarataniyim). Her emr benim elimdedir. Geceyi gündüzü ben arka arkaya getiririm! buyurdu" [163].

118-..... Bize el-A'mes, Ebû Salih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle demistir: "Azîz ve Ce-lîl olan Allah söyle buyurur: Oruç benim içindir. Onun mükâfatini ancak ben veririm. Oruçlu kisi sehvetini, yemesini, içmesini benim için terkeder. Oruç bir kalkandir. Oruçlu için iki sevinç vardir: Biri iftar ederkenki sevinç, biri de (kiyamet günü) Rabb'ine kavusurken-ki sevinç. Yemîn olsun ki, oruçlu agzin açlik kokusu Allah katinda misk kokusundan daha temizdir [164]
.

119-.....Bize Ma'mer ibn Râsid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Eyyûb Peygamber çiplak olarak yikandigi sirada üzerine altindan birçok çekirgeler düstü. Eyyûb da avuç avuç alip elbisesinin içine atmaga basladi. Rabb'i ona:
— Yâ Eyyûb! Ben seni su görmekte oldugun seylerden zengin kilmamis mi idim? diye nida edince:
— Evet yâ Rabb (beni zengin kilmistin). Lâkin Sen'in bereketinden müstagni kalacagim yok! cevâbini verdi [165].

120-.....Bana Mâlik, îbn Sihâb'.dan; o da Ebû Abdillah el-Egarr'dan; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle demistir: "Rabb'imiz Tebâreke ve Taâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldiginda dünyâ semâsina iner de: Bana kim duâ eder ki, onun duasina icabet edeyim! Benden kim hacet ister ki, dilegini vereyim! Benden kim magfiret ister ki, onu magfiret edeyim! buyurur" [166].

121-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti. Ona da el-A'rec tahdîs etmistir. O da Ebû Hureyre(R)'den isitmistir. O da Rasûlullah(S)'tan: "Bizler (dünyâda) en sonra gelenleriz, kiyamet gününde ise en basa geçecek olanlariz*' buyururken isitmistir.
Bu "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti" isnâdiyle gelen hadîsin sonunda: Allah: "Ey kulum, sen in/âk et, ben de sana infak edeyim" buyurdu, demistir [167].

122-.....Bize îbnu Fudayl, Umâre'den; o da Ebû ZurVdan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: (Cibril, Pegamber'e geldi ve:) "Iste su Hadtce'dir. Sana içinde bir yiyecek bulunan bir kap yâhud içinde bir içecek sey bulunan bir kap getirdi. Ona Rabb'i tarafindan selâm söyle ve kendisini, cennette gürültü ve yorulmak bulunmayan inciden yapilmis bir beytle müjdele! dedi" [168].

123-.....Bize Ma'mer ibn Râsid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle demistir: "Allah Taâlâ: Ben iyi kullarim için hiçbir gözün görmedigi, hiçbir kulagin isitmedigi ve hiçbir beser kalbine gelmeyen birtakim ni'metler hazirladim, buyurdu" [169]
.

124-.....Bize Süleyman el-Ahvel haber verdi ki, ona da Tâvûs haber vermistir. O da Ibn

Abbâs(R)'tan söyle derken isitmistir: Peygamber (S) geceden bir kisminda tehecctid namazi kildiginda söyle derdi:
"Allah'im, her hamd Sen'in içindir. Sen göklerin ve Yer'in nurusun. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin ve Yer'in daimî tedbîr edicisisin. Hamd Sana mahsûstur. Sen göklerin, Yer'in ve bunlardaki herseyin Rabb'isin. Sen Hakk'sin. Va'din de haktir. Sen'insözün de ancak haktir. Sana kavusmak haktir. Cennet haktir. Cehennem de haktir. Peygamberler de haktir. Kiyametin kopmasi da haktir. Allah 'im! Ben kendimi yalniz Sana teslîm ettim. Yalniz Sana îmân ettim. Yalniz Sana güvenip dayandim. Yalniz Sana yöneldim. Yalniz Sana dayanarak mücâdele ettim. Aramizda yalniz Seni hakem kildim. Benim önceden isledigim, sonra islerim sandigim, gizli yaptigim ve açiktan isledigim bütün günâhlarimi magfiret eyle. ibâdete lâyik tanri ancak Sen'sin. Sen'den baska hiçbir ilâh yoktur*' [170].

125-.....Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip söyle dedi; Ben ez-Zuhrî'den isittim, söyle dedi: Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan ve Ubeydullah ibn Abdillah'tan, iftira ehlinin Peygamberin zevcesi Âise hakkinda dediklerini dedikleri ve Allah'in da iftiracilarin dediklerinden onu temize çikardigi zamanki hadîsini isittim. Bunlardan herbiri bana Âi-se'den tahdîs ettigi hadîsten bir taifeyi tahdîs etti. Âise (R) hadîsinin sonunda söyle demistir:
— Allah'a yemîn ederim ki, Allah'in benim berâetim hakkinda tilâvet edilecek bir vahy indirecegini hiç zannetmezdim. Ve elbette benim sânim, benim nefsimde Allah'in benim hakkimda tilâvet edile-cek bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Fakat ben Rasûlullah'in uykuda bir ru'yâ görmesini ve Allah'in beni o ru'yâ ile temize çikaracagini ümîd ediyordum. Nihayet Yüce Allah su on âyeti indirdi: "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir serr sanmayin. BiVakis o, sizin için bir hayirdir. Onlardan herkese kazandigi günâh vardir. Onlardan büyügünü üzerine olan adam: en büyük azâb onundur.,," (en-Nün 11-21) [171].

126-.....Bize el-Mugîre ibnu Abdirrahmân, Ebu*z-Zinâd*dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlul-lah (S) söyle demistir: "Yüce Allah (kullarinin hasene ve seyyielerini yazmaga me'mûr olan meleklerine) her zaman söyle buyurur: Kulum fena bir is yapmak istediginde hemen bu irâdesini defterine yazmayiniz, tâ bu irâdesini gerçeklestirip o fiili yapincaya kadar bekleyiniz. Eger o fenaligi yaparsa, o yaptigi fenaligin bir mislini yaziniz. Eger benden çekinerek yapmaz, birakirsa, bu defa onun hesabina bir hasene yaziniz- Bir de kulum bir güzel is yapmak ister de (herhangibir sebeble) yapamazsa, ona bu güzel niyetine mükâfat olarak bir hasene yaziniz. Eger yaparsa, yaptigi o isin mükâfatini on mislinden ye-diyüz katina kadar yaziniz" [172].

127-.....Bana Süleyman ibn Bilâl, Muâviye ibn Muzerrid'den; o da Saîd ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ra-sûlullah (S) söyle demistir: "Allah Taâlâ, mahlûklari yaratip bunu tamamladigi zaman, rahim (hisimlik) ayaga kalkti. Yüce Allah ona:
— Ne dersin? buyurdu.
Rahim:

— Yâ Rabb! Bu kiyam ve ilticam, hisimligi kesmekten Sana siginmak makaamidir (Sana siginiyorum), dedi.
Yüce Allah:
— Ey rahim, sen razi olmuyor musun? Seni ekleyip hakkini veren kimseye ben de ihsanimi ekleyip mükâfatini vereyim, seninle ilgiyi kesip hakkini tanimayani ben de ilgiyi azaltip cezalandirayim! buyurdu.
Rahim de:
~ Evet raziyim, dedi.
Allah Taâlâ da:
— Iste rahimin hakkini gözetenlerle gözetmeyenlerin hâli böyle
olacaktir! buyurdu".
Bundan sonra Ebû Hureyre: "Demek, idareyi ve hâkimiyeti ele alirsaniz» hemen yeryüzünde fesâd çikaracak, akrabalik münâsebetlerinizi bile parçalayip keseceksiniz, öyle mi?" (Muhammed: 22) [173]
.

128-.....Zeyd ibn Hâlid (R) söyle demistir: Peygamber'in duâsiyle yagmura kavustuk. Peygamber (S) dedi ki: "Allah Taâlâ: Kullarimdan kimi bana kâfir, kimi de bana mü'min olarak sabahi etti... buyurdu" [174].

129-.....Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'recfden; o da Ebû Hureyre(R)*den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle demistir: "Allah Taâlâ: Kulum bana kavusmayi arzu ettigi zaman, ben de ona kavusmayi arzu ederim. Kulum bana kavusmayi istemedigi zaman ben de ona kavusmayi istemem! buyurdu" [175].

130-.....Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Allah Taâlâ: Ben kulumun beni zanni yanindayim, buyurdu'* demistir [176].

131-.....Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Asla hiçbir hayir yapmamis olan bir adam (kendi ailesine hitaben: Bu vücûd) Öldügü zaman siz onu yakin. Sonra külünün yarisini kara tarafina (rüzgârla) tozutup uçurun, yarisini da deniz içine dogru tozutun. Allah 'a yemîn ederim ki, eger Allah onu ele geçirmege kaadir olursa, onu muhakkak âlemlerden hiçbir kimseye tatbik etmedigi bir azabla azablandirocaktir, dedi.
(Bu kimse Öldügü zaman emrettigi isleri yaptilar.) Neticede Allah denize emretti, deniz kendisinde bulunan kul zerrelerini topladi. Allah karaya emretti, o da hemen kendisinde bulunan zerreleri top-ladi. Sonra Allah o kimseye;
— Bunu niçin yaptin? diye sordu. O zât:
— Sen'den korktugumdan dolayi yâ Rabb! Hâlbuki Sen en iyi
bilensin! dedi.

Bunun üzerine Allah o kimseyi magfiret eyledi" [177].

132-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyurdu: "Bir kula (bilmeyerek) bir günâh isabet edip veya bilerek bir günâh isleyip de [178]:
— Yâ Rabb, ben (bilerek) bir günâh isledim, yâhud (bilmeyerek) ben bir günâha ugramis oldum, kusurumu af\ ve magfiret eyle! diye (günâhini i'tirâf ve) niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki kulum (dilerse) günâhini affedecek, (dilerse) cezalandiracak muhakkak bir Rabb 7 oldugunu bildi. Su hâlde ben de kulumu magfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah'in diledigi kadar bir zaman (günahsiz) yasar. Sonra bir günâh daha isabet edip veya bir günâh isleyip de;
— Yâ Rabb! Ben (bilerek) bir günâh isledim, yâhud (bilmeyerek) bir günâha ugradim. Kusurumu afv ve magfiret eyle! diye niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhini affedecek veya cezalandiracak bir Rabb'i bulundugunu geregi gibi bildi. Su hâlde ben de bu kulumu magfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah 'in diledigi kadar bir zaman günahsiz yasar. Sonra bir günâha isabet edip veya günâh isleyip de:
— Yâ Rabb! Ben bir günâh isledim veya bir günâha ugradim, kusurumu afv ve magfiret eyle! diye niyaz ederse, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhini affedecek veya cezalandiracak bir Rabb'i bulundugunu geregi gibi bildi. Su hâlde ben de bu kulumu magfiret ettim! buyurur.
Sonra bu kul Allah 'in diledigi kadar bir zaman günahsiz yasar. Sonra bir günâha isabet edip veya günâh isleyip de:
— Yâ Rabb! Ben bir günâh isledim veya bir günâha ugradim, kusurumu afv ve magfiret eyle! diye Allah'a yalvanrsa, o kulun Rabb'i:
— Demek ki, kulum günâhini affedecek veya cezalandiracak bir Rabb'i oldugunu bildi, ben de üç defa kendisini afv ve magfiret ettim. Artik (günâh islediginde tevbe etmesini bilen) bu kulum diledigi isi islesin! buyurur" [179].
181

133-.....Bize Katâde, Ukbe ibnu Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)*den tahdîs etti. Peygamber (S) geçmis insanlar içinde yâhud sizden evvelki milletler içinde bir adami zikretti de bir kelime söyledi. Yâni "Allah o adama mal ve evlâd verdi. Nihayet ona vefat zamani yaklastiginda, ogullarina hitaben:
— Ben size nasil bir baba oldum? diye sordu.
Ogullan:
— Sen bize hayirli bir baba oldun, dediler.
Adam:
— Su muhakkak ki, bu baba A ilah yaninda önden bir hayir göndermedi yâhud bir hayir biriktirmedi. Sübhesiz Allah (tevhîdden baska hiçbir hayri olmayan) bu zâti ele geçirdiginde, ona dzâb edecektir. Simdi bakiniz! Ben öldügüm zaman sizler beni kömür oluncaya kadar yakiniz.

Sonra beni ezip ögütünüz -yâhud: beni toz yapiniz, dedi-. Sonra rüzgâri siddetli esen bir gün olunca, benim tozlarimi bu siddetli rüzgârin içinde uçurup dagitin! dedi".
Allah'in Peygamberi söyle dedi: "O adam, Rabb 'ime yemin olsun, bu dediklerimi muhakkak yapacaksiniz diye, ogullarindan mî-sâklarini, yânf taahhüdlerini aldi. Onlar da babalan öldükten sonra onun vasiyet ettigi isleri yaptilar. Sonra onun tozlarini rüzgâri siddetli esen bir günde uçurup dagittilar. Aziz ve Celîl olan A Hah o tozlara 'Ol!'emrini verdi. Derhâl o tozlar ayakta dikilen bir adam oluverdi. Allah:
— Ey kulum! Sen 'in bu yaptigin isleri yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu.
O zât:
— Sen'in korkun, yâhud Sen'den korkmaktir, dedi. Allah:
— Kusuru, elden kaçan firsati Allah'in merhamet etmesi telâfi eder -yâhud diger bir kerre de: Kusuru, elden kaçan firsati Allah korkusundan baskasi telâfi edemez-, buyurdu".
Râvî Süleyman et-Teymî söyle dedi: Ben bu hadîsi EbÛ Usmân en-Nehdfye tahdîs ettim de o: Ben bunu Selmân el-Fârisî'den isittim. Su kadar var ki, o bunda "Beni deniz içine tozutup dagitiniz" fikrasini ziyâde etti yâhud onun tahdîs ettigi gibi söyledi [180].

134- Bize Müsâ tahdîs etti. Bize Mu'temir tahdîs edip "Lem yebteir-Hayir göndermedi" dedi.
Râvî Halîfe de söyle dedi: Bize Mu'temir tahdîs etti de "Ve lem yebteiz" kelimesini söyledi. Katâde bunu "Biriktirmedi" diye tefsîr etti [181].

37- Azîz Ve Celîl Olan Rabb'in Kiyamet Gününde Peygamberlerle Ve Digerleriyle Kelâm Etmesi Babi [182]

135-.....Bize Ebû Bekr ibnu Ayyas tahdîs etti ki, Humeyd et-Tavîl söyle demistir: Ben Enes(ibn Mâlik- R)*ten isittim, söyle dedi: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordu: "Kiyamet günü oldugunda (Allah tarafindan) umûmî sefaate ben me'mûr edilirim.
Ben:
— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tanesi kadar îmâni olanlari cennete koy! diye niyaz ederim.
Bunlar cennete girerler. Sonra ben:
— Yâ Rabbi, kalbinde hardal tanesinden daha az îmâni olanlari da cennete koy! diye sefaat ederim".
Enes ibn Mâlik: {"Az bir sey" dedigi sirada) ben Rasûlullah'in parmaklarina bakar gibi idim (O, parmaklarim birbirine yumarak azliga isaret ediyordu), demistir [183].

136-.....Bize Ma'bed ibnu Hilâl el-Anezî tahdîs edip söyle dedi: Biz Basra ahâlîsinden birkaç kisi bir araya toplandik da Enes ibn Mâ-lik'i ziyarete gittik. Bizimle beraber Sabit ei-Bunânî de gitmisti. Sâbit bize Eneslen "Büyük Sefaat Hadîsi"ni sorduracakti. Enes Basra'ya iki fersah mesafede bulunan Zaviye mevkiindeki kasrinda ikaamet ediyordu. Ziyaretimiz Enes'in Duhâ namazi kildigi bir zamana tesadüf etmisti. Biz içeri girmeye izin istedik. Bize izin verdi. Verilen izin üzerine biz Enes ibn Mâlik'in huzuruna girdik.

Enes bir minder üzerinde oturuyordu. Girerken biz Sâbit'e, Sefaat Hadîsi'nden önce hiçbirsey sormamasini tenbîh etmistik. O da:
— Yâ Ebâ Hamza! Bu Basrali kardeslerimiz size Sefaat Hadî-si'ni sormaya geldiler, dedi.
Bunun üzerine Enes:
— Bize Muhammed (S) tahdîs edip söyle buyurdu:
"Kiyamet günü oldugu zaman insanlar birbiri üzerine dalgalanip çalkalanirlar. Nihayet Âdem'e gelirler de:
— Rabb 'in huzurunda bize sefaat et! derler. O da:
— Ben buna ehil degilim. Fakat sizler Ibrahim'e gidin. Çünkü o, Hatîlullah'tir der".
Dedi ki: "Sonra Ibrahim'e gelirler. O da:
— Ben buna ehil degilim. Fakat siz Mûsâ 'ya gidin. Çünkü o Ke-lîmullah'tir (yâni Allah'in kelâm ettigi peygamberdir), der.
Akabinde insanlar Musa'ya gelirler. O da:
— Ben buna ehil degilim. Lâkin sizler isa'ya gidin. Çünkü o Allah'in Ruhu ve Kelimesi'dir, der.
fsâ'ya gelirler. O da:
~ Ben buna ehil degilim. Lâkin siz Muhammed(S)'e gidin, der.
Insanlar bana gelirler. Ben de:
— Ben onun için{yaidX\\m\s)imdir, derim.
Hemen gider, Rabb'imin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Bana simdi hatirlayamadigim, Kendisine yapacagim birtakim hamdler ilham eder. Ben bu hamdlerle hamdederim ve Kendisine secdeye kapanirim. Bana:
— Yâ Muhammed! Basini kaldir, söyle, sözün dinlenir; iste, istegin sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul edilir! buyurulur.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabb! Ümmetimi, ümmetimi! diye sefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir arpa agirligi kadar îmân bulunan kimseleri oradan çikar! denilir.
Ben de gider bunu yaparim.
Sonra yine Rabb'ime döner, bu hamdlerle hamdederim. Sonra Rabb'ime secdeye kapanirim. Bana:
— Yâ Muhammedi Basim kaldir, söyle, sözün dinlenir; iste, sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul olunur! denilir.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye sefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir zerre agirliginca yâhud hardal tanesi kadar îmân bulunanlari oradan çikar! denilir.
Ben gider, bunu yaparim. Sonra döner yine bu hamdler ile Rabb'-ime hamd ederim. Sonra O*na secdeye kapanirim. Bana:
— Yâ Muhammedi Basini kaldir, söyle, sözün dinlenir; iste, istegin sana verilir, sefaat et, sefaatin kabul edilir! buyurulur.
Bunun üzerine ben:
— Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye sefaat dilerim. Bana:
— Git, kalbinde bir hardal tanesi agirligindan daha az, daha az, daha az îmân bulunan kim varsa, onlari da atesten çikar! buyurur.

Ben hemen gider bunu yaparim*'.
Ma'bed söyle dedi: Akabinde biz Enes'in yanindan çiktigimizda ben arkadaslarimizdan bâzisina:
— Biz Hasen el-Basrî'nin yanina ugrasak. O, Ebû Halîfe et-Tâî'nin evinde (Haccâc'in zulmünden) gizlenmis bir hâlde bulunmaktadir, dedim.
Enes ibn Mâlik'in bize tahdîs ettigi hadîsle Hasen'in yanina vardik. Ona selâm verdik. Bize izin verdi. Biz ona:
— Yâ Ebâ Saîd! Biz kardesin Enes ibn Mâlik'in yanindan geldik. Sefaat hakkinda bize tahdîs ettigi hadîsin benzerini hiç duymamistik, dedik.
O:
— Devam edin, hadîsi söyleyin! dedi.
Biz de ona bu hadîsi tahdîs ettik. Hadîs bu son noktaya ulasinca Hasen bize:
— Devam edin, daha söyleyin! dedi. Biz de ona:
— Enes bize daha fazla artirmadi, dedik. O da bize sunlari söyledi:
— Yemîn olsun o bunu bana yirmi sene önce tahdîs etmisti. Kendisi o günlerde bütün hafizasini ve kuvvetini toplamis hâldeydi. Simdi ise bir kisim seyi terketmistir. O bunu unuttu mu yoksa güvenip dayanirsiniz diye sizlere tahdîs etmeyi kerîh mi gördü, bilmiyorum, dedi.
Biz de ona:
— Yâ Ebâ Saîd! Bize sen tahdîs et, dedik. Bunun üzerine güldü ve:
— "tnsan aceleden yaratilmistir" (ei-isrâ: ii; ei-Enbiyâ: 37). Bunu size sâdece o hadîsi tahdîs etmeyi isteyerek zikrettim, dedi ve söyle devam etti:
— Enes bana bu hadîsi size tahdîs ettigi gibi tahdîs etti. Bundan sonra Rasûlullah (S) söyle demistir: "Sonra ben dördüncü defa yine Rabb'ime döner, bu hamdler ileO'na tekrar hamdederim. Sonra Ö'na secde ederek kapanirim. Bunun üzerine bana:
— Yâ Muhammed, basini kaldir ve söyle; sözün dinlenir; iste, sana verilir; sefaat et, sefaatin kabul edilir! buyurulur.
Ben de:
— YâRabb, bana izin ver de 'Lâ ilahe ille'ilah'diyen bütün Tev-hid Ehli hakkinda sefaat edeyim! diye niyaz ederim.
Bunun üzerine Yüce Allah:
— izzetim, Celâlim, Kibriyâm, Azametim hakki için ben Lâ tiâ-he HleHlah diyen Tevhtd Ehli'nin hepsini muhakkak surette cehennemden çikaracagim! buyuracaktir" [184].

137-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Cehennem ehlinin cehennemden en son çikacak ve cennet ehlinin cennete en son girecek olan kimse, Öyle bir adamdir ki, cehennemden emekleye emekleye çikar. Rabb'i ona:
— Git, cennete gir! buyurur.
Oda:
— Rabb'im, cennet dopdoludur, der.
Rabb'i ona bunu üç kene söyler. Her defasinda kul Allah'a, 'Cennet doludur' diye tekrar eder. Bunun üzerine Yüce Allah:
— Sana dünyânin benzeri on misli kadar yer vardir! buyurur" [185].

138-.....Adiyy ibn Hatim (R) söyle demistir: Rasûliülah (S) söyle buyurdu: "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere, muhakkak Rabb'i kendisiyle arasinda bir tercüman olmaksizin kelâm edecektir. O kimse sagina bakar önden gönderdigi amelinden baska birsey göremez. Soluna bakar, önden gönderdiginden baska birsey göremez. Önüne bakar, yüzünün karsisinda atesten baska birsey göremez. Onun için sizler simdiden bir tek hurmanin yarisi ile olsun atesten korunun!"
el-A*mes söyle dedi: Bana Amr ibnu Murre, Heyseme'den bunun benzerini tahdîs etti. Bunda "(Bunu da bulamazsa) velev ki güzel bir kelime ile olsun atesten korunsun!'* fikrasini ziyâde etti [186]
.

139-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Yahûdîlerden bir âlim geldi ve söyle dedi:
— Su muhakkak ki, kiyamet günü oldugu zaman Allah gökleri bir parmak üzerine, yerleri bir parmak üzerine, sulari ve topraklan bir parmak üzerine, diger bütün mahlûklari da bir parmak üzerine kor. Sonra bunlarin hepsini hareket ettirir. Sonra: Melik ancak benim, Melik ancak benim! buyurur.
tbn Mes'ûd dedi ki: Ben Peygamber (S) *i bu sözlerden hoslanarak ve Yüce Allah'in su kavlini tasdîk olarak yan disleri meydana çikincaya kadar gülerken gördüm. Sonra Peygamber: "Allah'i hakk oldugu veçhile takdir etmediler. Hâlbuki kiyamet günü Arz toptan O'nun bir kabzasidir. Gökler de O'nun sag eliyle toplanip dürülmüs-lerdir. O, müsriklerin katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir" (ez-zumer: 67) âyetini sonuna kadar okudu [187].

140-.....Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da Safvân ibn Muhriz'den söyle tahdîs etti: Bir adam îbn Umer'e:
— Allah'in mü'min kulu ile gizli konusmasi hakkinda Rasûlul-lah(S)'tan nasil buyururken isittin? diye sordu.
îbn Umer dedi ki:
— Rasûlullah söyle buyurdu: "Herhangibiriniz Rabb'ine yaklasir da Rabb'i onun üzerine perdesini kor ve:
— Fulân ve fulân günâhlari isledin mi? diye sorar.
Mü'min de:
— Evet Rabb'im isledim! der. Rabb'i yine ona:
— Fulön vefulân günâhlari da isledin! buyurur, Mü'min de:
— Evet, diyerek tasdik eder.
Böylece Rabb 7 ona isledigi günâhlarim ikrar ve i'tirâf ettirir. Sonra Yüce Allah:
— Ben senin bu günâhlarini dünyâda iken (halktan) gizledim. Bu gün de onlari senin lehine magfiret ediyorum! buyurur*'.
Âdem ibn Ebî Iyâs söyle dedi: Bize Seybân tahdîs etti. Bize Ka-tâde tahdîs etti. Bize Safvân ibn Muhriz tahdîs etti ki, Ibn Umer: Ben Peygamber(S)*den isittim, demistir [188].

38- Yüce Allah'in: Allah, Musa'ya Hitâb Ile Konustu" (En-Nisâ: 164) Kavli Babi [189]

141-.....Bize Humeyd ibn Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)Men tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Âdem ile Mûsâ birbirlerine karsi hüccet getirip çekistiler. Mûsâ Peygamber, Âdem'e:
— (Yâ Âdem!) Sen zürriyetini cennetten çikarmis olan Âdemsin! dedi.
Âdem de Musa'ya:
— Allah 'in seni elçilikleri ve kelâmi ile seçip tercih eyledigi Musa'sin. Sonra sen beni, benim yaratilmamdan önce üzerime takdir olunan bir isten dolayi azarlayip kiniyorsun! dedi."
Bunu ta'kîben Peygamber: "Böylece Âdem, Musa'ya (delîl ve burhanla) gâlib geldi" buyurdu [190].

142-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) söyle demistir:
Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Kiyamet gününde mü'minler toplanirlar ve:
— Içinde bulundugumuz su sikintili durumdan bizleri kurtarip rahat ettirmesi için Rabb'imizden sefaat istesek! derler.
Akabinde Âdem'e gelirler ve ona:
— Sen beserin babasi Âdem 'sin. Allah seni kendi eliyle yaratti; melekleri senin için secde ettirdi ve sana herseyin isimlerini ögretti. Bulundugumuz su durumdan bizleri kurtarmasi için Rabb'imiz ya-ninda bizlere sefaat et! derler.
Âdem de:
— Ben buna ehil degilim, der ve onlara vaktiyle islemis oldugu hatîesini zikreder" [191].

143-.....Serîk ibnu Abdillah söyle demistir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten isittim, o, Rasûlullah(S)*in Ka'be mescidinden geceleyin yürütüldügü geceyi söyle söylüyordu: Kendisine o hususta vahy edilmeden evvel Rasûlullah el-Mescidu'1-Harâm'da uyurken yanina üç nefer melek geldi. Onlarin birincisi:
— (Yatmakta olan üç kisinin) hangisi O'dur (yânî Muhammed'-dir)? diye sordu [192].
Digeri:
— Onlarin ortasindakidir, O onlarin hayirlisidir, dedi. O üç neferin sonuncusu da:
— (Semâya çikarilmak için) üç kisinin hayirlisini alin! dedi. Vâki' olan bu kissa bu gecede oldu (bu gecede baska sey vâki'
olmadi). Peygamber o üç kisiyi bundan sonra görmedi. Nihayet onlar diger bir gecede Peygamberdin gözü uyur ve kalbi görür hâlde iken, O'nun yanina geldiler. Peygamber'in kalbi uyumuyordu. Bütün peygamberlerde böyledir; onlarin gözleri uyur da kalbleri uyumaz. Bu gelen üç kisi Peygamber'le kelâm etmediler, nihayet O'nu tasidilar ve Zemzem Kuyusu'nun yanma koydular. O üç kisiden Muhammed'in isini Cibrîl üzerine aldi. Cibril, O'nun gögsü ile gerdani arasini yardi. Nihayet gögsünü ve içini yarmayi bitirince, Cibrîl kendi eliyle Zemzem Suyu'ndan alip orayi yikadi ve içini tertemiz yapti. Sonra Peygamber'in yanina altindan bir legen getirildi, onun içinde de yine altindan yapilmis su Içecek bir kap daha vardi. Bu legenin içi îmân ve hikmetle doldurulmustu. Cibrîl bununla Peygamber'in gögsünü ve bogazinin içindeki etleri, yânî bogazindaki damarlari doldurdu. Sonra gögsünü kapatti. Sonra O'nu dünyâ semâsina çikardi. Onun kapilarindan bir kapiya vurdu. Semâ ahâlîsi ona:

— Kimdir o? dediler.
— Ben Cibril'im, dedi. Semâ ehli:
— Beraberindeki kimdir? dediler. Cibrîl:
— Berâberimdeki Muhammed'dir, dedi. Içerideki sorucu:
— O'na da'vet gönderilmis midir? dedi. Cibrîl:
— Evet gönderilmistir, dedi. Içeridekiler:
— O'na merhaba ve ehlen! dediler, akabinde semâ ehli Muham-med'i bu da'vetinden dolayi müjdeliyorlardi.
Semâ ehli Allah'in O'nunla Yer hakkinda ne yapmak istedigini Cibrîl diliyle onlara bildirinceye kadar bilmiyorlardi.
Dünyâ semâsinda Âdem'i buldu. Cibrîl, Peygamberce:
— Bu, baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi. Peygamber, Âdem'e selâm verdi, Âdem de selâmini alip mukaa-
bele etti ve:
— Merhaba ve ehlen benim oglum, Sen ne iyi ogulsun! dedi. Bir de Peygamber dünyâ semâsinda devamli akmakta olan iki
nehirle karsilasti da:
— Bu iki nehir nedir yâ Cibrîl? dedi. Cibrîl:
— Bu ikisi Nîl ile Furat'in asillaridirlar, dedi.
Sonra Peygamberi dünyâ semâsinda yürüttü. Bu arada Peygamber diger bir nehirle karsilasti ki, onun üzerinde inciden ve zeberced-den yapilmis bir saray vardi. Eliyle nehrin suyuna vurdu, bir de gördü ki, o, en iyi cins misktir. Cibril'e:
— Bu nedir yâ Cibrîl? diye sordu. Cibrîl:
— Bu, Rabb'inin Sen'in için hazirlamis oldugu Kevser'dir, dedi. Bundan sonra Cibrîl O'nu ikinci semâya yükseltti. Orada da melekler ona, birinci semâdaki meleklerin sorduklari gibi:
— Bu kimdir? dediler. Cibrîl:
— Ben Cibril'im! dedi.
— Beraberindeki kimdir? dediler.
— Muhammed'dir, dedi.
— O'na da'vet gönderilmis midir? dediler.
— Evet gönderilmistir, dedi.
— O'na merhaba ve ehlen! dediler.
Bundan sonra Cibrîl, O'nu üçüncü semâya yükseltti. Oradakiler de ona birinci ve ikinci semâdaki meleklerin söyledikleri gibi sorup, ceyâb aldilar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu dördüncü semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona önceki semâlardaki meleklerin sorduklari gibi sorup cevâb aldilar. Bundan sonra Cibrîl O'nu besinci semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona, önceki semâlardaki meleklerin sorduklari gibi sorup cevâb aldilar. Bundan sonra Cibrîl, O'nu altinci semâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha öncekilerin dedikleri sözler gibi söylediler. Bundan sonra Cibrîl O'nu yedinci seriâya yükseltti. Oradaki melekler de ona daha evvelkilerin sözleri gi-t i söylediler. Herbir semâda isimlerini söyledigi peygamberler vardi. Ben onlardan ikinci semâda Idrîs'i, dördüncü semâda Harun'u, besinci semâda ismini ezberleyemedigim bir digerini, altinci semâda îb-râhîm'i, yedinci semâda da Musa'yi, Allah'in onu kelâmiyle tafdîl etmesi sebebiyle

ezberledim [193].

Mûsâ:

— Ey Rabb'im! Benim üzerime yükseltilen (yâni Sen'in benim üzerime yükselttigin herhangi) kimsenin varligini zannetmemistim, dedi [194].

Sonra Cibril, Muhammed'i, ancak Allah'in bilmekte oldugu seylerle bu katin üstüne çikardi. Nihayet Sidretu'l-Müntehâ'ya geldi. Rabbu'l-îzzet olan Cebbar da yaklasti ve tedellîettV (daha çok yaklasmak istedi) de nihayet (bu suretle O, Peygamber'e) Hkiyay kadar yâhud daha yakin oldu da' Allah, kuluna vahyettigini etti' (en-Necm: 8-9). Allah O'na vahyettigi seyler içinde, ümmetinin üzerine her gün ve gecede elli vakit namazi da vahyetti. Sonra oradan asagiya indi, nihayet Musa'nin yanina ulasti. Mûsâ O'nu biraz alikoydu ve:

— Yâ Muhammedi Rabb'in Sana neyi ahdetti (yâni Sana neyi emr ve tavsiye etti)? diye sordu.

— Rabb'im bana her gün ve gecede elli namaz emretti, dedi. Mûsâ:

— Sen'in ümmetin buna güç yetiremez, geri dön de Rabb'in Sen'-den ve ümmetinden bunu hafifletsin! dedi.

Bunun üzerine Peygamber, Cibril'e yöneldi de, sanki bu konuda Cibril'le istisare etmek istiyor gibiydi. Cibril kendisine:

— Evet, istersen bunu iste! diye isaret etti.

Akabinde Cibril O'nu Cebbâr'in huzuruna dogru yükseltti. Peygamber dedi ki: "Cebbar olan Allah, evvelki durdugu ma-kaammda idi:

— Ey Rabb'im! Hafiflet, çünkü ümmetim buna (bu elli vakit namaza) güç yetiremez! dedi".

Yüce Allah elliden on namazi indirdi. Sonra Peygamber, Mû-sâ'mn yanina döndü. Mûsâ O'nu alikoymakta ve O'nu Rabb'ine geri döndürmekte devam etti. Nihayet elli namaz bes namaz oldu. Sonra Mûsâ O'nu bu bes namazin yaninda da durdurup:

— Yâ Muhammedi Vallahi ben kavmim Isrâîl ogullari'na bundan daha azi ile döndüm de onlar zaîf olup bunu da terkettiler. Sen'in ümmetin cesedler, kalbler, bedenler, gözler, kulaklar bakimindan daha zaîftir. Geri dön de Rabb'in Sen'den bunun hepsini hafifletsin! dedi.

Peygamber, onun kendisine isaret etmesi için Cibril'e yöneldi. Cibril bunu kerîh görmüyordu. Cibril O'nu besinci defa sirasinda da yükseltti. Peygamber:

— Ey Rabb'im! Sübhesiz benim ümmetim cesedleri, kalbleri, isitmeleri, bedenleri zaîf kimselerdir. Bizlerden daha da hafiflet! Diye niyaz etti.

Bunun üzerine Cebbar olan Allah:

— Yâ Muhammed! diye nida etti. Peygamber:

— Lebbeyke ve sa'deyke yâ Rabb! diye icabet etti.

Allah:

— Su bir hakikat ki, Ben'im nezdimde söz (hüküm ve kaza) teb-dîl olunmaz! [195] Bu, senin ve ümmetin üzerine Ana Kitâb'da farzet-tigim gibidir! buyurdu.

Ve yine:

— Her bir hasene on misliyle karsilanir. Bu, Ümmü'l-Kitâb'da elli vakittir ve bu senin ve ümmetin üzerine bes vakittir! buyurdu.

Peygamber, Musa'nin yanina döndü. Mûsâ O'na:

— Nasil yaptin? dedi. Peygamber ona:
— Allah bizden hafifletti. Bize herbir haseneye on misli ile karsilik verdi, dedi.
Mûsâ:
— Ben Isrâîl ogullari'ni bundan daha azi dönüp tecrübe ettim, onlar bunu da terkettiler. Sen yine Rabb'ine dön de Sen'den yine hafifletsin! dedi.
Rasûlullah:
— Yâ Müsâ! Ben vallahi Rabb'ime çok gidip gelmemden dolayi
utandim, dedi.
Cibril de O'na:
— Allah'in ismiyle in! dedi.

Râvî: Peygamber, Mescidu'l-Harâm içinde uykusunda iken uyandi, demistir [196].

39- Aziz Ve Celîl Olan Rabb'in Cennet Ehli Ile Kelâmi Babi [197]

144-.....Ebû Saîd el-Hudrî(R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle dedi: "Yüce Allah cennet ehline:
— Ey cennet ehli! diye hitâb eder. Onlar da:
— Lebbeyke Rabbena ve sa *deyke(= Emrine tekrar tekrar haziriz ve ubudiyette devamliyiz, hayir ancak Sen'in ellerindedir)/ derler.
Yüce Allah:
— Su hâlinizden razi misiniz? buyurur. Cennette/çiler:
— Ey Rabb 'imiz, nasil razi olmayalim. Sen bize, halkindan hiçbir kimseye vermedigin bunca ni'metleri ihsan buyurdun! derler.
— Dikkat edin! Ben size bunlardan daha yüksek bir nVmet verecegim! buyurur.
Cennetlikler:
— Ey Rabb'imiz! Bu ni'metlerden daha kiymetli nasil bir ni'-met olabilir ki? derler.
Rabb'leri:
— Sizden razi ve hosnûdlugumu size halâl kilar ve bundan sonra ebeden sizlere darilmam! buyurur*' [198].

145-.....Bize Hilâl, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) birgün huzurunda çöl halkindan bir kimse bulundugu hâlde sahâbîlerine söyle tahdîs ediyordu: "Cennet ehlinden bir kimse (cennette) zirâat etmek üzere Rabb'inden izin istedi de, Rabb 'i ona:
— (Ey kulum!) Sen arzu ettigin hâl içinde degil misin? diye sordu.
O kimse:
— Evet Rabb'im. Fakat ben zirâat etmeyi seviyorum! dedi. (Ona izin verdi.) O kul çabuk davrandi, tohum ekti, tohumu hemen meydana çikmaga, bitkisi gözünü kirpincaya kadar kisa zamanda büyümege, dogrulmaga, biçilmek devrine erismege ve toplanmaga ulasti. (Zirâatin bu tavirlari sür'atle geçti.) Daglar misâli mahsûl oldu. Bunun üzerine Yüce Allah ona:
— Ey Âdem oglu! Al iste! Muhakkak ki seni hiçbirsey doyurmaz! buyurur."

Bunun üzerine huzurunda bulunan bedevî Arab:
— Yâ Rasûlallah! Bu zirâatçiyi ya Kureysli yâhud Ensârî bir kimse bulursun. Çünkü Kureys ile Ensâr, zirâat sahihleridirler. Bizlere gelince, biz (çöl halki) zirâat sahihleri degiliz, dedi.
Rasûlullah (bedevinin bu sözüne) güldü [199].

40- Yüce Allah'in Kullarini Zikri Emir Ile Olur, Kullarin Allah'i Zikirleri Ise Duâ, Tadarru', Risâlet Ve Teblig Ile Olur Babi

Çünkü Yüce Allah'in su kavli vardir:
"Öyle ise siz beni anin, ben de sizi anayim. Bir de bana sükredin, bana nankörlük etmeyin" (el-Bakara: 152) [200];
vc Yüce Allah'in su kavli:
"Onlara Nuh'un kissasini oku. Bani o, kavmine: 'Ey kavmim \ demisti; 'Eger benim (aranizda) durusum, Allah 'in âyetleriyle ögüt verisim size agir geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah *a dayanip güvenmisimdir. Siz ve ortaklariniz da artik toplanip ne yapacaginizi kararlastiriri. Bilâhare bu isiniz size hiçbir tasa olmasin.
Sonra hükmünüzü bana icra edin. Eger (benim ögütlerimden) yüz çeviriyorsaniz, ben sizden (bu hususta zâten) hiçbir mükâfat istemedim. Benim mükâfatim Allah'tan baskasina âid degildir. Ben müslümânlardan olmamla emrolundum" (Yûnus: 71-72) [201].
"Gumme", "Hernm ve darlik" demektir.
Mucâhid: "Nefislerinizdekini bana hükmedip yerine getiriniz": "Istediginiz isi bana hükmedin" demektir, dedi.
Mucâhid'den baskalari tarafindan: "Ufruk", "Akdi" ma'nâsinadir, deniliyor. Yine Mucâhid:
"Eger (kendilerine taarruz edilmesi emrolunan) müsriklerden biri sana emân dilerse, ona emân ver. Tâ ki Allah'in Kelâmini dinlesin. Sonra onu emîn oldugu yere kadar (selâmetle) ulastir. Çünkü onlar hakikati bilmeyen
bir kavimdir** (et-Tevbe: 6) kavli hakkinda söyle tefsir etmistir: Insan, yânî müsrik sana, senin söyleyecegin seyleri ve üzerine indirilen âyetleri dinlemek üzere gelirse o, gelip Allah'in Kelâmini isitinceye ve isittikten sonra (kabul etmese de) geldigi yere, emîn oldugu yurduna ulasincaya kadar emindir (her türlü saldiridan korunacaktir).
Yine Mucâhid söyle dedi:
"en-Nebe'u'l-Azîm" (en-Nebe-: d, "Kur'ân^dir.
"O gün rûh ve melekler saf J hâlinde ayakta duracaklar. Rahmanin kendilerine izin verdiginden baskalari konusamazlar. Onlar da dogruyu söylemislerdir9* (en-Nebe': 38):
Yânî, dünyâda hakk söyledigi gibi âhirette de izin verilince dogruyu söyler ve onunla amel edilir [202].

41- Yüce Allah'in: "... O Hâlde Kendiniz Bilip Dururken Allah'a Esler Kosmayin" (El-Bakara: 22) Kavli Babi

Ve zikri ulu Allah'in su kavli:
"De ki: Gerçek siz mi o Arz'i iki günde yaratana küfrediyor, Oyna ortaklar katiyorsunuz? O, Âlemlerin RabbVdir" (Fuuüet: 9); ve su kavli: "Onlar ki, Allah'in yanina baska bir tann daha (katip) tapmazlar... " (el-Furkaan: 68);
"And olsun ki, sana da, senden evvelkilere de su vahyolunmustur: Eger ortak tanirsan, celâlim hakla için bütün amellerin bosa gider ve muhakkak hüsrana düsenlerden olursun. Hayir. Iste onun için ancak Allah'a kulluk et. Sükredenlerden ol" (ez-Zumer: 65-66).
Ikrime: Onlarin çogu Allah'a ortak kilicilar olarak Allah'a îmân ettiler, dedi.
"And olsun ki, kendilerini kimin yarattigini onlara sorsan, elbette Allah derler. O hâlde nasil olup da çevriliyorsunuz?" (ez-zuhrüf: 87);
"And olsun onlara: *O gökleri, ö Yer'i kim yaratti?' diye sorarsan, muhakkak 'Allah yaratti' diyecekler..." (ez-Zumer: 38).
Iste bu söz, onlann Allah'a îmânlaridir. Hâlbuki kendileri Allah'tan baska seylere ibâdet etmektedirler [203].
Ve kullarin fiillerinin yaratilmasi ve kesbleri konusunda zikredilen seyler babi.
Çünkü Yüce Allah'in su kavli vardir:
"O Allah ki, göklerin ve Yer'in mülkü O'nundur. O, hiçbir evlâd edinmemistir. Mülkünde O'nun bir ortagi da yoktur. O, herseyi yaratip ona bir nizâm vermis, onun mukadderatini ta*yîn etmistir. (Böyle iken O'nu birakip da birtakim tanrilar edindiler ki, bunlar hiçbirsey yaratamazlar. BiVakis kendileri yaratilip durmaktadirlar. Onlar nefisleri için bile ne bir zarar, ne de bir fâideye muktedir olamazlar. Öldürmeye, diriltmeye, ölenleri yeniden diriltip kabirden çikarmaya ise hiç güçleri yetmez)" (el-Furkaan: 2-3)
Mucâhid söyle dedi: Melekler ancak hakk ile, risâlet ve azâb ile inerler, demistir: "Tâ ki, Allah, o sâdiklara sadâkatlerini sorsun..." (ei-Ahz£b:8y. Yânî, rasûllerden risâleti yerine getirici, teblîg edici olan peygamberlere tebliglerinden sorsun. "Çünkü onun için bizim yanimizda muhafizlar vardir" (el-Hicr: 9).
"Sidki getiren ve onu tasdik edenlere gelince..."
(ez-zumer: 33) âyetinde "Sidk", Kur'ârTdir; onu tasdik eden de mu'min'dir. O, kiyamet gününde: Bu bana verdigin, benim de içindekilerle amel ettigim Kitâb'dir, der [204].

146-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Ben Peygamberce: Allah indinde hangi günâh en büyüktür? diye sordum.
— "Allah seni yarattigi hâlde Allah'a benzer bires uydurmandir** buyurdu.
Ben:
— Hakîkaten bu elbette büyük günâhtir, dedim.
— Sonra hangi günâh (büyüktür)? diye sordum. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocugunu öldürmendir" buyurdu.
— Bundan sonra hangisidir? diye sordum. Rasûlullah:

[205]

— "Komsunun halîlesiyle zinâlasmandir" buyurdu .

42- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Siz ne kulaklariniz, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize sâhidlik eder diye düsünüp sakinmadiniz* BiVakis Allah yapmakta olduklarinizin birçogunu bilmez sandiniz!" (Fussilet: 23).

147-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Beyt'in yaninda Sakîf kabilesine mensûb iki kisi ile bir Kureysli yâhud iki Ku-reysli ile bir Sakîfli birlestiler. Bunlar karinlarinin yagi çok, kalblerinin anlayisi az olan kimselerdi. Bunlardan biri digerlerine:
— Allah'in bizim söyleyecegimiz herseyi isitir oldugunu düsünür, zanneder misiniz? diye sordu.
Diger biri:
— Eger açiktan söylersek isitir, gizlersek isitmez, dedi. Digeri de:
— Eger açiktan söyledigimizde isitiyor idiyse, o takdîrde O gizledigimiz zaman da isitir, dedi.
Bunun üzerine Yüce Allah su "Siz ne kulaklariniz, ne gözleriniz, ne de derileriniz kendi aleyhinize sâhidlik eder diye düsünüp sakinir misiniz?*." âyetini indirdi [206].

43- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"Göklerde ve Yerfde kim varsa, hepsi O'ndan ister. O, her gün bir istedir" (er-Rahmân: 29);
"Insanlarin hesâblari yaklasti. Böyle iken onlar hâlâ gaflet içindedirler, (bunu tefekkürden) yüz çeviriciler. Rabb Herinden kendilerine yeni bir ihtar gelmeyedursun, onlar bunu ille alay ederek ve kalbleri oyuna dalarak dinlemislerdir..," (el-Enbiyâ: 1-3)*,
"... Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasindan bir is peyda ediverir" (et-Taiâk: d; O'nun meydana çikariverdigi is, mahlûklarin meydana çikardiklari ise benzemez.
Çünkü Yüce Allah'in:
"O'nun benzeri gibi yoktur. O hakkiyle isiten, kemâliyle görendir" (es-sûrâ: ii) (kavli vardir) [207].
Abdullah ibn Mes'ûd (R), Peygamber(S)'den söyledi ki, O: "Sübhesiz Allah dileyecegi herhangibir isi meydana
çikarir ve O'nun meydana çikardigi islerden birisi namazda kelâm etmemenizdir" buyurmustur [208]

148-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Sizler kitâb ehli olanlara onlarin kitâblarindan nasil suâl sorarsiniz? Hâlbuki sizin yaninizda tahrîf ve tebdîlden hâlî ve kendisine baska birsey karismamis olarak okumakta oldugunuz semavî kitâblarin Allah'a zamanca en yakin bulunan Allah Kitabi vardir [209]
.

149-.....ez-Zuhrî*den (o söyle demistir): Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, Abdullah ibnu Abbâs (R) söyle demistir:
— Ey müslümânlar toplulugu! Sizler kitâb ehli olanlardan herhangi birseyi nasil sorarsiniz?

Hâlbuki Allah'in, Peygamberiniz (S) üzerine indirmis oldugu, Allah'a lâfiz, nuzûl ve Allah'tan haberlerin hâlisi olarak en yenisi ve baska seyle karismamis olani, sizin Kitâb'i-nizdir. Hâlbuki Allah sizlere Kur'ân'inda ve Rasûlü'nün diliyle, Kitâb ehli olanlarin Allah'in kitâblarini tebdil etmis ve tagyîr edip baskalastirmis olduklarini ve onlarin bu kitâblan kendi elleriyle yazip, onlar sebebiyle az b\i bahâyi satin almalari için: "Bu Allah'in kalindandir" dediklerini tahdîs edip bildirmistir. Size gelmis olan ilim, sizleri onlara sormaktan nehyetmiyor mu? Hayir vallahi, bizler onlardan hiçbir kimsenin, Allah'in sizlere indirmis oldugu Kitâb'dan birsey soranim görmemisizdir! [210].

44- Yüce Allah'in: "Onu Acele Etmen Için Dilini Onunla Depretme" (Ei-Kiyâme: 16) Kavli Ve Peygamber(S)'In Üzerine Vahy Indirilirkenki Fiili Babi

Ebû Hureyre söyledi ki, Peygamber (S):
"Yüce Allah: Kulum beni zikrettigi ve iki dudagini benim ismimle hareket ettirdigi zaman, ben kulumun berâberindeyimdir, buyurdu"demistir [211].

150-.....Bize Ebû Avâne, Mûsâ ibn Ebî Âise'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, ibn Abbâs (R): Yüce Allah'in "Onunla dilini hareket ettirme" kavli hakkinda söyle demistir:
— Peygamber (S) indirilen âyetlerin zabti yüzünden güçlük çeker, bundan dolayi çok kerreler dudaklarini kimildatirdi.
Râvî Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Bunu söylerken Ibn Abbâs bana:
— tste bak, Rasûlullah (S) dudaklarini nasil kimildatiyor idiyse, ben de sana öylece kimildatiyorum, dedi.
Saîd ibn Cubeyr de: Ben de sana Ibn Abbâs'in dudaklarini nasil kimildatiyor idiyse, dudaklarimi Öylece kimildatiyorum, dedi ve dudaklarini hareket ettirdi, dedi.
— Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah O'na "Onu acele etmen için dilini onunla depretme. Onu (gögsünde) toplamak, onu (dilinde akitip) okutmak sübhesiz bize âiddir. Öyleyse biz onu okudugumuz vakit, sen onun kiraatine uy. Sonra onu açiklamak da hakikat bize âiddir** (ei-Kiyâme: 16-19) âyetlerini indirdi.
tbn Abbâs "Cemuhu"y\\: "Onu senin gögsünde toplamak bize âiddir. Sonra sen onu okursun. Biz onu Cibril'in diliyle okudugumuz vakit sen onun okuyusuna tâbi' ol" demektir, dedi.
Yine Ibn Abbâs: "Sen onu dinle ve sus. Sonra onu sana okutmak da bize âiddir" buyurdu, dedi.
— Iste artik bundan sonra Cibril aleyhi's-selâm kendisine geldigi zaman susup onu dinler, Cibril gidince, getirmis oldugu âyetleri nasil okutmussa, Peygamber de öylece okurdu [212].

45- Yüce Allah'in: 'Sözünüzü Gizli Tutun, Ister Onu Açiga Vurun. Çünkü O, Sinelerin Özünü Bile Hakkiyle Bilendir. Yaratip Duran Allah Mi Bilmeyecekmis? O Latiftir, Her Seyden Haberdârdir" (Ei-Mtuk: I3-I4) Kavli Babi [213]

"Yetehâfetûn": ("Aralarinda gizli gizli konusacaklar, on geceden fazla eglenmediniz diye" (Tâhâ: 103))

"Aralarinda gizli gizli konusacaklar** manasinadir.

151-.....Bize Ebû Bisr, Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, Ibn Abbâs (R): "...Namazinda pek bagirma, sesini o kadar kisma da, ikisi arasi bir yol tut" (ei-isrâ: no) kavli hakkinda söyle demistir:
— Bu âyet indigi sirada Rasûlullah Mekke'de gizli yasiyordu. Fakat sahâbîlerine namaz kildirdigi zaman Kur'ân okurken sesini yükseltiyordu. Müsrikler ise Kur'ân'i duyunca hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de Kur'ân kendisine gelene küfrediyorlardi. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamberi'ne: "Namazinda kiraatini çok açiktan yapma! Sonra müsrikler isitirler de Kur'ân'a söverler. Kiraatini sa-hâbîlerinden pek de gizleme. Sonra onlara isittiremezsin. Bunun ikisi arasi bir yol tercîh et!" buyurdu [214].

152-.....Bize Ebû Usâme, Hisâm'dan; o da babasi Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âise (R): Bu "Namazinda pek bagirma, sesini o kadar kisma da, ikisi arasi bir yol tut" (ei-lsrâ: no) âyeti, duâ hakkinda indi, demistir [215].

153-.....Bize Ibnu Sihâb,Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S):
— "Kur'ân'Ia tegannîetmeyen (yânî Kur'ân okurken sesini gü-zellestirmeyen) bizden degildir" buyurdu.
Ebû Hureyre'den baskasi "Kur'ân'i açiktan okur" fikrasini ziyâde etti [216].

46- Peygamberdin: "Bir Kimse Ki, Allah Ona Kur*Ân Ilmi Vermistir De, O Gece Saatlerinde Ve Gündüz Vakitlerinde Onunla Kaaim Olur. Bir Kimse De: Keski Suna Verilen Kur'ân Ni'meti Gibi Bana Da Verilmis Olsaydi, Ben De Onun Yapmakta Oldugu Gibi Yapaydim, Der" Kavli Babi [217]

Buhârî: Allah Taâlâ o kimsenin Kitâb'la kaaim olmasinin onun fiili oldugunu beyân etti de söyle buyurdu:
"O gökleri, o Yer'i yaratmasi, dillerinizin ve renklerinizin birbirine uymamasi da O'nun âyetlerindendir. Hakikat bunlarda âlimler için elbette ibretler vardir" (er-Rûm: 22).
Ve yine zikri ulu Allah:
"Ey îmân edenler, rükû' edin, sucûd edin. Rabblnize ibâdet edin, hayir isleyin. Tâ ki umdugunuza nail olasiniz " (ei-Hacc: 77) buyurdu.

154-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Hasedlesmek ancak su iki kimse hakkinda olur:
a. O kimseye hased (yânî gibta) olunur ki, Allah ona Kur'ân (ilmi) vermistir, o da gecenin saatlerinde, gündüzün (muayyen) zaman-larinda Kur 'ân okur. Onu kiskanan kimse de: Keski su adama verilen Kur'ân ni'meti gibi bana da verilmis olsaydi ve onun yapmakta oldugu gibi ben amel

etseydim, der.
b. Su kimseye de gibta olunur ki, Allah ona da mal vermistir, o da malim hakk yolda harcamaktadir. Onu kiskanan kimse de: Keski suna verilen mal gibi bana da verilse idi de, ben de o malda onun yapmakta oldugu gibi hakk yolda harcama yapsaydim! der" [218].

155-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babasi Abdullah ibn Umer(R)'den söyledi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Hased ancak iki kimse hakkinda caiz olur: Biri, Allah 'in kendisine Kur'ân (ilmi) verdigi; o da gece saatlerinde ve gündüz zamanlarinda Kur 'ân 'i okur. Digeri de, A Hah 'in kendisine mal verdigi; o da gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde o mali (hakk yolunda) harcar".
Râvî Alî ibn Abdillah: Ben Sufyân'dan bu hadîsi birçok kerre-ler isittim, fakat onun "Bize haber verdi" ta'bîrini zikrederken isitmedim, demistir. Bununla beraber bu da onun sahîh hadîsindendir [219].

47- Yüce Allah'in: "Ey Rasul, Rabb'inden Sana Indirileni Teblig Et. Eger Yapmazsan Allah'in Elçiligini Teblig Etmis Olmazsin..." (El-Mâide: 67) Kavli Babi [220]

Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî söyle demistir:
Azîz ve Celîl olan Allah tarafindan risâlet, Rasûlullah (S) üzerine teblig etmek vazifesi, bizim üzerimize de teslim olmak yâni kabul etmek vazifesi vardir. Allah Taâlâ: "Tâ ki Rabb Herinin gönderdiklerini hakkiyle teblig
ettiklerini bilsinler..." (ei-cînn: 28) buyurdu. Yine Yüce Allah: "Ben size, Rabb'imln vahyettiklerini teblîg ediyorum..." (ei-A-râf: 62,68) buyurdu.
Ka'b ibn Mâlik de Tebûk Seferfnde Peygamberce gitmekten geri kaldigi zaman:
"(De ki: Yapin!) Çünkü hareketinizi Allah da, Rasûlü de, müzminler de görecektir... '* (et-Tevbe: ios) âyetini
söyledi.
Âise (R) de: Bir kimsenin amelinin güzelligi senin hosuna gittigi zaman (hemen övmeye gitme): "De ki; Yapiniz! Çünkü hareketlerinizi Allah da, Rasûlü de, müzminler de görecektir... " <et-Tevbe: 105) âyetini söyledi
ve: Sakin seni hiçbir kimse "hafiflige götürmesin' (er-Rûm: 6o> ögüdünü ilâve etti.
Ebû Ubeyde M a'm er ibn Müsennâ söyle dedi: "Zâlike'l-Kitâbu*, "Haza'l-Kur'ânu(= Bu Kur'ân)"; "Hüden lit-muttakîn{ = Muttakîlere hidâyettir)", "Muttakîlere bir beyân ve delâlettir" ma'nâsinadir. Bu da Yüce Allah'in su kavli gibidir: "Zâtikum hÜkmu'llâhV* (el-Mumtehme: 10), "Hazâ hukmu'llâhi(= Bu, Allah'in hükmüdür)" ma'nâsinadir (yânî "Zâlik", "Hazâ" ma'nâsinadir). "Lâ reybefîhî", "Lâ sekke fflii" (= Onda hiçbir sübhe yoktur)" (ei-Bakara: i) ma'nâsinadir. "Tilke âyâtu'üâhi", yânî bunlar Kur'ân'm alemleri, nisanlari demektir (yânî uzak için olan "Tilke" bu yerde yakin için kullanildi). Su âyet de kullanmakta bunun benzeridir:
"Hattâ izâ kuntum fVUfülki ve cereyne bihim " (Yûnus: 22), yânî buradaki "Bihim", "Bikum" yerine kullanilmistir. Enes ibn Mâlik de söyle demistir: Peygamber (S) Enes'in dayisi Haram ibn

Milhân'i, kendi kavmi Amir ogullari'na elçi gönderdi. Haram onlara hitaben:
Sizler, Rasûlullah'in elçiligini teblîg etmemde beni emîn bir kisi sayiyor, kabul ediyor musunuz? dedi. Onlar kendisini emîn kabû! edince, o da onlara Peygamber'den tahdîs edip söylemege basladi [221].

156-.....Bize Bekr ibnu Abdillah el-Muzenî ile Ziyâd ibnu Cubeyr ibn Hayye, Cubeyr ibnu Hayye'den tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Su'be (R) -Kisrâ'nin âmili Bundâr'in tercümanina-:
— Bize Peygamber'imiz, Rabb'imizin elçiliginden olarak: "Bizden cihâdda öldürülen cennete gider" buyurdu, demistir [222].

157-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Ismail'den; o da es-Sa'bî*den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âise (R): Sana her kim "Muhammed birseyi gizledi'* diye tahdîs ederse..., demistir.
Ve bize Muhammed (ibn Yûsuf veya baskasi) söyle dedi: Bana Ebû Âmir el-Akadî tahdîs etti. Bize Su'be, Ismâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da es-Sa*bî*den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âise (R) söyle demistir:
— Her kim sana "Peygamber (S) vahyden herhangi birsey gizledi" diye tahdîs edip söylerse, sen onu tasdîk etme. Çünkü Yüce Allah söyle buyuruyor: "Ey Peygamber, RabbHnden sana indirileni teblîg et. Eger yapmazsan, Allah*in elçiligim teblîg etmis olmazsin* (el-Mâide: 67) [223].
— Yâ Rasülallah! Yüce Allah katinda günâhin hangisi en büyüktür? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Allah seni yarattigi hâlde Allah'a bir ortak uydurup dua etmendir" buyurdu.
O zât:
—Sonra hangi (günâh en büyüktür)? diye sordu. Rasûlullah:
— "Seninle beraber yemek yemesinden korkarak çocugunu öldürmendir" buyurdu.
O kimse:
— Bundan sonra hangisi? dedi. Rasûlullah:
— "Komsunun halîlesi olan zevcesiyle zina edismendir" buyurdu.
Râvî dedi ki: Yüce Allah bunlarin tasdîki olan su âyetleri indirdi : * 'Onlar ki A ilah *in yanina baska bir tanri daha katip tapmazlar. Allah 'in haram kildigi cana haksiz yere kiymazlar, zina etmezler. Kim bunlari yaparsa, cezaya çarpar. Kiyamet günü de azabi katmerlesir ve o azabin içinde hor ve hakir ebedî birakilir" (d-Furkaan: 68-69) [224].

48-Yüce Allah'in "... Eger Dogru Söyleyiciler Iseniz, Tevrat'i Getirin De Onu Okuyun" (Âlu Tmrân: 93) [225] Kavli Ile Peygamber(S)'In Su Kavli Babi:

"Tevrat ehline Tevrat verildi de onunla amel ettiler. încîl ehline de Incîl verildi, onlar da Incil'le amel ettiler. Size de Kur'ân verildi, sizler de onunla amel edipçalistiniz" [226].
Ebû Razîn (tabiî âlimi Mes'ûd ibn Mâlik), Yüce Allah'in "Yetlunehû hakka tilâveühî{ = Onu

hakkiyle tilâvet ederler)" (ei-Bakara: i2i) kavli hakkinda:
"Ona tâbi' olurlar ve onunla hakkiyle amel ederler" demistir.
"Sana indirdigimiz o Kitâb karsilarinda tilâvet edilip duruyor" (ciAnkebût: sn'deki "Yutlâ", "Yukrau" ma'nâsinadir, deniliyor.
"Hüsnü't-tilâvet" Kur*ân-i Kerîm'i güzel okumadir. i4Lâ yemessehû illeH-mutahharûn{ = Ona tam bir surette temizlenmis olanlardan baskasi el süremez)" (ei-vakia: 79)
kavlindeki "Lâ yemessuhû(= Ona dokunamaz)", "Onun tadini ve yararini ancak Kur'ân'a îmân eden kimse bulur, onu hakkiyle kesin îmân edenden baskasi tasimaz" demektir. Çünkü Yüce Allah'in su kavli vardir:
"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu tasiyamayanlarin hâli, koca kitâblar tasiyan esegin hâli gibidir. Allah hn âyetlerini yalan sayan kavmin vasfi ne kötüdür. Allah zâlimler güruhunu muvaffak etmez" (el-Cumua: 5).
Peygamber (S) Islâm'a ve îmâna (bir rivayette namaza) "Amel" ismini verdi.
Ebû Hu rey re söyle dedi:
Peygamber (S) BilâPe: "Islâm içinde isledigin en umutlu amelini bana haber ver" dedi. Bilâl: Benim indimde, her temizlendigimde muhakkak namaz kilmamdan daha umutlu bir amel islemis degilim, dedi [227].
Peygamberce: Hangi amel en faziletlidir? diye soruldu. Peygamber (S): "Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmek, bundan sonra cihâd etmek, sonra kabul edilmis hacc'dir" buyurdu [228].

159-.....Bize Salim, Ibn Umer(R)'den söyle haber verdi: Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Sizden evvel geçen ümmetlere nis-betle sizin (dünyâdaki) bekaa müddetiniz (bütün güne nisbetle) ikindi namazindan günesin batmasina kadar olan müddet gibidir. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onlar Tevrat'la gündüzün yarisina kadar çalistilar. Sonra çalismaktan âciz oldular. Fakat kendilerine yine birer kirat birer kirat (olarak gündelik) ücret verildi. Sonra tncîl ehline de tncît verildi. Onlar da ikindi namazi kilmincaya kadar încîl ile amel edip çalistilar. Sonra onlar da çalismaktan âciz oldular. Onlara da birer kirat birer kirat (olan gündelik ücret) verildi. Sonra size Kur'ân verildi. Sizler de onunla günes batincaya kadar çalistiniz. Sizlere de ikiser kirat ikiser kirat (olarak gündelik ücret) verildi. Bunun üzerine Tevrat ehli ile încîl ehli olanlar;
— Bunlarin amelleri bizden daha az, ücretleri daha çoktur, dediler.
Allah Ta âlâ;
— Ben sizin hakkinizdan birseyi eksik verip size zulmettim mi? diye sordu.
Onlar:
— Hayir (bir haksizlik etmedin), dediler. Allah;
— Iste bu benim fadtimdir ki, ben onu dileyecegim kimselere veririm ! buyurdu " [229].

49- Bâb: Peygamber (S) Namaza "Amel" Ismini Verdi Ve: "(Namazda) Fâtihatu'l-Kitâb'i Okumayanin Namazi Yoktur'1 Buyurmustur [230].

160-.....Bize Abbâd ibnu'I-Avvâm, es-Seybânî'den; o da el-Velîd ibnu'l-Ayzâr'dan; o da Ebû Amr

es-Seybânfden; o da îbnu Mes'-ûd(R)'dan söyle haber verdi: Bir adam Peygamberce:
— Amellerin en faziletlisi hangisidir? diye sordu. Peygamber (S):
— "Vakti içinde kilinan namazdir ve ana-babaya itaattir. Sonra Allah yolunda cihâd etmektir'1 buyurdu [231].

50- Yüce Allah'in: "Hakikat Insan Hirsina Düskün Yaratilmistir» Kendisine Sen Dokundu Mu Feryadi Basandir. Ona Hayir Dokununca Da Çok Cimridir" (Ei-Meânc: 19-21) Kavli Babi [232]

"Helûan", "Dacûran(= Çok bunalan)" ma'nâsinadir.

161-.....Bize Amr ibnu Taglib (R) tahdîs edip söyle dedi: Peygamber(S)'e bir mal geldi de ondan birtakim kimselere verdi de, diger bâzilarina vermedi. Sonra haber aldi ki, atiyyesiz biraktigi kimseler kendisine serzenis etmisler. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yapip) söyle buyurdu: "Ben bir kimseye atiyye veriyor, bir kimseye de atiyye vermiyorum. Atiyye vermeyip terketmekte oldugum kimse bana atiyye vermekte oldugum kimseden daha sevimlidir. Ben birtakim kimselere kalblerinde sabirsizlik ile hirs ve tama* oldugu için kendilerine mal veririm. Bâzi kimseleri de Allah Taâlâ'nm, kalblerinde yarattigi gönül zenginligi ve cibilli hayra havale ederim (de mal vermem). Amr ibn Taglib de bunlardan biridir" [233].
Râvî Amr ibn Taglib: Rasûlullah'in bu (taltîfkârâne) sözüne bedel benim kirmizi develerim olmasini arzu etmem, demistir [234].

51- Peygamber(S)'I Ve Onun (Cibril'in Araciligi Olmaksizin) Rabb'inden Rivayet Etmesini Zikretme Babi [235]

162-.....Bize Su'be, Katâde'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Rabb'inden söyle rivayet ediyordu: Rabb'i söyle buyurmustur: "Kul bana bir karis yaklastigi zaman, ben de ona bir arsin yaklasirim. Kulum bana bir arsin yaklastigi zaman, ben ona bir kulaç yaklasirim. O banayürüyerek geldigi zaman, ben ona kosarak varirim ".

163- Bize Müsedded Yahya ibn Saîd el-Kattân'dan; o da et-Teymî'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'i zikretti de söyle buyurdu, dedi: "(Yüce Allah söyle buyurdu:) Kul bana bir karis yaklastigi zaman, ben ona bir arsin yaklasirim. Kul bana bir arsin yaklastigi zaman ben ona bir kulaç yaklasirim" [236].
Mu'temir söyle dedi: Ben babam Süleyman et-Teymî*den isittim. O da: Ben Enes'ten isittim ki, Peygamber (S), Azîz ve Celîl olan Rabb'inden rivayet ediyordu.

164-.....Bize Muhammed ibn Ziyâd tahdîs edip söyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)*den isittim, o da

Peygamber'den ki, Peygamber (S) Rabb'inizden söyle rivayet ediyordu: "Rabb'iniz söyle buyurdu: "(Ma' siy etler den) herbir amel için (onun örtülmesi ve magfiret edilmesini gerektiren) bir keffâret vardir. Oruç dogrudan dogruya benim için yapilan bir ibâdettir (onunla benden baskasina ibâdet edilmez). Onun ecrini de dogrudan dogruya ben veririm. Yemîn ederim ki, oruçlu kimsenin agiz kokusu Allah katinda misk kokusundan daha temizdir"[237].

165-.....BizeYezîdibnuZuray', Saîd ibn Arûbe'den; oda Katâde*den; o da Ebû*l-Âliye'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan; o da Pey-gamber'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S), Rabb'inden rivayet etmekte oldugu hadîsinde: "Hiçbir kul için: Ben muhakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayirliyim, demek muvafik olmaz*' buyurmus ve Yûnus'u, babasi Mettâ'ya nisbet etmistir [238].

166-.....Bize Su'be, Muâviye ibn Kurre'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mugaffel el-Muzenî (R) söyle demistir: Ben fetih günü Ra-sûlullah(S)'i disi devesi üzerinde el-Fetih Sûresi'ni yâhud el-Fetih Sûresi'nden okurken gördüm.
Râvî Abdullah ibn Mugaffel: RasûluIlah bu okuyusunda tercT yapiyordu, yânî sesini isittirecek sekilde yükseltiyor, dalgalandiriyordu, demistir.
Sube dedi ki: Sonra Muâviye ibn Kurre, Ibn Mugaffel'in okuyusunu hikâye ederek okudu ve:
— Eger insanlarin üzerinize toplanmalari düsüncesi olmasaydi, Abdullah ibn Mugaffel'in Rasûlullah'in okuyusunu hikâye ederken sesini yükselttigi gibi ben de muhakkak tercî' yaparak, sesimi yükseltirdim, dedi.
Su'be: Ben Muâviye ibn Kurre'ye:
— Onun tercî' yapmasi nasil olurdu? diye sordum. O: Üç kerre:
— ÂÂÂ, dedi [239].

52- Tevrat'in Ve Diger Allah Kitâblarinin Arapça'ya Vediger Dillere Tefsir Edilmesinin Caiz Olmasi Babi

Çünkü Yüce Allah'in:
"De ki: Eger dogru söyleyidler iseniz, Tevrat'i getirin de onu okuyun " (Aiu imrân: 93) kavli vardir [240].
Ibn Abbâs da söyle dedi:
Bana Ebû Sufyân Ibnu Harb haber verdi ki, Bizans Kayseri Hirakliyus kendi tercümanini çagirmis, sonra Peygamber(S)'in mektubunu istemis ve onu okutmustur. Içinde su varmis: ' 'Bismillâhi 'r-rahmâni >-rahim.
Allah'in Kulu ve Rasûlü Muhammed'den Hirakliyus'a: Ey kitûb ehli hepiniz bizimle sizin aranizda müsavi (ve
âdil) bir kelimeye gelin: Allah'tan baskasina tapmayalim. O'na hiçbirseyi es tutmayalim. Allah'i birakip da kimimiz kimimizi Rabb Her tanimayalim. Eger yüz çevirirlerse: Sâhid olun, biz muhakkak müslümânlariz! deyin" (ÂJu Imrân: 64) [241]

167-.....Bize Alî ibnu*l-Mubârek, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû SelemeMen haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir; Ehli Kitâb (olan Yahudiler) Tevrat'i tbrânîce (metni) ile okurlar ve onu müslüm^nlara Arab Dili'yle tefsîr ederlerdi. Rasûlullah (S) bu hususta mü si tim ânlar a:
— "Sizler kitâb ehlini tasdik de etmeyin, tekztb de etmeyin. Ancak sunu söyleyin: Deyin ki: Biz Allah % bize indirilene, Ibrahim 'e, IstnM % Ishâk % Ya 'kûb 'a ve torunlarina indirilenlere; Mûsâ 'ya, îsâ '-ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabb Heri katindan verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirini digerinden ayirdetmeyiz. Biz Allah'a testim olmus müslümânlariz1* (ei-Bak ara: 13 6) [242]
.

168-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygambere Yahûdîler'den birbiriyle zina etmis bir erkekle bir kadin getirildi. Peygamber (S) Yahûdîler'e:
— "Sizler zina edenlere ne yapiyorsunuz?" diye sordu. Onlar:
— Bizler onlarin yüzlerini kömür sürüp karartiyor ve onlari (bir merkeb üzerine ters olarak bindirip sokaklarda dolastirmak suretiyle) hakaaret ediyoruz, dediler.
Peygamber:
— "Eger dogru söyleyiciler iseniz, Tevrat'i getirin de onu okuyun" (Âiu imrân: 93) kavlini söyledi.
Yahudiler Tevrat'i getirdiler ve kendisinden razi bulunduktan bir adama (ki o, Abdullah ibn Sûriyâ el-A'ver el-Yahûdî'dir):
— Yâ A'ver, oku! dediler.
O da Tevrat'tan recm âyetine kadar okudu da oranin üstüne elini koydu.
(Abdullah ibn Selâm ona:)
— Elini onun üstünden kaldir! dedi.
O da elini kaldirdi. Bir de baktik ki, orada recm âyeti parlayip durmaktadir. Bunun üzerine Abdullah ibn Selâm:
— Yâ Muhammed, sübhesiz bunlar üzerine taslamak cezasi vardir. Lâkin bizler recm âyetini aramizda gizliyorduk, dedi.
Akabinde Peygamber zina edenlerin taslanmalarini emretti. Ibn Umer: Ben onlarin taslanmalarini gördüm, erkek, kadim taslardan korumak için üzerine meylediyordu, demistir [243].

53- Peygamber(S)'In: 'Kur'ân'i güzel okumakta maharetli olan, el-kirâmu'l-berere («i-Abese: is> ile beraberdir" Ve "Kur'ân't seslerinizle zînetlendiriniz" Kavilleri Babi [244]

169-.....Bana Ibnu Ebî Hazim, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Muhmmed ibn Ibrahim'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, o da Peygamber(S)'den söyle buyururken isitmistir: "Allah Taâlâ hiç-birseyi, bir peygamberin Kur'ân 'i açiktan, güzel sesiyle okumasini dinledigi kadar dinlemedi" [245]
.

170-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibn

Vakkaas ve Ubeydullah ibnu Ab-dillah, iftira ehlinin Âise aleyhine söylediklerini söyledikleri zamanki hadîsini haber verdiler. Bunlardan herbiri hadîsten bir parçayi bana tahdîs ettiler. Bu hadîsin sonunda Âise (R) söyle demistir:
— Ben Ya'kûb'un sözünü söyledikten sonra yatagimin üzerine yan yattim. Ben o zaman kendimin berî* oldugumu ve Allah'in da benim berî' oldugumu ortaya çikaracagini bilmekte idim. Fakat ben Allah'a yemîn ederim ki, Allah'in benim isim hakkinda tilâvet edilecek bir vahy indirecegini zannetmiyordum. Ve elbette benim sanim, benim nefsim de bana âid bir mes'elede Allah'in Kur'ân'la tilâvet olunacak bir kelâm söylemesinden çok hakîr idi. Ve Azîz ve Celîl Allah: ' *O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir serr sanmayin. BiVakis o, sizin için bir hayirdir... " (en-Nün 11-21) on âyetin tamâmini indirdi [246].

171-.....Bize Mis'ar, Adiyy ibn Sâbit'ten, zannederim o da el-Berâ(R)*dan tahdîs etti ki, o: Ben Peygamber(S)'den yatsi namâzi(nin bir rek'ati)*nda "Ve*t-tîni ve'z-zeytûni" Sûresi'ni okurken isittim, ondan güzel sesli yâhud ondan güzel kirâatli hiçbir kimseyi dinlemis degilim, demistir [247].

172-.....tbn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Mekke'de iken (Islâm'in evvelinde) gizlenerek yasardi. Namaz kildirirken sesini yükseltirdi. Müsrikler Kur'ân isittikleri zaman hem Kur'ân'a, hem onu getirene söverlerdi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah, kendi Peygamber'ine: "Namazinda pek bagirma, sesini o kadar tasma da. Ikisi arasi bir yol tut" (el-Isrâ: 110) buyurdu [248].

173-.....Abdurrahmân ibn Ebî Sa'saa el-Ensârî el-Mâzinî, oglu Abdullah'a söyle haber vermistir: Ebû Saîd el-Hudrî (R) kendisine:
— Seni görüyorum ki, sen koyun beslemeyi ve bâdiyede oturmayi seviyorsun. Davarlarin basinda yâhud bâdiyende iken namaz için ezan okuyacak oldugun vakit yüksek sesle nida et. Çünkü müezzin sesinin yetistigi yere kadar ins, cinn, hattâ hiçbirsey yoktur ki, ezam duymus olsun da kiyamet gününde müezzin için güzel sehâdette bulunmasin, demistir.
Ebû Saîd: Ben bu hadîsi Rasûlullah(S)'tan isittim, demistir [249]

174-.....Âise (R): Ben hayizh iken Peygamber (S), basi benim kucagimda oldugu hâlde Kur'ân okur idi, demistir [250].

54- Yüce Allah'in: “ Artik Kur'ân 'dan kolay geleni okuyun " (el-Muzzemmil: 20) Kavli Babi [251]

175-.....ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve tahdîs etti. Ona da Misver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibnu Abd el-Kaarî tahdîs etmislerdir. Bu ikisi de Umer ibnu*l-Hattâb(R)*dan söyle

derken zsit-mislerdir: Ben Rasûlullah'in hayâtinda bir kerre Hisâm ibn Hakîm'i namazda el-Furkaan SûresI'ni okurken isittim. Onun kiraatini dinledim. Hisâm, Rasûlullah'in bana okutup Ögretmedigi birçok Arab lügati sîvesiyle okuyordu. Az kaldi namazi bozacaktim. Fakat selâm verinceye kadar güçlükle sabrettim. Ve selâm verir vermez hemen ri-dâsinin yakasina sarilip çektim ve:
— Bu sûreyi, okudugunu isittigim sekilde sana kim okuttu? diye sordum.
Oda:
— Bunu bana Rasûlullah (S) okuttu! diye cevâb verdi. Ben derhâl:
— Yalan söyledin! Çünkü Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okudugun lügatten baska bir lehçe ile okutup ögretti, dedim.
Ve onu sürükleyerek Rasûlullah'in huzuruna götürdüm ve:
— Yâ Rasûlallah! Ben bu adamin el-Furkaan SûresI'ni, Sen'in bana Ögrettigin lügatten baska lügatlerle okudugunu isittim! diye sikâyet ettim.
Rasûlullah:
— "Yâ Umer, hele onun yakasini birak!'* buyurdu. Ve Hisâm'a:
— "Yâ Hisâm, oku bakayim!" diye emretti.
O da Rasûlullah'a karsi, benim kendisinden isittigim okuyusla okudu.
Rasûlullah bunun üzerine:
— "Bu sûre böyle indirildi!" dedi. Sonra bana:
— "Yâ Umer, sen de oku bakayim!" buyurdu.
Ben de, Kendisinin bana okutmus oldugu okuyusla okudum. Rasûlullah bana da:
— "Bu sûre böyle indirildi!" diye, okuyusumu dogru buldu ve:
— "Sübhesiz bu Kur'ân yedi lügat üzerine indirilmistir. Bunlardan kolayiniza gelen lügati okuyunuz!*' buyurdu [252].

55- Yüce Allah'in: "And olsun ki, biz Kur'ân'i düsünmek için kolaylastirmisizdir. O hâlde düsünen var mi?"

(el-Kamer: 17, 22, 32, 40) Kavli Babi [253]

Ve Peygamber (S): "Herkes ve hersey niçin yaratildiysa, ona kolaylastirilip hazirlanmistir" buyurdu.
"Muyesserun " "Muheyyeun(= Hazirlanmistir)" denilir.
Müfessir Mucâhid: Biz Kur'ân'i senin lisâninla kolaylastirdik, yâni onun okunmasini sana hazirladik, demistir.
Matar el-Verrâk ibn Tahmân el-Horâsânî de:
"And olsun ki, biz Kur'ân'i düsünmek için kolaylastirmisizdir.
O hâlde bir düsünen var mi?" âyetini söyledi de:
"Bir ilim talibi, bir ilim arayan var mi ki, o bunun üzerine yardim olunsun" demektir, dedi [254].

176-.....Bana Mutarnf ibnu Abdillah tahdîs etti ki, îirirân ibn Husayn (R) söyle demistir: Ben:
— Yâ Rasûlallah! (Cennetlik, cehennemlik ezelde belli olunca) çalisanlar neye çalisiyorlar? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— "Herkes niçin yaratildiysa, ona kolaylastirilip hazirlanmistir" buyurdu [255].

177-.....Bize Su'be, Mansûr'dan ve el-A'mes'ten tahdîs etti.
O ikisi de Sa'd ibnu Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan; o da Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den isitmislerdir ki, Peygamber (S) bir cenazede bulundu. Orada eline bir deynek aldi da (düsünceli bir hâlde basini egerek) onunla yere dürtüp vurmaya basladi. Ve:
— "Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere muhakkak cennetteki yeri de, cehennemdeki oturacagi yeri de takdir edilip yazilmistir!" buyurdu.
Sahâbîler:
— Öyleyse (ameli terkedip) bu takdîr ve yaziya dayanamaz miyiz? dediler.
Peygamber:
— "Sizler çalisiniz! Çünkü herkes yaratilmis oldugu seye kolaylastirilip hazirlanmistir!'* buyurdu ve su âyetleri okudu:
"Bundan sonra kim verir ve sakinirsa ve o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazirlariz. Amma kim cimrilik eder, kendini müstagni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç otom " (el-Leyt: 5-10) [256].

56- Yüce Allah'in: "Daha dogrusu o Kitâb, çok serefli bir Kur'ân*dir ki, Mahfuz bir levhadadir91 (d-Burûc: 21-22); "And olsun Tûr'a, nesredilmis kâgidlar içinde yazili Kitâb'a..." («Tür: t-3) Kavilleri Babi

Katâde söyle dedi:
"Mestûrin = Satir satir yazilmis", yânî "Melekler onu satir satir dizerler, yazarlar" demektir.
"Ft ÜmmVl-Kitâb" - Sübhesiz o nezdimizdeki Ana Kitâb'dadir (sabittir)..." (ez-zuhrüf: 4): Kitâb'in cümlesi içinde, yânî asli içinde sabittir, demektir.
"(Hatirla ki, insanin hem saginda hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de melek vardir.)
O, bir söz etmeyedursun, mutlak yaninda hazir bir gözcü vardir" (Kaaf: 17-is); yânî, o herhangi birsey konusursa, muhakkak o konustugu kelime, üzerine yazilir.
Ibn Abbâs da söyle demistir:
"O bir söz atmayadursun..." kavli hakkinda: Hayir ve serr onun üzerine yazilir, ma'nâsinadir, "Yuharrifûne{ = Onu tahrîf ederler)" (en-Nisâ: 45, el-Mâide: 14, 41),
"Izâle ederler" demektir. Hâlbuki
Azîz ve Cetil Allah'in kitâblarindan bir kitabin lafzini giderebilecek hiçbir kimse yoktur. Fakat onlar "Kitâb 'i tahrîf ederler", yânî onu te'vîlinden baska olan te'vîl ile te'vîl ederler, demektir [257].
"... Ve in kunnâ an dirâsetihim le gaf iline = Bizden evvel
kitâb yalniz iki taifeye indirildi, biz ise onlarin okuduklarindan kesin olarak gafillerdik dememeniz için" (ei-En'âm: is6)*. Buradaki
"Dirâsetihim", "Onlarin okumalari" ma'nâsinadir.

"Onu sizin için bir Ögüt ve ibret yapalim, onu belleyen kulaklar da bellesin diye" (ei-mkkaa: 12) âyetindeki "Vâiye", "Hafiza" yânî "Ezberleyici , onu belleyip
muhafaza edici kulaklar** ma'nâsinadir. "... Su Kur'ân bana, sizi de sizden sonra erisenleri de inzâr etmekligim için vahyolundu..." (ei-En'âm: 19).
Yânî "Bu Kur'ân bana hem siz Mekke ehlini, hem de sizden sonra Kur'ân kendilerine ulasacak herkesi inzâr etmekligim için vahyolundu". Demek ki, Peygamber kiyamete kadar gelecek herkes için bir nezîr olmustur.
(Buhârî söyle dedi:)
Bana Halîfe ibn Hayyât (müzâkere yoluyla) söyle dedi:
Bize Mu'temir tahdîs etti. Ben babam Süleyman ibn Tarhanadan isittim; o da Katâde'den; o da Ebû Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah TaâIâ mahlûklari hükmedip tamamladigi zaman» yaninda bulunan bir kitâb yazdi da, onda: Rahmetim gadabima galebe etti -yâhud: Rahmetim gadabimin önüne geçti hükmünü yazdi. O kitâb, Ars'in üstünde, Allah'in yanindadir" [258].

178-.....Bize Mu'temir tahdîs edip söyle dedi: Ben babam Süleyman ibn Tarhân'dan isittim, söyle diyordu: Bize Katâde tahdîs etti; ona da Ebû Rafi' tahdîs etmistir. Ebû Rafi' de Ebû Hureyre(R)*den isitmistir: Ebû Hureyre söyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Muhakkak ki, Yüce Allah mahlûktan yaratmadan önce bir kitâb yazmis (ve onda): Benim rahmetim gadabimin önüne geçmistir! diye yazmistir. O kitâb, Ars Un üstünde Yüce Allah'in ya-ninda yazilmis bir kitâbdir"' [259],

57- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"Hâlbuki sizi de, yapageldiginiz seyleri de Allah yaratmistir" (es-Sâffât: 96) [260];
"Sübhesiz ki, biz herseyi bir takdir ile yarattik" (el-Kamer: 49).
Suret yapici musavvirlere: Yaptiginiz suretlere hayât verin! denilir.
"Sübhesiz ki, RabbHniz gökleri ve Yer*i alti günde yaratan, sonra (emri) Ars üzerinde hükümrân olan Allah'tir.
Kendisini durmayip kovalayan gündüze, geceyi O bürüyüp örter. Günes'i, Ay\ yildizlari -hepsi de emrine ram olarak- yaratan O. Haberin olsun ki, yaratmak da, emretmek de O'na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan
Allah'in sâni ne kadar yücedir" (el-A'râf: 54).
Sufyân ibn Uyeyne söyle dedi: Allah, aYaratma"nin
"Emr"den ayri oldugunu beyân etti. Yânî geçen "Yaratmak da, emr de O'na mahsûstur" kavliyle bunlarin arasini ayirdi [261].
Peygamber (S) de îmâna "Amel" ismi verdi.
Ebû Zerr ile Ebû Hureyre söyle dediler: Peygamberce:
Amellerin hangisi en faziletlidir? diye soruldu.

Peygamber (S):

"Allah'a îmân ve Allah yolunda cihâd etmektir" buyurdu [262].

Yüce Allah da: "Artik onlar için yapmakta olduklarina bir mükâfat Olarak... " (es-Secde: 17, el-Ahkaaf: 14, el-Vâkia: 24) buyurmustur [263].

Abdu'1-Kays hey'eti de Peygambere: Bizlere (tafsîlden müstagni kilacak) Özetlenmis külli islerden birtakim seyler emret de bizler onlari yaptigimizda cennete girelim, dediler.

Peygamber de onlara:

îmân etmeyi, Allah'in varligi ve birligine sehâdet etmeyi, farz namazlari kilmayi, farz zekâti vermeyi emretti de bunlarin hepsini amel kildi [264].

179-.....Bize Eyyûb, Ebû Kjlâbe'den ve el-Kaasim et-Teymî'den tahdîs etti ki, Zehdem söyle demistir: Bu Cerm kabilesi ile Es'arîler arasinda bir sevgi ve bir kardeslik vardi. Cerm kabilesinden olan bizler Ebû Mûsâ el-Es'arî'nin yaninda bulunuyorduk, O sirada ona içinde tavuk eti olan bir yemek yaklastirildi. Ebû Musa'nin yaninda Teymullah ogullari'ndan, Arab'dan baska milletlerden gibi olan bir zât vardi. Ebû Mûsâ onu yemege çagirdi. O da:

— Ben tavugu bir kerre tiksindigim pis bir seyi yerken gördüm de, onun etini yememege yemin ettim, dedi.

Ebû Mûsâ ona söyle dedi:

— Gel de ben sana bu konuda bir hadîs tahdîs edeyim: Ben Es'a-rîler'den bir topluluk içinde Peygamberin yanma gitmis, kendisinden bizlere cihâda gitmek üzere binek ve yük tasima hayvanlari vermesini istiyorduk. Peygamber: "Vallahi ben sizleri develereyükleyemem, benim yanimda sizleri yükleyecegim develer yoktur" diye yemîn etti. Bu arada Peygamber'e bir mikdâr ganimet develeri getirildi. Bunun üzerine Peygamber bizleri sorup: "O Es'arîler toplulugu nerede?" dedi. Bizlere hörgüçleri beyaz birkaç tane deve verilmesini emretti. Bundan sonra gittik ve kendi aramizda: Biz ne yaptik? RasûluIIah bizleri develere yüklemeyecegine ve yaninda bizi yükleyecek develer olmadigina yemin etti, sonra da bizleri develere yükledi. Bizler Rasûlullah*a yeminini unutturduk. Vallahi biz ebeden felah bulmayiz! dedik. Ve akabinde Rasûlullah'in yanma döndük de O'na bu yeminini söyledik. Bunun üzerine O: "Sizleri develere yükleyen ben degilim. Lâkin sizleri Allah yüklemistir. Bir de ben vallahi tirseye yemîn eder de sonra ye-mîn ettigim seyin ziddini daha hayirli görürsem, muhakkak o hayirli olan isi yaparim da yeminimden keffâretle çikarim" buyurdu [265].

180-.....Bize Ebû Cemre Nasr ibn îmrân ed-Dube'îtahdîs etti. Ben îbn Abbâs'a (Abdu'1-Kays hey'eti kissasini) sordum, o da söyle dedi, demistir: Abdu'1-Kays hey'eti Rasûlullah'in huzuruna geldiler ve:

— Yâ Rasûlallah! Sen'inle bizim aramizda su Mudar kabilelerinden olan müsrikler vardir. Bizler Sana ancak haram aylar içinde ulasabiliyoruz. O hâlde Sen bizlere öyle kestirme birtakim isler emret de bizler onlari isleyip yapmakla cennete girelim ve arkamizda kalanlarimizi da bu isleri yapmaya da'vet edelim! dediler.

Rasûlullah (S) onlari söyle buyurdu:
— "Ben sizlere dört seyi islemeyi emrediyor ve dört seyi de islemeyi nehyediyorum: Ben sizlere Allah'a îmân etmeyi emrediyorum: Sizler Allah'a îmân etmek nedir, bilir misiniz? Allah'tan baska ilâh olmadigina (ve Muhammed'in Allah'in Rasûlü olduguna) sehâdet etmek; namazi devamli kilmak; zekâti vermek; (ramazân orucunu tutmak), ganimetten beste birini vermektir. Ben sizleri dört seyden de nehyediyorum: Dubba ve nakîr denilen kaplarda, ziftlenmis kaplarda ve hanîeme denilen kapta (hurma yâhud üzüm sirasi) içmeyiniz [266]

181-.....Bize el-Leys, Nâfî'den; o da el-Kaasim ibn Muhammed'den; o da Âise(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Su suretlerin sâhibleri kiyamet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydi, yaptiginiz suretlere can veriniz! denilecektir" [267]

182-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Muhakkak ki, su suretlerin sâhibleri kiyamet gününde azâb olunacaklar ve kendilerine: Haydin, uydurup düzdügünüz bu suretlere can veriniz! denilecektir" [268].

183-.....Bize Muhammed ibn Fudayl, Umâre'den; o da Ebû ZurVdan tahdîs etti ki, o da Ebû Hureyre'den isitmIstir. Ebû Hu-reyre (R) de: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordu, de-mistir: "Aziz ve Ceiîi olan Allah: Benim yarattigim gibi yaratmaya kasdedip savasan kimseden daha zâlim kim vardir? Haydi onlar bir zerre yaratsinlar yâhud (lezzeti ve gida Özelligi yerinde) bir tanecik yâhud bir tek arpa dânesi yaratsinlar! buyurur" [269].

58- Fâcir Ve Münafik Kisilerin Kur'ân Okumalari (Hâlini Beyân) Babi [270]

Onlarin sesleri ve tilâvetleri, kendi bogazlarindan öteye geçmez.

184-.....Bize Enes ibn Mâlik, Ebû Mûsâ eI-Es'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Kur'ân'i okumakta olan mü'min kisinin meseli portakal meyvesi gibidir ki, onun tadi güzel, kokusu da güzeldir. Kur'ân 'i okumayan mü'minin benzeri hurma gibidir ki, onun tadi güzeldir, fakat kokusu yoktur. Kur'ân'i okumakta olan fâcir kisinin benzeri ise reyhâne otunun meseli gibidir ki, onun kokusu güzel, tadi acidir. Kur'ân'i okumayan fâcir kisinin meseli de tadi aci ve güzel kokusu olmayan Ebû Cehil karpuzunun meseli gibidir" [271].

185-.....tbn Sihâb (söyle demistir): Bana Yahya ibnu Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o, babasi Urve ibnu1 z-Zubeyr*den söyle derken isitmistir: Âise (R) söyle dedi: Birtakim insanlar Pcygamber(S)*e kâhinlerden sordular. Bunun üzerine O:
— "Kâhinler (yânî onlarin sözleri) hiçbirsey degildirler!" buyurdu.

Bu sefer soranlar:
— Yâ Rasûlallah! Kâhinler bazen birsey söylüyorlar da bu söyledikleri sey dogru oluyor, dediler.
Râvî dedi ki: Peygamber söyle buyurdu:
— "Dogru olan bu kelime Hakk'tandir ki, onu bir cinnî, meleklerden kapar da sonra onu dostu olan kâhinin kulagi içine, tavugun tekrar tekrar seslenmesi gibi tekrar tekrar söyler, kâhinler de o bir hakk sözün içine yüzden fazla yalan katip karistirirlar" [272].

186-.....Bize Mehdî ibn Meymûn tahdîs etti. Ben Muhammed ibn Sîrîn'den isittim; o, Ma'bed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Saîd el-Hud-rî(R)*den tahdîs ediyordu. Peygamber (S) söyle buyurmustur:
— "Günes'in dogdugu taraftan birtakim insanlar çikacak, onlar Kur'ân okuyacaklar. Fakat Kur'ân onlarin hançereleri ile köprücük kemikleri ötesine geçmeyecek. Onlar, okun av hayvanini delip çiktigi gibi dînden çikacaklar; onlar, okun bir daha atildigi kirisine dönmez oldugu gibi artik bir daha dîne dönmeyeceklerdir" buyurdu.
—Onlarin alâmetleri nedir? diye soruldu. Peygamber:
— "Onlarin alâmetleri saçlarini kazitmaktir -yâhud: Saçlarini dibinden kökleyip gidermektir-" buyurdu [273].

59- Yüce Allah'in: "Biz kiyamet gününe mahsûs adalet terâzleri koyacagiz. Artik hiçbir kimse hiçbirseyle haksizliga ugratilmayacaktir. O sey, bir hardal dânesi kadar bile olsa, onu getiririz. Hesâblayicilar olarak da biz yeteriz" (el-Enbiyâ: 47) Kavli Ile Âdem Ogullari'nin Amelleri Ve Sözlerinin Tartilacagi Babi [274]

Müfessir Mucâhid "Dogru terazi ile tartin9* (ei-isrâ: 35, essuârâ: 182) kavlinin tefsirinde söyle elemistir:
"el-Kustâs", Rûm ahâlîsi dilinde "AdPdir.
"el-Kist", "Âdil" demek olan MMuksit"in masdandir denilir. Amma "el-Kaasit" lafzina gelince, o "Cevr edici" yânî "Zâlim" ma'nâsinadir.

187- Bize Ahmed ibn Iskâb tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Fu-dayl, Umâre ibnu'l-Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S):

— "Subhânallâhi ve bi-hamdihi, SubhânaMhM-Azîm;Rahmân'a sevgili, dile hafif, mizanda agir olan iki kelimedir" buyurdu [275].

"Hitâmuhu misk" Olmasi Niyâziyle
"Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi"nin Sonu

Hadîs ilminin en büyük âlimi olan tmâm Buhâit, bu hadîsle Sahihini sona erdirmis bulunuyor. Niyet Hadfsf-yle basladigi bu ölümsüz kitabini, Tesbîh ve Tahmîd Hadf-si'yle bitirmesi ne güzel Fatiha, ne yüksek Hâtime'dhi

Sahihin en güzel sarihlerinden biri olan Aynî, Umde-fu7-Kaari*nln sonunda serhine basladigi yeri, tarihi ve dld cild bitiris tarihlerini topluca vermistir. Özetle: 820 yili re-ceb ayinin sonunda baslayip 847 yili cumâdal-ûl&'mn 15. cumartesi gecesi bitirmistir.
Kastallânî de serhini 916 rebîu's-sanfnin 17. cumartesi günü bitirmistir.
Ben nâçiz Mehmed Sofuoglu da 1970 yilindan i'tibâ-reh takriben 14 yildan beri devam eden bu terceme ve hâ-styelendinneyi Allah'in muvaffak kilmasiyle 11 eylül 1984/ 15 zul-hicce 1404 sali günü ögleden önce bitirmis bulunuyorum. KastaU&nf nin de dedigi gibi, Allah'tan bu çalismami rizâsina ve cennete vesile kilmasini ve benimle ates arasinda en saglam kalkanlanyle perde kilmasini nlyâz ederim.
11 eylül 1984/15 zul-hicce 1404 Üsküdar-Baglarbasi

Bitiris ve Dua

Yüce Allah'in nâçiz bir kulu olan ben Mehnied Sofuoglu, 1970/1390 târihinden i'tibâren takriben ondört yildan beri derin bir ask ve mahabbetle devam eden Sahîk-i Buhârî ve Tercemesi çalis-malarimi bitirmis bulunuyorum. Buna baslayip tamamlamaya tev-fîk ve hidâyet bahseden Cenâb-i Allah'a hadsiz hamd ve senalar, bütün peygamberlerine ve hassaten tercüme edilen sözlerin sahibi Hz. Muhammed'e sayisiz salât ve selâmlar olsun!
Hz. Muhammed'in bu ölümsüz sözlerini en saglam ilmî usûl ve arastirmalar sonunda toplayip çesitli "Kitâb"Iar ve "Bâb"Iar altinda te'Iîf etmek suretiyle Islâm'i anlayip kavramakta bizlere rehberlik eden imâm Buhârî'ye, onun bütün râvîleri ve sarihlerine de bol bol rahmetler olsun!
Bu tercemenin kendim, milletim ve bütün Türkçe konusan dîn kardeslerim hakkinda en güzel hayâta, en mutlu akibete vesile olmasini niyaz eylerim. Bu eser, bir defa. okunduktan sonra bir yana atilacak bir kitâb degildir. Bu, iyice tedkîk edilmeye, birçok kisimlari aynen veya meâlen bellenmeye, içinde bulunan düsündürücü, ilerletici ve ölümsüz fikirler ve isler çok iyi anlasilip tatbîk edilmeye lâyiktir. Çünkü bu kitabin muhtevasi, Allah'in ve Peygamberi'nin hiç eskimemek üzere insanliga ögrettigi ebedî bilgiler'den ibarettir.
Kitâbu't-Tevhîd/7439
"Kim Allah 'a ve Rasûtü 'ne itaat ederse, iste onlar Allah 'in, kendilerine nVmetier verdigi peygamberlerle, siddîklarla, sehîdlerle, iyi kimselerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadastir!" (en-Nisâ: 69)
AMhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ salleyte alâ îbrâhîme ve alâ âli Ibrâhime. Inneke Hamî-dun Mecîd.
Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin Kemâ bârekte alâ Ibrâhtme ve alâ âli îbrâhîme inneke Hamî-dun Mecîd.
Va'hsurnâ maalleztne en'amte aleyhim gayri'l-magdûbu aleyhim vela'd-dâllîn.
Âmîn.
"Bizi hidâyetiyte buna muvaffak küm Allah 'a hamdolsun. Eger Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiligimizden bunun yolunu bulmus olmazdik. And olsun ki, Rabb'imizin peygamberleri gerçegi getirmislerdir" (ei-A'râf: 43).
"£y Rabb'imiz, bizi dogru yola ilettikten sonra kalblerimizi haktan saptirma. Bize kendi canibinden bir rahmet ver. Sübhesiz bagisi en çok olan Sen'in Sen! Ey Rabb'imiz, muhakkak ki Sen, vukuunda

hiçbir sübhe olmayan bir günde insanim toplayacak olansin. Sübhesiz ki, Allah sözünden caymaz" (Âiu Imrân: 8-9).
(147 : ö\j** JÎ)
"Ey Rabb'imiz, bizim günâhlarimizi ve isimizdeki israfimizi magfiret eyle, ayaklarimizi sabit kil ve kâfirler güruhuna karsi bizlere yardim et" (Âlu Imrân: 147).
(74 : d "Ey Rabb 'imiz! Bizlere eslerimizden ve zürriyetlerimizden göz-
7440/Sahîh-i Bahârî ve Tercemesi
ler bebegi olacak (iyi insanlar) ihsan eti Bizi takva sahihlerine rehber kil!" (el-Furkaan: 74),
(10 : ^SJ-I) /fadfr 7/mz/ Zfce ve fmân //e rfaAa o/iden bizi geçmis olan (dîn) kardeslerimize magfiret buyur ve îmân etmis olanlar için kalb-lerimizde bir km tutturma. Ey Rabb 'imiz! Sübhesiz ki, Sen çok magfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin'1 (ei-Hasr: io).
(201 : 5jâJ') "Ey Rabb 'imiz! Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi o ates azabindan koru'* (ei-Bakara: 20i).
(41 : £»^1) ^\~*Ü ?j% fji J&'yÜj JOJljJj J jâtl Wj "Ey Rabb'imiz! Hesâb ayaga kalkacagi gün bana, ana-babama ve bütün îmân edenlere magfiret eyle" (ibrânîm: 4i).
4ji 4.J
(82-84 : ftlj*iJ>) ^#)l Sâp »jj > Jîiipij "Ey Rabb 'im! Bana bir hüküm ihsan et ve beni sâtihler zümresine kat Sonrakiler içinde bana bir sadâkat dili -Zikr-i Cemil- tah-sîseyle. BeniNaîm Cennetinin vârislerinden kil" (es-suarâ: 83-85).
(180-182 :
"Galebe sahibi Rabb'in, onlarin isnâd etmekte olduklari vasiflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selâm ve Alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun!
180-181).

MEHMED SOFUOGLU

(Kendi Ifadesiyle Hal Tercemesi)
Kâtib Çelebî'nin de ifâde ettigi gibii bir kuluna, Allah'in kendisine vermis oldugu ni'metleri zikretmesi, o ni'metlerin sükrü cümlesinden oldugu için ben de Rabbimin bana ihsan etmis oldugu ni'metleri tahdîsen burada hâl tercememi yaziyorum 2:
1 SuUemu'l'Vusûlilâ Tabakaati%FuhGI(Sehîd Ali Pasa Kütüp. rakk: 1877) birinci kismin sonunda.
2 Yüce Allah Kur'ân-i Kerîm'de: "Ey insanlar, Attah 'm üzerinizdeki iiin-cant'metinihatirlayin, anin."(Fâtir: 3); "Rabblnin ni'metinisöyle, antat" (ed-Duhâ: 11) buyurmustur. Ayni gerekçe ile bir çok âlimler yazdiklari kitâblarinda kendi hâl tercemelerîni yazmislardir:
es-Suyûtî (911/1505), Husnu'I-Muhâdara, I., 155'de söyle demistir: "Bu kitabda gelmis geçmis muhaddislere tâbi* olarak kendi hayâtimi da yazdim. Onlar içinde târih kitabi te'M edip de kendi hâl tercemesine yer vermeyenler azdir:
Abdulgafûr el-Fârisî (529/1135) NisSbûr Târîhi'ndt, Yâküt el-Hamavî (626/1229) Mu'cemu'l-Udebâ'te, Lisânuddm ibnu'tHatîb (776/1374) TS-rthu Girnatö'fa, el-Hâfiz Takiyyuddui d-Fâsî (832/1429) TSrthu Mekke'de, el-Hâfiz ibn Hacer el-Askalânî (852/1449) Kudâtu Misir'da ve Ebü Sâme (665/1267) ez-Zeyl ate'r-Ravtateyn., 'de bu isi yapanlardandir. Bu sonuncusu (yân! Ebû Sâme) onlar içinde ibâdete en düskün olani ve takvada en üstün derecede bulunanidir...".

Kâtib Çelebî de (1068/1657) Sullemu'l-VusÛl ilâ Tabakaati'l-FuhÛl ve Mîzânu'l-Hakk adli eserlerinde kendi hâl tercemesini yazmistir.

Sâir Mehmed ÂkIf Ersoy da (1355/1936) ölümünden bes ay kadar evvel 10 Agustos 1936'da Beyoglu'nda Misir Apartmanindaki hasta döseginde bizzat kendi hâl tercemesini yazmistir. Bunu Esref Edîb, Millet, 6 Aralik 1962, Sayi: l'de nesretmistir.

Büyük Türk Müfessiri Elraalili Muhammed Hamdî Yazir (1358/1942) da Hakk Dîni Kur'ân Dili adli tefsirinin basinda (1,7-8) künyesini ve seceresini; s.l7-18'de de ögrenim hayâtini yazmistir.

7442/Sahîh-i Buhari ve Tercemesi

Ben Mehmed Sofuoglu Aydin vilâyetinin Nazilli kazasinda 1923 yilinda Ali Molla ile Esmâ'dan dogmusum. Dört-bes yaslarindan i'tibâren Aydogdu mahallesindeki dededen kalma evimizde babamdan Kur'ân dersleri aldim. Ilk ve Ortaokulu orada bitirdim. Ortao-kuPda iken 1940'da babam vefat edince üçüncü annemden diger bes kardesimle yetîm kaldik. Bizleri annem bir çok sikintilar içinde yetistirmeye çalisti. 1947 yilinda Afyon Lisesi'nden me'zûn olunca özel olarak Kur'ân ve Arapça dersleri almaya devam ettim. Kur'ân hocam Nazilli imamlarindan Hafiz Osman Efendi'dir. Yine Nazilli hocalarindan Arif Efendi'den Emsik, vâiz Tavasli Tâhir Efendi'den Avâmilve Izhâr'i okudum. 1948 Subat'inda askere gittim. Sivas'in Zara ilçesinde bulunan 36. Piyade Alayi 'nda yedek subaylik yaparken Ankara Üniversitesi'nde Ilahiyat Fakültesi açilmasina karar alindi. Terhisten sonra 1949'da bu fakülteye kaydoldum. 1953'de burayi pekiyi derece ile bitirerek, Istanbul Îmam-Hatip Okulu'na meslek dersleri ögretmeni tayin edildim. Istanbul'da Hasan Basri Çantay'-dan Arap Edebiyati ve terceme dersleri okudum.

1956-1958*" rasma göre Irak'

ve'1-Ulûm'daki___,.,« uulUvnut, aym zamanem özel olarak el-

Medresetü'l-Mercâniyye ile Seyyid Sultan Ali Medreselerinde Mu-hammed Fuâd el-Âlûsî'nin derslerine devam ederek Sahîh-i Müslim'i huzurunda okudum, bu arada diger hadîs külliyâtini da inceledim.

1958 sonunda yine Istanbul Imam-Hatip Ok ulu'ndaki görevime döndüm.

1961 'de Istanbul Yüksek Islâm Enstitüsü Tefsir Dersi Ögretim Üyeligi'ne ta'yîn edildim. 15 Ocak 1966 gün ve 222-1-140 sayili kararname ile Enstitü Müdür Yardimciligi'na ta'yîn olundum. Bu ikinci görev ilmî çalisma ve arastirmalarimi azalttigi için 2 Kasim 1970 târihinde bu görevden istîfa edip, 1 Ocak 1971 'de fiilen ayrildim.

1961'den 1977-1978 Ögretim yilina kadar Enstitü Tefsir dersleri metin takrirlerinde Celâleyn Tefstri'm hasiyeleri ile birlikte takriben Üç defa bastan sona kadar okutup bitirdim.

1978-1979 Ögretim yilinda yeni Enstitü yönetmeligine göre teskil edilen bölümlerden Tefsîr-Hadîs Bölümü sefligine getirildim. 1981 yilinda sefligin bir nevi' idarecilik sekline dönüstürülmesi üzerine Bunlarin hepsini rahmetle anar, isbu hâl tercememi de rahmetle anilmaya vesîle kilmasini Yüce Allah'dan niyaz eylerim (Mehmed Sofuoglu).

Mehmed SofuogIu/7443

bu seflik görevinden ayrildim. Nihayet 31 Temmuz 1983 tarihinde kendi istegimle emekli oldum 3.

10 Subat 1952'de Nazilli Cumhuriyet Mahallesinden Yusuf kizi Mürside (1927) ile evlendik. Biri doktor, ikisi ögretmen olmus, Seher (1954), Kevser (1957) ve Selmâ (1959) adlarinda üç kizimiz vardir.

"Ey Rabbim! Bana ve ana-babama lütfettigin nVmetine sûkr etmem ve (geri kalan ömrüm içinde)

senin razi olacagin iyi isler yapmami bana ilham et. Rahmetinle beni de sâtih kullarmtn arasina *" 19).

Basilmis Olan Kitablanm:

\-Tefsîr Dersleri V, VI, VII, Imam-Hatib Okullari ders kitab-lari olup, M.E.B.'nca bir çok kereler basildi (1961-1980).

2-Sahîh- Müslim ve Tercemesi, 8 dld olup, 1967-1969, 1974-1980 yillarinda Irfan Yayinevi tarafindan basilip dagitildi.

3'Kur'ân'in Faziletleri, Ist. 1978, îbn Kesîr'in aym isimli eserinin tercemesi.

4-el-Fevzu'l-KebtrJt Usûli't-Tefsîr, Ist. 1980, Sâh Veliyyullah ed-Dihlevî'nin ayni isimli eserinin terceme, tahkik ve hâsiyelendi-rilmesi.

5-Tefsîre Giris, Ist. 1981, Enstitü dersleri için yardimci kitâb.

3 Resmî görevdeki bâzi safhalar ve târihleri:

* Istanbul Îmam-Hatip Okulu'nda göreve basladim: 30 Temmuz 1953.
* Teftîs raporu sonunda Maârif Vekâleti'nden tesekkür yazisi aldim: 30 Kasim 1956.
* Irak'taki çalismalarim hakkinda Maârif Vekâleti'ne 35 sahîfelik rapor sundum: 6.12.1958.
* Ta'lîm sicilimden dolayi M.E.B.'ndan tesekkür yazisi aldim: 16 Subat 1961.
* Yüksek islâm Enstitüsü'nde göreve basladim: 25 Ocak 1961.
* Enstitü Müdür Yardimciligina ta'yîn olundum: 15 Ocak 1966 gün ve 222-1-140 Sayili kararname.
* Müdür Yardimciligi görevine basladim: 22 Ocak 1966.
* Müdür Yardimciligi görevinden istifa ettim: 2 Kasim 1970.
* Müdür Yardimciligi görevinden fiilen ayrildim: 1 Ocak 1971.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Sefligi'ne getirildim: 1978.
* Tefsîr-Hadîs Bölümü Seflik görevinden ayrildim: 1981.

7444/Sahîh-i Buhâii ve Tercemesi

6-Tefstr Özeti, Abdurrahman es-Sa'dî'nin Arapça eserinin terceme, tahkik ve hâsiyelendirilmesi.

Arastirma Makaleleri

l-"Bid'atlar ve Korunma Yollan", M.E.B. Yüksek Islâm Enstitüsü Dergisi, 1964.

2-"tslâm Sadelik ve Kolayliklar Dînidir", 1965.

3-"Musîbetler ve Acilara Karsi Kur'ân'dan ve Peygamberin Sözlerinden Sabr ve Metanet Reçeteleri", Diyanet Dergisi, Ocak-Subat 1973; Tohum Dergisi 1972, sayi 69.

4-"Hicretin 1400. Yilina Girerken Hz. Muhammed'in insanliga Getirdikleri".

5-1970 yilindan beri ondört senedir devam eden Sahîh-iBuhâ-rtve Tercemesi çalismasi Allahin muvaffak kilmasiyla tamamlandi.

Emekli Olusum Üzerine Bir Kaç Söz

...iîll üa* ji Sjl <$*$_ t£tfj IÎÜ Uj* drJJ» aii

"Bizi hidayetiyle buna muvaffak kilan Aüaha hamd olsun. Eger Allah bizi hidâyet etmeseydi, biz kendiligimizden bunun yolunu bulmus Olmazdik" (el-A'raf: 43).

Bu, cennetliklerin cennete ulastiklari zaman söyliyecekleri bir hamd ve bir ni'met tahdîsidir. Ni'metlem i'tirâf edilmesi emredilmistir:

"Rabb'inin ni'metini durmayip söyle" (ed-Duhâ: ii).

Dünyâya gelisin baslangici olan ana rahmine düsüsten i'tibâ-ren Yüce Allah'in takdir eyledigi

mukadderat plânina göre kulun hayât safhalari sürer gider: (ei-Hacc: 5-6-7; ei-Mü'minûn: 12-16).
Bu safhalarin hepsinde sayisiz ilâhî ni'metler kuldan hiçbir an ayrilmaz. Yine O ilâhî plâna göre kula bâzi sikintilar, dertler, mu-sîbetler gelip çatsa bile bunlar dahî bir terbiye, bir arinma, günâh-lara keffâret veya derecelerin yükselmesi için birer imtihandir. Bunlar da bu neticeleri i'tibâriyle kul için birer ni'met olmaktadirlar. Bu sebeple her ni'mete sükr, her hâle de hamd etmek gereklidir.
28 Subat 1948'de askerlige girisimle fiilen devlet ve millet hiz-
Mehmed SofuogIu/7445
metine baslamis idim. Askerligin ardindan araya dört yillik bir yüksek tahsil devresi girdikten sonra 30 Temmuz 1953'de ikinci defa devlet ve millet hizmetine girdim. O târihten, i'tibâren 1983 Tem-muz sonuna kadar ömrümün 30 yili ögretme, te'lîf ve terceme çalismalari olarak geçmis oldu. Bu netîceye ulastiran Yüce Allah'a haddsiz hamd ve senalar olsun!
Emeklilik, resmî görevden ayrilmadir. Saglikli oldukça âhiret yolculugu için hazirlik devam edecektir. Zâten bütün hayât bir bakima bu yolculuk için bir hazirlik ve hazirlanma devresinden ibarettir: Rasûlullah (S) Abdullah ibn Umer'in sahsinda bütün ferdlere su eskimez hayât düstûrunu vermistir.
"Sen bu dünyâda sanki bir yabanci yâhud bir yolcu gibi ol" (Buhârî, er-Rikaak).
Yabanci ve yolcu, ikisi de gelip geçici oldugu için ugradiklari yerlerde devamli kalmazlar, sabit yatirim ve te'sîsler kurmazlar, onlar yanlarina yolculuklarinda yararlanacaklari kadar malzeme alirlar. Fakat asil son durak için hazirlik yapmaya ehemmiyet verirler.
Rasûlullah dünyâdan âhiret için kesilmeden devam edecek gelirleri de söyle özetlemistir:
"Insan öldügü zaman ondan bütün amel gelirleri kesilir. Ancak su üç seyden kesilmez: Devam eden sadakadan, yâhud faydalanilan bir ilimden, yâhud dua edecek hayirli bir evlâddan " (Müslim, el-Vasiyye, Ebû Hureyre'den "1631").
Simdiye kadar iyi niyetlerle yaptigimiz amellerin kabule karîn olmasi dilegiyle beraber 30 yillik tedris ve terceme hizmetlerimizin de bu hadîsteki ikinci maddeden sayilip kesiksiz bir âhiret azigi kilinmasini niyaz ederim.
Ölüm için Hakk emrinin ne zaman olacagi bilinmemekle beraber ömrümün kalan kisminda da sihhat ve afiyetle biraz daha bu hazirliga imkân ve firsat bahsetmesini Yüce Allah'tan dilerim. As-linda Süleyman Peygamberin duasi olup az farkla her olgun insanin duasi olmasi ögütlenen su güzel niyazi da tekrar eylerim:
7446/Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi
J J j
"Ey Rabbim, bana ve ana-babama lütfettigin ni'metine sükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) senin razi olacagin isler yapmami bana ilham eyle. Rahmetinle beni de sâlih kuIIarmm arasina
SOk" (en-Neml: 19, el-Ahkaaf: 15).
Hz. Muhammed de diger bütün peygamberler gibi ayni zamanda en yüksek ve en basarili ögretmen idi. Kendisi bir hadîsinde bunu söyle ifâde etmistir:
"Sübhesiz Allah beni sikinti ve zahmet verici, ne de bunu arzu
edici olarak göndermedi, lâkin Allah beni bir MUALLIM ve bir
kolaylastirici olarak gönderdi" (Müslim, Talâk; Câbir ibn Abdil-
lah'dan "1478").
Muâviyetu'bnu'l-Hakem es-Sulemî (R) de Peygamber'in bir ögretim meclisinde bulunduktan sonra

Peygamber'de müsâhade ettigi yüksek ögretmenlik vasfini söyle ifâde etmistir:
j
"Rasûlullah namazi kilinca, babam anam ona feda olsun. Ne
ondan evvel ve ne de sonra Peygamber kadar güzel ögretim yapan
hiç bir MUALLIM görmedim..." (Müslim, Mesâcid, Tahrîmu'l-
kelâm fi's-salât, "537").
Peygamber ilim ögreticisini gibta edilecek iki kisiden biri sayip söyle buyurmustur:
1 .^Uj 4> «Ul J* JJI JU : Jtf sy^> J 4)1 #> 'J-SUIÎ «Ili Iüî jsrjj JsÜi J *&i> Ji. i»Li Sü illi »UT jej : ^#31 J
"Su iki haslet sahibinden baskasina gibta edilmez: Biri Allah'in mal verip de bu mali hakk yolunda tüketmege muktedir kilman, digeri de Allah 'm hikmet verip de kendisi onunla hükmeden ve onu baskalarina ögretendir" (Buhârî, Ilim ve Tevhîd; Müslim Salâtu'l-Musâfirîn, Abdullah ibn Mes'ûd'dan).
Rasûlullah mucâhid bir ögretmen olan Hz, Alî'nin sahsinda ög-¦etmenligin yüceligini söyle ifâde etmistir:
Mehmed Sofuoglu/7447
1f
"Yemtn olsun senin vâsitanla bir tek kisinin hidâyete erdirilmesi senin için bir çok kirmm develerin olmasindan daha hayirlidir" (Buhârî, Cihâd, Müslim, tmâre).
Ögreticiler arasinda lafzi ve manâsiyla Kur'ân ögreticiligi ise hepsinden yücedir. Çünkü Peygamber: "Sizin en hayirliniz Kur'ân 'i ögrenen ve onu ögretendir" buyurmustur (Buhârî, Fadâihi'l-Kurân, Usmân'dan).
Fakültemizde okutulan ilimlerin hepsi de az çok Kur'ân'la ilgilidir. Kimisi dogrudan dogruya tenzîlî kitâb olan Kur'ân'la, kimisi de tekvînî kitâb olan kâinat kitabiyle ilgilidir. Bu iki kitâb da Yaratan'in tekligine, ilmine, kudretine., ve diger ilâhî sifatlarla mut-tasif olduguna delâlet etmekte bulunduklarindan birbirleriyle ilgilidirler. Bu bakimdan bütün ögretim üyelerimizin sartlan hâiz bulunduklari takdirde Peygamber'in bu medhine dâhil bulunabilecekleri söylenebilir.
Bu nâçiz Mehmed Sofuoglu kulu da bunca zorluklara ve imkânsizliklara ragmen Allah'in korumasi ve tevfîkiyle hiçbir arizaya ugramadan 30 yil KELIMETULLAH'I EN YÜKSEK KILMA YO-LUNDA çalisip didinmistir. Bu çalismalarin ihlâsli ve ilâhî rizâya muvafik olup kabule karîn kilinmasini ve böylece "Ticâreten ten tebur" (Fâtir: 29) sirrina mazhariyyeti niyaz eder.
Simdi 31 Temmuz 1983 tarihinden i'tibâren resmî görevden ayrilip Allah'in lutfu ile emekli oluyorum. Yerime benden daha iyi dolduracak hayru'l-halef bir nesil birakarak ayrilmakta oldugumu düsünüyor, onlara da saglik ve afiyetle KELIMETULLAHI EN YÜKSEK KILMA YOLUNDA (Buhârî, Ilim; Müslim, Imâre, 42. bâb, Ebû Musa'dan) basarili uzun hizmet yillari diliyorum.
UÎj
(Ibrâhîm: 41) jUi Q
(el-Bakara: 201)w»U-*Jl
(e)-Ha5r: 10) j^j Jjj £Ü\ UÎj
7448/SahÜi-i BuhârI ve Tercemesi
* *Ey Rabb 'imiz! Bize ve imân ile daha Önden bizi geçmis olan din kardeslerimize magfiret buyur

ve îmân etmis olanlar için kalb-
lerimizde bir kin tutturma!
Ey Rabb timiz! Süphesiz ki, Sen çok magfiret edicisin, çok merhamet eyleyicisin"
(el-Hasr: 10).
tfEy Rabb'imiz. Bize dünyâda da bir güzellik ver, âhirettede bir güzellik ver ve bizi o ates azabindan koru"
(ei-Bakara: 201).
"Ey Rabb 'imiz! Hesâb ayaga kalkacagi gün bana, ana ve babama ve bütün imân edenlere magfiret eyle"
(Ibrâhîm: 41).
Mehmed Sofuoglu
6 Agustos 1983/26 Sevval 1403

---

[1] Yalniz el-Mustemlî rivayetinde bu baslik "Tevhîd Ile Cehmiyye ve onlardan baska bid'at firkalanni redd kitabi" seklinde gelmistir.
Tevhîd, tef'îl vezninde bir nesneyi bir kilmak ma'nâsinadir. Allah'i tevhîd de Allah Taâlâ'nin hakîkî bir olduguna, ortak ve benzerden münezzeh bulunduguna îmân eylemekten ibarettir... (Kaamûs Tercemesi'nde bu maddenin güzel açiklamasi vardir).
Allah'i birlemek, Islâm Dîni'nin assu'l-esâsi olan îmân umdesidir. Bu se-beble Buhârî, Tevhîd Kitabi'm et-Câmi'u's-Sahîh ine hüsnü hatime, yânî güzel bir sonuç yapmistir.
Bu Tevhîd Kitabi ile Sahîh-i Buhârî artik sona ermis bulunuyor.

[2] Basliga uygunlugu "Onlari Yüce Allah'i birlemelerine çagirman..." kavlinde-dir. Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirmistir. Bu hadîs de "tik vâcib, bilmektir" diyenler için bir delîldir...
Allah'i tevhîd edip birlemek, Allah'in bir olduguna sehâdet etmektir.
Muâz, Yemen'in bir mintikasina gönderilmisti, öbür mintikasina da Ebû Mûsâ el-Es'arî gönderilmisti. Hadîsteki kitâb ehli ile maksad, Yahudiler ve Hns-tiyanlar'dir. Yahudiler Yemen'e Tubba' Es'ud zamaninda gelmislerdi. Habes-liler'in gâlib gelmeleri Üzerine Yemen'e Hnstiyanlar da girmisti. Bunlar Nec-rân'da bulunuyorlardi.
Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitâbi'nin evvelinde de geçmisti.

[3] Basliga uygunlugu "Allah'a ibâdet etmeleri" sözündedir. Çünkü bunun ma'-nâsi Allah'i birlemeleridir. Bunun içindir ki, tefsir edici "Vav" harfiyle onun üzerine atif yapilmistir... Bunun bir rivayeti Rikaak'ta ve baska yerlerde de geçti. Müslim de bunu îmân'da getirmistir.

[4] Basliga uygunlugu, Allah'in-vasfindan "Ehadiyet"\ açikça bildirmis olmasi bakimindandir. Çünkü Kur'ân, üç kisim üzerinedir: kissalar, hükümler ve Allah'in sifatlaridir. "Kul huve'llâhu ahad" Sûresi, Tevhîd'i ve Allah'in sifatlarim içine almaktadir. Onun için bu sûre, Kur'ân'in Üçte biridir. Bu hadîste Tevhîd ilminin serefine bir deKl vardir. Bunun bir rivayeti Kur*ân'in Faziletleri, "Kul huve'llâhu ahad"in fazileti bâbi'nda da geçti.

[5] Bu hadîs en yüksek tevhîd delilidir. Bu sûreyi okumaga devam eden kumandanin Allah tarafindan sevilmesi, Allah'in bütün isim ve sifatlarinda birligini bildiren bu sûreyi sevmesi eseridir. Bu küçük sûrenin dört âyetinde bütün tevhîd delilleri özetlendigi için bu "Tevhîd Sûresi", Islâm Dîni'nin i'tikaad hulûsasi olan tevhîd umdesini en saf ve hâlis bir suretle ifâde etmesi sebebiyle "thlâs Sûresi" diye de isimlendirilmistir. "Kut huve'ltöhu ahad" Sûresi, Kursî Âyeti ve el-Hasr Sûresi'nin son âyetlerindeki tafsilât derecesinde esasli olarak Allah Taâlâ'yi ulûhiyet vasiflariyle hiçbir dînde ve hiçbir semavî kitâbda tafsil ve ta'-rîf olunmamistir. Bu bakimdan buna "Esâs Sûresi" adi da verilmistir.
Bu sûre hakîkaten çok câmiali bir tevhîd vecîzesidir. Müellif Buhârî de Tevhîd Kitâbi'nin bas taraflarinda bu hadîsi tekrar getirmekle yüksek bir tevhîd irfani göstermistir.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi, "Bir rek'atte iki sûre arasini birlestirmek bâbi"nda da geçmisti. Kâmil Mîrâs merhumun da dedigi gibi: Göklerin ve yerin nuru olan Yüce Allah bu satirlari yazan ve okuyan kullarinin gönüllerini dâima tevhîd nuru içinde yasatsin! Âmin!

[6] En güzel isimler hep O'nundur, o '^4/uuf'Zât'indir... Yânî Allah'in birçok isimleri vardir ki, en güzel isimlerdir. En yüksek Cemâl, Celâl ve ikram ifâde eden Güzel Isimler hep O'nundur. Bunlarin herhangisi ile olursa olsun duâ caizdir. Çünkü ismin taaddüdünden, müsemmânin taaddüdü lâzim gelmez. Bütün güzel isimlerle duâ, hiç ortagi olmayan o Ahad Zât'a duadir (HakkDîni, IV, 314).

[7] Basliga uygunlugu açiktir. Bunun bir rivayeti Edeb'de geçmisti.

[8] Bunun da bir rivayeti Cenazeler Kitabi, "Peygamberin 'ölü, ailesinin bir nevi' aglamasindan dolayi azâb olunur' buyurmasi bâbi"nda da geçmisti. Hadîsin tesellî edici yeri "Allah 'in almak ve vermek istedigi hersey kendisinindir..." fikrasidir.

[9] Bundan önceki iki âyet söyledir: "Ben cinnteri de, Insanlari da ancak bana kulluk etsinler diye yarattim. Ben onlardan bir rizik istemiyorum. Bana yemek yedirmelerini de istemiyorum" (ez-Zâriyât: 56-57).
Bâzilari bu 56. âyetteki "Bana ibâdet etsinler" kavlini, "Beni tanisinlar, bilsinler" diye tefsir etmislerdir. Allah onlari yaratmamis olsaydi, O'nun varligi ve birligi bilinemezdi (Hâzin).
Bu basliktaki 54. âyette Allah'in sifatlarindan "Razzâk = Her mahlûku besleyip yasatan", "Zu'f-kuvve = Kudret Sahibi", Fek çetin" sifatlari zik-rolunmustur.

[10] Hadîste Allah'a ogul isnâd ettikleri bildirilenler YahÛdüer'le Hnstiyanlar'dir: "YânudOer: Uzeyr Allah'in ogludur, dediler. Hnstiyanlar da: Mesih (îsâ) Allah 'm ogludur, dediler. Bu onlann agizlanyle (câhilce) sözleridir -ki bununla daha evvel küfredenlerin sözlerini takUd ediyorlar... *' (et-Tevbe: 30). Müsrikler de Allah'a kizlar

uydurmuslardi: en-Nahl: 57. Bu hadîsin bir rivayeti Edeb'de de geçmisti.

[11] Burada zikredilen bes âyet Yüce Allah'in ilim sifatinin isbâtina delâlet etmekte olan en kat'î hüccetlerdendir...

[12] Bu el-Hadîd: 3. âyetindeki iki sifatin tefsiridir. Ondan baskalari, ez-Zâhir: Vücûdu bahir âyetleriyle yerde ve gökte açiktir.iel-Bâtin: Zâtinin künhü aklin nazarinda gizlenendir... demistir.

[13] Hadîsin ilâhî ilme delâleti açiktir. Bunun bir rivayeti Yagmur duasi Kitâbi'nm sonunda geçmisti.

[14] Bunun biraz genisçe bir rivayeti en-Necm: 18. âyetinin tefsirinde geçmisti. Hakk Dîni, VI, 4583-4559, tafsîlât için okunmaga deger.

[15] tbn Battal: Buhârî'nin bununla maksadi, Allah'in Isimlerini isbât etmektir. Bu kadarla el-Hasr Sûresi'nin sonundaki üç âyette bulunan isimlere isaret etmek istemistir, dedi. Hakîkaten bu üç âyette "Allah'in en güzel isimleri"nden mühim bir kismi sayilmistir.

[16] Basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîsin daha bütün bir rivayeti Namaz Kitabi, "Son oturusta tesehhüd bâbi"nda geçmis ve bâzi açiklamalar orada verilmisti.

[17] Ibn Umer'in bu hadîsi Sâd: 75. âyetinin baslik yapildigi 19. bâbda gelecektir.

[18] Hadîste Yemîn'in Allah'in zât sifatlarindan bir sifati oldugunun isbâti vardir. Bunun birer rivayeti "Kiyamet günü bütün yer, Aüah'm ovucunda bir tutamdir" (ez-Zumer: 67) âyeti tefsirinde ve Rikaak'ta da geçmisti.

[19] Bu yoldan gelen hadîs de geçen hadîsin benzeridir.
Yüce Allah'in "Melik " ismi, daha baska âyetlerde de geçmektedir: Tâhâ: 114; el-Mu'minûn: 117.

[20] Enes'in bu hadîsi Kaaf: 30. âyetin tefsirinde geçti.

[21] Ebû Hureyre'nin bu hadîsinin bir rivayeti Rikaak'in sonlarinda da geçmisti.

[22] Eyyûb Peygamber'in bu kissasi Gusl'de ve Peygamberler'de geçmisti.

[23] Bu gâib sîgâsiyle "Lâyemûtu = ölmez" lafziyledir. Bir rivayette: "Allah'im, ben Sen'in saptirmandan Sen'in izzetine siginiyorum. Sen'den baska ilâh yoktur. Sert Ölmeyecek olan dirisin! Hâlbuki cinnler ve insanlar ölürler" seklindedir. Bunu Müslim, Duâ'da getirmistir.

[24] Buhârî bu hadîsi burada Katâde'den ayri ayri üç yoldan getirmistir. Su'be'nin lafzi Kaaf Sûresi tefsirinde geçti. Burada ise hadîsi Halîfe'nin lafzi ile sevketti. Bu hadîsten Allah'in izzetiyle yemîn edildigi gibi Allah'in keremiyle de yemîn edilmesinin mesrû'lugu hükmü alinir (Kastallânî).

[25] Bu ilâhî kelâm burada sayilan âyetlerde birçok defa geçmistir. Yânî O, gökleri ve yeri hakk kelimesi ile, yânî "Kurt = OV* emri ile yaratandir. Yâhud: "Hakk sebeble; bâtil ile degil!" de denilmistir.

[26] Basliga uygunlugu "Göklerin ve yerin Rabb'i Sen 'sin" sözünden alinir. Çünkü bunun ma'nâsi: "Sen göklerin ve yerin mâlik ve yaraticmsin" demektir. Bu hadîsin birer rivayeti Gece Namazi ve Duâlar'da da seçmisti.

[27] Bu, ileride "Vucûhun yevmeizin kaadira... bâbi"nda gelecektir.

[28] Dînden zarurî olan bilinmis ve Kitâb ile Sünnet'ten inkâri ve te'vîli mümkin olmayacak surette sabit olmustur ki, Bârî Taâlâ diridir, semi'dir, basîr'dir...

[29] Buhârî bunu kisaca verdi. Bunun tamâmi Ahmed ibn Hanbel'de daha genistir...

[30] Basliga uygunlugu "Sizisiten ve gören Allah'a duâ ediyorsunuz" kavlinden alinii. Bunun bir rivayeti Dualar Kitabi, "Yüksege çikildiginda duâ bâbi"nda geçmisti

[31] Basliga uygunlugu, günâhlarin bâzisi isitilir, bâzisi görülür nevi'den olup bunlarin magfireti ancak isitilme ve görülmeden sonra vâki' olmasidir... (Aynî).
Ibnu Battâl'in isaret ettigi gibi hadîsin basliga münâsebeti söyledir: Ebû Bekr'in, Peygamber'in kendisine ögrettigi sözlerle duâ etmesinin, Allah'in onun duasini isitir ve bu duaya karsilik ona mükâfat verecegini gerektirir olmasidir. Bu hadîsin birer rivayeti Namaz Kitabi, "Selâm'dan evvel duâ babi" ile Dualar Kitâbi'nda da geçmisti (Kastallânî)

[32] Bu hadîsin bundan daha bütün bir rivayeti Bed'u'1-Halk, "Daglar Melegi bâbi"n-da geçmisti. Hadîste Peygamber'in Cibril'i gördügü yer olarak haber verilen Karnu Seâlib mevkii, Nevevî'ye göre Necdliler'in mîkaati ve ihrama girdikleri Karnu'1-Menâzü'dir. Ve Mekke'ye iki konak mesafededir. "Kam" lügatte, büyük dagdan ayrilmis küçük dagdir.

[33] el'KaadIr. Allah'in zât sifatlarindandir. Kudret ve kuvvet hir ma'nayadir..

[34] Bunun birer rivayeti Teheccüd Namazi, "Tatavvu'da namazlar ikiser rek'at ikiser rek'attir hakkinda gelen seyler babi" ile Dualar Kitâbi'nda geçmistir.

[35] Âyetin tamâmi söyledir: "Onlar, evvelce indirilenlere îmân etmedikleri gibi. Biz onlarin gönüllerim ve gözlerini çevirmis, kendilerini azginliklari, taskinliklari içinde serseri ve sasirmis olduklari hâlde terketmis bulunuyoruz".

[36] "Kalbleri çevirici" ta'bîri, gönüllerdeki temayülleri çevirici demektir. Bedenle-rimizdeki organlarin fiil ve hareketleri, Allah'in kudreti eseri oldugu gibi, gönüllerdeki hayir ve serr temayülleri, arzular, hâtiralar da Allah'in yaratmasi eseridir.
Buma'nâyasu âyet de açikça delildir: "... Bilin ki, Allah kisi ile kalbi arasina girer ve siz hakîkaten yalniz O'na dönüp toplanacaksiniz*' (el-Enfâl: 24). Bu âyette Allah'in kisi ile kalbi arasina girip perde olmasi, Allah'in kisinin kalbine ondan daha yakin olup, her türlü temayüllerine vâkif olmasi demektir.
Bu hadîsin birer rivayeti Kader ve Yemînler'de de geçmisti.

[37] Ibn Kesîr Tefsîri'nde Ibn Abbâs: "Zu'1-Celâl ve*I-tkrâm, Zu'1-Azeme ve'l-Kibriyâ" demistir.

[38] Buhârî bunun bir rivayetini bu metin ve isnâd ile Sartlar Kitâbi'nda da getirmistir: "Allah'in doksandokuz ismi vardir" kavli daha çok olmasini nefyetmez.
ilai y^1 (ûç 'im, Sana isimlerinin hepsiyle niyaz ederim. O isimler ki. Sen kendini onlardan herbiri ile anmissindir. Yâhud kitâblartnda indirmisindir, yâ-hud halkindan bir peygambere ögretmisindir. Yâhud ezelî gayb ilminde Kendin için seçmissindir". Âise (R):

Allah'im, ben Sen'in isimlerinden bildigimiz, bilmedigimiz her ismin ile Isterim. Ve Sen'in azimlerin en azametlisi, büyüklerin en büyügü olan isminle isterim. Her kim Sana bu isimle duâ ederse icabet edersin" diye duâ etmistir.
Âise: Rasûlullah:
— "Isabet ettin, isabet ettin!" diye beni tasdik etti, demistir. (Aynî, Sartlar Kitâbi'ndan).
Allah'in doksandokuz ismini, Tirmizî, Ibn Hibbân, Hâkim ve Beyhakî Ebû
Hureyre'den rivayet etmislerdir.
[39]
Ibn Battal ile Tavzih sahibi söyle dediler: Buhârî'nin bu baslikta muradi ismin, Allah hakkinda müsemmâdan ibaret oldugunu tesbît etmektir. Sünnet ehli de bu görüse gitmislerdir.
Buhârî burada dokuz hadîs zikretti. Bunlarin hepsi Azîz ve Ceffl Allah'in ismiyle teberrük etmek, O'nunla istemek ve istiâze etmek hakkindadir... (Aynî).
[40]
Basligi uygunlugu "Rabb'im, ancak Sen'in isminle yanimi yataga koydum ve . Sen'in isminle de kaldiririm" sözündedir.
[41]
Buhârî hadîsin birçok gelis yollarini da göstermistir. Bunun bir rivayeti Duâ-lar'da da geçmistir.
[42]
Bunlarin basliga uygunluklari meydandadir. Bunlarin birer rivayeti Duâlar'da da geçmisti.
[43]
Bunun birer rivayeti Abdest Alma Kitabi, "Her hâl üzerine ve cinsî münâsebet sirasinda da Bismillah demek bâbi"nda, bir de Nikâh'ta geçmisti.
[44]
Bunun birkaç rivayeti Sayd Kitâbi'nda geçti ve açiklamalar orada verüdi.
[45]
Bunun da bir rivayeti Zebîhalar Kitâbi'nda geçti.
[46]
Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmistir.
[47]
Cundeb hadîsinin bir rivayeti Iydeyn Kitâbi'nda, îbn Umer'in hadîsinin bir rivayeti de Yeminler Kitâbi'nda geçti.
Ism, asil lügatte birseyi zihne yükselten alâmet ve dâl demektir, örfte yalniz basina anlasilir bir ma'nâya delâlet eden kelime diye ta'rîf olunur ki, o ma'-nâya veya onun hâriçte veya zihinde tahakkuk ettigi mâsadakina "Müsemmâ" denilir. Muhtar olan mezhebe göre asli "Sumuvv" maddesidir, "Vesm "den olmasi da mümkIndir. Fakat cem'i "Esma" veya "Esâmî" gelir ve bunlar tamâ-miyle lisânimiza mal olmus kelimelerdir. Sifatlar da esasen ismin kisimlarindan-dirlar. Bunun için isimler hass isim veya alem, cins isim veya âmm diye taksîm olundugu gibi, zât ismi veya sifat ismi diye de tefrîk olunur. Allah Taâlâ'nin güzel isimlerinde bu farkin ehemmiyeti vardir, isim esâs i'tibâriyle "Ad" ve "Nâm" mürâdifi olmakla beraber, lisânimizda biz bunlari ince farklarla kullaniriz: "Ben bu isi fulân nâmina yapiyorum" yerinde "Fulânin adina veya ismine yapiyorum" demeyiz. Kezâlik "Insan bir isimdir" deriz de "Bir addir, bir nâmdir" demeyiz, öyle zaman olur ki, "O adamin adi" yerine "O zâtin ismi" demeyi tercîh ederiz.
Allah, hakk ma'bûdun hass ismidir. Daha dogrusu zât ismidir, alem ismidir, yânî Kur'ân bize bu Zât, ecellu âlâyi, kemâl sifatlan ve güzel isimleriyle tanitacak, bizim ve bütün âlemin O'na olan nisbet ve alâkamizi bildirecektir... {Hakk Dîni, I, 18-26).
[48]
Kaadi Iyâd: Bir seyin zâti, onun kendisi ve hakikatidir, demistir.
[49]
Bu vak'aya Recî' Vak'asi da denir. Recî', Huzeyl kabilesi yurdunda bir suyun adidir. Bu sehîd edilme hâdisesi burada oldugu için bu isimle anilmistir. Hâdise söyledir: Adal ve el-Kaare kabilelerinden bâzi kimseler Rasûlullah'in huzuruna gelerek, kabilelerine dîn ve Kur'ân ögretmek için bâzi muallimler göndermesini istemislerdi. Rasûlullah bunlara Meshed, Âsim Ibn Sabit, Hubeyb ibn Adiyy gibi Suffa sahâbîlerinden ve okuyucu âlimlerden bâzilarini göndermisti. Recî' mevkiine geldiklerinde, bu kabile halki bu Kur'ân âlimlerini burada gadrederek sehîd edip, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürmüsler. Bunlari burada ismi zikredilen kizin babasinin obasina satmislar. Onlar da bunlari Harem disina Ten'-im mevkiine çikarip îdâm etmislerdi.
el-Bakara: 204 âyetinin inme sebeblerinden birinin bu hâdise oldugu rivayet edilmistir. Ibn Abbâs'tan rivayette Recî' seriyyesinde bulunup sehîd edilen Hubeyb ve arkadaslarini bâzi münafiklar kötülemislerdi. Bunun üzerine bu âyet münafiklari kötüleme, Hubeyb ve arkadaslarini medh için inmistir, denilmistir.
[50]
Buhârî bu hadîsle Hubeyb'in "Ve zâüke fî Zâti'l-llâhî..." sözünü açiklamistir. Bu hadisin bir rivayeti Cihâd'da, mutlak olarak "Bir adam kendisinin esîr edilmesini ister mi? Esir edilmesini istemeyen ve öldürülmeden önce iki rek'at namaz kilan kimse bâbi"nda (Buhârî, c. VI, s. 2836-2840,169. Bâb, 245 numarali hadîs) geçmisti.
Hubeyb'in hâl tercümesi tsiâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 574-575'de; Meh-med zihnî, el-Hakaaik, s.?2-24'de ise hâl tercemesi ile siirlerinin tahlili vardir.
[51]
Âyetin bas tarafi söyledir: "Allah; 'Ey Meryem ogiufsâ, insanlara Allah'i birakip da beni ve anami iki tann ediniz diyen sen misin?** dedigi zaman, o söyle dedi: 'Seni tenzih ederim, hakkim olmadik bir sözü söylemekligim bana yakismaz. Eger onu söyledimse elbette bunu bümissindir!..". Sen benim nefsimde-kini, yâni zâtimdakini bilirsin, ben ise Sen'in nefsindekini, yânî Zât'indakini bilmem demektir. Buna göre birseyin nefsi, onun zâti ve hüviyetidir...
[52]
Hadîsin sonundaki ziyâde el-En'âm: 151, el-A'râf: 33 âyetlerinin tefsîrindeki rivayetten ahnmistir. Bunun bir rivayeti Nikâh'ta, "Gayret bâbi"nda da geçmisti.
[53]
Rahmet, gazab Allah Taâlâ'nin iki sifatidir. Rahmet, sevabin kula ulastinlma si; Gazab da kulun hakk kazanmasina göre Allah'in cezalandirmasi ma'nâsina-dir... Bunun bir rivayeti Bed'u'l-Halk'in evvellerinde geçmisti.
[54]
Bu hadîste Allah'in kuluna yakinlik derecesini ifâde için kullanilan karis, arsin, kulaç gibi mahsûsâta âid ölçü mikyaslarinin Allah Taâlâ hakkinda kullanilmalari, tamâmiyle mecazî ta'bûierdir. Bunlarin ve benzerlerinin Yüce Allah üzerine kullanilmalari ancak mecaz yoluyla caiz olur. Çünkü bunlar Allah Taâlâ hakkinda muhal seylerdir.
Bir de bu hadîste nefsin zât üzerine kullanilmasinin cevazi vardir. Bunun Kitâb ve Sünnette kullanilmasi, bunun ser'î oldugunun denlidir...
[55]
Vech lafziyle zât ma'nâsi ifâde edilir. Arab'in âdeti cümleden ancak en serefli olanla ta'bîr etmek üzere yürür...
[56]
Buha^stede Vech lafa zât ma'n^sina kullanilmistir. "Sen'in vechinesiginirim" demek, "Sen'in zâtina siginirim" ma'nâsinadir.
Bunun birer rivayeti el-En'âm: 65 âyeti tefsirinde ve KItâb ve Sünnet'e siki yapisma Kitâbi'nda geçti.
[57]
Buhârî bu iki âyette Yüce Allah'in kendisinin "Ayn" ismini verdigi bir sifati olduguna isaret etmistir. Bu sifat, aramizda bulunan organlar ma'nâsina degildir... (Aynî).
[58]
Basliga uygunlugu "Sübhesiz Allah sasi degildir" buyurdu da eliyle gözüne isaret edip gösterdi" sözünden alinir. Çünkü bu kelâm ve isarette "Ayn = Göz" sifatinin isbâti vardir.
[59]
Bunun da basliga uygunlugu bundan öncekinin uygunlugu gibidir. Bunlarin birer rivayeti Fitneler Kitâbi'nda da geçmisti.

[60] Bunlar Allah'in haber verdigi sifatlandir: "O öyle Allah'tir ki, HâÜk'ttr, diger leri ise mahlûktur... "Halk" fiili iki ma'nâ ifâde eder: Birisi "Takdir etmek" yâni esyanin bütün tafsîlâtiyle mikdâr ve mertebelerini ta'yîn etmektir... Ikincisi yok olan seye vücûd vermek, hiç bir asil ve misâli yok iken îcâd ve ihtira eylemektir... O öyle Halik'tir ki, el-Bârî—yânî öyle teiniz yaratici ki, halk ettiklerini temiz ve saglam bir nizâm üzere seçip tesviye ve tekâmül ettirerek birbirinden farkli sifatlar ve hususiyetler ile temyiz ettirir... el-Musavvir'dir— Mahlûkaatin suret ve keyfiyetlerini dahî takdir edip diledigi veçhile îcâd ederek tasvir edici ancak O'dur: "O, rahimlerde sizi diledigi keyfiyette sûr etlendir endir'" (Âlu tm-rân: 7), "Seni yaratan, su salim uzuvlari veren, sana su nizâm ve i'tidâli bahsedendir O. Seni diledigi herhangibir surette terkib edendir O" (el-Infitâr: 7-8) (Hakk Dîni, VI, 4775-4776).

[61] Basliga uygunlugu "O, kiyamet gününe kadar yaratacak oldugu kimseleri yaratacaktir" sözünden alinir. Bunun bir rivayeti Magâzfde de geçmisti.

[62] Âdem'e seref bahsetmek için böyle bu vurulmustur. Yoksa bütün mahlûkaati bizzat yaratan Cenabi Hakk'tir (Celâleyn). " j-u^/ti elimle*' demekten mak-sad, ana ve baba gibi hiçbir vâsita olmaksizin yaratmis oldugunu beyândir (Bey-dâvî). Bâzilari "Yedeyye" sözü de "Nefs" ve "Vech" gibi Allah'a âid birer sifattir demislerdir. Bâzilari da "Yedeyye = Kudretimle" demektir demislerdir.

[63] Basliga uygunlugu "Allah seni bizzat eliyle yaratti" sözündedir... (Aynî).

Bu hadîste büyük günâh sahihlerine sefaati reddetmeleri hakkinda Mu'te-zile'ye redd, Muhammed'in bütün peygamberler üzerine üstünlügünü beyân vardir. Peygamberlere nisbet edilen hatâlara gelince, bunlar tevazu' bâbindandir. Yoksa bunlarin hepsi mutlak olarak ma'sûmdurlar.

Bu hadîsin bir rivayeti el-Bakara Sûresi tefsirinde geçti (Kastallânî).

[64] Basliga uygunlugu "Göklerive Yer'iyarattigi günden beri... "sözttndedir... "Diger eliyle" kavliyle muhâtablann sebebleri Iki elleriyle alip vermeleri âdetine isaret etmistir. Tasarruf kudretinden "Iki eli" zikretmekle ta'bîr etmistir. Bunun bir rivayeti biraz ziyâde ile Hûd Sûresi tefsirinde de geçmisti.

[65] Bunun bir rivayeti yakinda "Yüce Allah'in 'Meliku'n-nâs* kavli bâbi"nda geçti.

[66] Basliga uygunlugu düsünene gizli olmayacagi üzere "Bütün mahlûklari bir parmagi üzerinde tutar" kavlinden alinir. Bunun bir rivayeti ez-Zumer: 91 âyeti tefsirinde de geçmisti. Bu hadîsteki parmak isi, Peygamber'in Yahudi'yi tasdik etmesi gibi görünen hâli, Peygamber'in onun sözünden taaccüb edip gülmesi, Peygamber'in âyet okumasindaki hikmet hususlarinda çesitli görüsler ileri sürülmüstür. Tafsilâti genis serhlerden alinabilir. Hattâbî: Âyet, hem rizâyi, hem inkâri muhtemildir, demistir. Kurtubî: Peygamber'in Yahudi'nin cahilliginden taaccüb ederek gülmüs ve bunun için bu âyeti okumus da: Allah'i hakkiyle bil-mediler, O'nu hakkiyle ta'zîm etmediler, demistir (Aynî).

[67] Basliga uygunlugu ma'nâsi yönünden oldugu meydandadir.

Allah'in kiskançligi, ruhî infial ve teessür ma'nâsina degil, onun lâzimi olan Allah'in kullarina merhameti, hayir ve saadet dilemesi ma'nâsinadir. Islenen herhangibir kötülüge, bir zulme karsi kullarini bunlardan koruma ve himaye etmesidir...

el-Kirmânî: Buradaki "l/*r"den maksad, hüccettir. Çünkü Allah 'm: "Bit peygamberleri müjdeciler ve azâb habercileri olarak gönderdik. Tâ ki, peygamberlerden sonra insanlarin Allah'a karsi hüccetleri olmasin.." (en-Nisâ: 165) kavli buna delildir, demistir. Tavzih sahibi de, "Uzr" tevbe ve inâbedir, demistir.

Bunun bir rivayeti Nikâh Kitabi, "Gayret bâbi"nda geçmisti... (Aynî).

[68] Asil sehâdet, hakkin huzuruna yakîn ilim, sehâdeti edâ da o ilmi ihbar ve tebligdir. Yakîn ilminin menât ve mebdei sözde, zihinde, vicdanda degil, zihnin vâki' ve nefsu'1-emre intibakinda, yânî hakkin Zât'indadir. Hakk'in kendine sehâdetidir ki, yakînin hakikatini teskil eder... Esyânm kendilerine sehâdeti de Allah'in kendine ve onun zimninda onlara sehâdetine dayanmaktadir. Bütün beyyineler, tecrübeler, istidlaller, Allah'in sehâdetine dönücü olmak ve birer hakk âyeti bulunmak i'tibâriyledir ki, ilim ifade ederler... Enfüsî, âfâkî hicbirsey Allah'in sehâdetine dayanmadan ve bir tlâhî sehâdet olmadan kendine sehâdet edemez. Allah'in sâhid olmadigi sehâdet bulunamaz ve Allah sâhid tutulmadan hiçbir sehâdet yapilamaz. Hâsili Allah'tan büyük bir sey ve Allah'in fevkinde hiçbir alîm ve habîr tasavvur edilmis degildir. Ve Allah'tan büyük sâhid de tasavvur olunamaz... {Hakk Dîni, III, 1894).

[69] Bu hadîsin bir rivayeti Nikâh Kitâbi'nda da geçmisti.

"Sey" lafzinin bir mevcudun isbâtim gerektirdigi, "Lâsey" lafzinin da mevcudun yoklugunu gerektirdigi üzerinde ittifak edilmistir... (Kastallânî).

[70] Buhârî bu iki âyet parçasini iki fâideyi tenbîh için zikretti:

a. "Ve O'nun Ars'i su üstünde idi..."; Ars'm Allah'la beraber oldugunu düsünenlere redd;

b. "O, büyük Ars'm Rabb'idir" kismini da Ars'in Hâlik sâni oldugunu düsünenleri redd... (Aynî).

Elmalik özetle söyle dedi: "Âcizane anlayisima göre *tVe kâne arsuhu ate'l-mâi" kavl-i kerîmi "Sümme'stevâ ale't-Arsi" kavl-i celîline mukaabil olarak teemmül ve mütâlâa olunmak iktizâ eder. Ikisinde de Ars, taht-i ma'rûf ma'nâ-sindan alinmis olarak mülk ve saltanattan kinayedir. Allah'in Arsi, ilâhî hükmü ve saltanati demek olur. Binâenaleyh Ars'm su üzerine istilâsi, mekâni ve cismânî bir ma'nâ ile degildir. Ve "Sümme'stevâ tuel-Arsi" mukaabilinde, Ars'i su üzerinde olmasi da istivaya mukaabil cereyandan kinayedir...

Fakat bu cereyan diger bir surette ifâde edilmeyip de bilhassa suyun tercih olunmasindan elbette su hakîkatine husûsî bir ehemmiyet atfettirecek bir nükte ve hizmet vardir ki, bunu teemmül etmek lâzim gelir. Biz bunda "Biz her canh seyi sudan yarattik " mazmununa bir isaret buluyoruz. Bâzi hadîsler ve eserlerden anlasildigina göre, altinci gün hayvanâtin halk olundugu devirdir ki, Âdem bunun ikindisinde, yânî âhirinde halk olunmustur. Demek ki, o gün Ilâhî saltanat hayâti yaratma ile cereyan ediyordu ve bu cereyanin tecelligâhi su bulunuyordu. Bir de zamâmmizdaki tecrübî fennî bilgilere göre hidrojen gazi cisimlerin en hafifi ve en basiti oldugu gibi, bütün unsüri maddelerin bile asli gibi düsünülmekte ve henüz basît sayilan diger cisimler atomlarinin hidrojen atomlarindan terekküb ettigi bahis konusu edilmektedir ki (su hidrojen ile oksijenden meydana geldigi için) pek dikkate sayandir..." (Hakk Dîni, VI, 2758-2761).

[71] Bunun bir rivayeti rivayeti BedVI-Halk Kitâbi'mn basinda geçti. Basliga uygunlugu meydandadir.

[72] Basliga uygunlugu "Ars'i su üzerinde idi" sözünden alinir. Bunun bir rivayeti yakinda da geçmisti.

[73] Basliga uygunlugu "Yedi kat göklerin üstünden..." sözünden alinir. Çünkü "Yedi kat göklerin üstünden" sözüyle murâd Ars'tir. Bunu Ebu'l-Kaasim et-Teymî'nin Kitâbu'I-Hucce'de Dâvûd ibn Ebi'1-Hind yoluyla es-Sa'brden rivayet ettigi hadîs kuvvetlendirmektedir... (Aynî).

[74] Çünkü: "Zevvecnâkehâ = Biz seni Zeyneb'le evlendirdik" (el-Ahzâb: 37) buyurdu. Ve Yüce Allah'in Zâti mekândan ve cihetten münezzehtir. Zeyneb'in: "Semâda" sözüyle murâd, Zât ve sifatlarin yüceligine isarettir. Yoksa bu Allah'in mahallinin semâda olmasi i'tibâriyle degildir. Allah bundan çok münezzehtir... Bu, Buhârî'de vâki' olan üç râvîli hadîslerin sonuncusu, yânî yirmiüçün-cüsüdür (Aynî, Kastallânî).

[75] Kevâkib'de söyle dedi: Eger: Allah'in sifatlan kadîmdir, kidem ise baskasi tarafindan geçilmemis olmaktir, öyle ise bu öne geçmenin vechi nedir? dersen, ben söyle derim: Rahmet ve Gadab fiil sifatlarindandir. Öne geçmek taalluk i'-tibâriyledir. Bundaki sirr, gadab kuldan ma'siyetin çikmasindan sonra olmasidir. Rahmetin kula ilgisi böyle degildir. Çünkü rahmet devamli olarak faersey üzerine feyezan etmektedir.
Bunun bir rivayeti yakinda geçti (Kastallânî).

[76] Basliga uygunlugu "Firdevs'in üstünde Rahmân'in Ars't vardir" sözundedir. Bunun bir rivayeti CIhâd Kitabi, "Allah yolunda mucâhde edenlerin dereceleri bâbi"nda da geçmisti.

[77] Bu âyet, Yâsîn Sûresi'nin 38. âyetinden bir parçadir: "Günes de kendi karargâhinda cereyan etmektedir. Bu mutlak gâtib, herseyi bilen Allah Un takdiridir".
Bu hadîsin Bed'u'l-Halk'taki rivayetinde burasi söyledir: "Günesgider, Ars'-in altinda secde eder ve izin ister de ona düstûr verilir. Ve bu hâlde secde etmeye yaklasir. Fakat secdesi kabul olunmaz. (Dogus yerine gitmeye) izin ister de izin de verilmez. Ve ona: Artik nereden geldinse, oraya dön! denilir. O da battigi taraftan dogar, tste bu Yüce Allah'in su kavlidir..."
Bu âyetin okunusu ve tefsiri hakkinda Hakk Dîni, V, 4029-4031. sahîfele-ri okunmaya deger

[78] Basliga uygunlugu, o âyetin tamâma ermesi cümlesindedIr. O da Berâe Sûresi'-nin sonu **Ve huve Rabbu 'I-Arsi'l-Azîm = O büyük Ars'in sahibidir" kavlidir. Çünkü Ars, Allah'in en büyük mahlûkudur. Onu semâ ehlinin tavaf yeri ve duanin kiblesi olarak yaratmistir.
Bu hadîsin uzun bir rivayeti Kur'ân'in Faziletleri Kitabi, "Kur'an'in cem'i bâbi"nda geçmisti. Buradaki hadîs ise Tevbe Sûresi'nin tefsîri bâbi'nda geçti.

[79] Bu da hadîsin baska bir yoldan rivayetidir. Bu konudaki genis bilgi, daha evvel geçtigi Kur'ân'm Faziletleri Kitâbi'nda verilmisti.

[80] Basliga uygunlugu "Rabbu'l-Arsi'l-Az&n" kavimdedir.
Bu hadîs, Dualar Kitabi, "Keder âninda duâ bâbi"nda da geçti. Ars'in azametle vasiflanmasi kemmiyet yönünden, kerem yânî güzellikle vasiflanmasi keyfiyet yönündendir. O zâten ve sifâten medhedilmistir. Bu duâ, câmiali sözlerdendir (Aynî).
Ars, mahlükaatm en nratbsi, en yüksegidir. O mahlûkaattan herseyin kivamidir, herseyi kusatmistir, o büyüklük mekânidir. Herseyin olustugu, îcâd ve tedbîrlerin olustugu, hükümler ve hikmetler onun üstünden çikar... (Kastallâ-nî).

[81] Basliga uygunlugu "^^"sözünde oldugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Peygamberler Kitâbi'nda geçmisti.

[82] Buhârî iki âyetten birincisiyle "Zi'l-Meârk" kavlinin zahirine tutunan Muces-sime Cehmiyye firkasini reddetmek istemistir. Takarrür etmistir kî, Allah cisim degildir. Istikrar mekânina ihtiyâci yoktur. "Meâric"i kendisine izafesi, sereflendirme izafetidir. Ikinci âyete gelince, yine onlarin sübhelerini redd içindir. Çünkü kelime yükselirken Allah'in bir cihette olmasini gerektirmez. Çünkü Allah Taâlâ'yi hiçbir cihet ihata edemez... (Aynî).

[83] Ebû Cemre'nin bu hadîsi, "Ebû Zerr'in Islâm'i bâbi"nda uzun bir metinle geçmisti

[84] Mucâhid'in bu sözünü el-Feryâbî rivayet etmistir

[85] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbi'nin evvellerinde, "Ikindi namazinin fazileti bâbi"nda geçmisti.

[86] Basliga uygunlugu "Allah'a halâl olandan baskasi yükselmez" kavimdedir.
Bunun bir rivayeti Zekât Kitabi evvellerinde ' 'Halâl kazançtan sadaka vermek bâbi"nda geçmisti.

[87] Bu da hadîsin baska bir yoldan rivayetidir. el-Kirmânî söyle dedi: Bu iki yoldan gelen hadîs arasindaki fark, birincisinde "et-Tayyib" kelimesi ma'rifedir, ikincisinde nekredir. Iste bu fark üzere kisaltti ve iki seyhin ihtilâfini zikretmedi. Verkaa'mn ta'Iîkim el-Beyhakî rivayet etmistir.

[88] Bunun bir rivayeti yakinda da geçmisti.

[89] Buhârî bu hadîsi iki yoldan getirdi. Ikincisi daha tafsfllidir.

[90] Basliga uygunlugu "O beni Yer halki üzerine emin kiliyor... " sözünden alinir.
Bu hadîsin bâzi rivayetleri itVe amma Âdun fe-uhlikû... " (el-Hâkkaa: 5-6) kavli bâbi'nda; Magâzî'de "Alî'nin gönderilmesi bâbi"nda ve Berâe Sûresi tef-sîrinde geçmisti.

[91] Bunun birer rivayeti Bed'u'I-Halk'ta ve Tefsîr'de geçti. Oralarda açiklamasi verilmisti.

[92] Ehli Sünnet âlimleri söyle dediler: Allah Taâlâ'yi görmek aklen imkânsiz degildir, mümkindir. Bunun âhirette vukû'u hususunda ittifak etmislerdir. Binâenaleyh mü'minler Cenabi Hakk'i görecekler, kâfirler ise et-Tatiîf: 15. âyeti geregince bundan mahrum kalacaklardir...

[93] Zahmetsizce görmekten maksad, "Acaba görünüyor mu, görünmüyor mu?" diye aramak zahmetine katlanmaksizin gökyüzünde Ay'i, Günes'i görür gibi asikâr görmektir. Bu, görüleni görülene degil; görmeyi görmeye benzetmektir ki, bi'1-cümle hadîs kitâblanndaki birçok hadîslerin lafizlari hep bunu te'yîd edicidir. Kiyamet gününde mü'min kullarina Rabb'lerinin cemâlini hicâbsiz görmek ve müsâhade etmek müyesser olacagina -Mu'tezile ile Hâridler'den baska- Islâm firkalarindan hiçbirinin sekk ve sübhesi yoktur.
Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi, "Ikindi namazinin fadli bâbi"nda da geçmisti.

[94] Bu iki rivayet de hadîsin baska yoldan gelisleridir.

[95] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Rikaak Kitabi,' Sirat, cehennemin köprüsüdür bâbi"nda da geçmisti.
Bu hadîsin Ezan Kitâbi'nda ve daha baska yerlerde Ebü Hureyre den, ibn Mes'ûd'dan, Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen rivayetleri geçmisti. Müslim de imânda Kiyâme, Cennet ve Nârin Sifati Kitâbi'nda bunun ayri ayri râvîlerden farkli metinlerini getirmistir. Tecrid Ter., II, 658-689'daki 450 rakamli hadîsin hasiyelerinde bunlarin birçoguna isaret edilmistir.

[96] "Sâk't kesfedip açmak" alâmeti, mütesâbihlerdendir, ancak o korkunç yerde mü'min kullarina hakikati açilacak beyyine hakikatlerdendir. Lugatçilar Ile garîbu'l-hadîs müelliflerinin cumhuru buradaki "Sâk"in siddet ma'nâsina geldigine kaaildirler. Bu takdîrce "Sâk açmak", sedîd ve korkunç bir hâlin o esnada zuhuru olmus olur. Bunu baska türlü tefsir edenler de vardir. Nitekim Kaadi Iyâz'a göre "Sâk", o sirada alâmet olarak zuhur edecek olan büyük bir nurdur ki, buna dâir hadîs de varmis... (Tecrftt Ter., II, 670)

[97] Basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîsin bir rivayeti en-Nisâ Sûresi tefsirinde, fakat sonunda bir kisaltma ile geçmisti.

[98] Kur'ân'in nassiyle habsettigi kimseler: "Sübhesiz ki, Aüah, kendisine ortak taranmasini magfiret etmez. O'ndan baskasini, dileyecegi kimseler için magfiret eder..." (en-Nisâ: 48, 116) âyetinde magfiret edilmeyecegi bildirilenlerdir.
Buhârî burada bu uzun sefaat hadîslerini Ebû Saîd, Ebû Hureyre ve Enes'ten olmak üzere arka arkaya getirdi. Bunlari Müslim de îmân Kitâbi'nda getirmistir: Müslim Ter., I, 247-280, "Mü'minlerin âhirette Rabb'lerini görmelerini isbât babi" ve "Allah'i ru'yet yolunu tanima babi".

[99] Basliga uygunlugu "Allah'a kavusuncaya kadar" sözünden alinir. Bu hadîste "Havz"i inkâr eden Mu'tezile'yi de redd vardir...

[100] Basliga uygunlugu 'Sana kavusmak haktir" sözündedir. Çünkü bunun ma'nâvî 'yâm"Seni8örmek bittir" demektir. Bunun bir rivayeti Teheccüd Kitabi'mn evvelinde de geçmisti.

[101] Bunun uygunlugu da ma'nâsindan alinir. Bunun da bir rivayeti Rikaak'ta geçmisti,

[102] Bunun bir rivayeti, er-Ranmân: 62. âyeti tefsirinde geçti.

[103] Hadîsin bundan sonrasi söyledir:
Biz: Evet, teblîg ettin! dedik. Rasûlullah: "Sâhid ol Yâ Rabb!" dedi. Basliga uygunlugu "Rabbinize kavusacaksiniz" kavimdedir. Bunun bâzi rivayetleri Ilim, Hacc, Bed'u'1-Halk, Fiten, Magâzî, Tefsîr (el-Berâe tefsirinde) Kitâblan'nda geçti, açiklamalar oralarda verilmistir.

[104] Basliga uygunlugu sorumdadir. Bunun birer rivayeti Cenazeler, Tibb ve Nezir-ler'de de geçmisti.

[105] Basliga uygunlugu "Sen benim rahmetimsin" kavimdedir.
Bunun bir rivayeti Kaaf Sûresi tefsirinde geçmisti. Bunun birkaç rivayetini Müslim, Cennet ve Ni'metlerinin Sifati... Kitabi, 13. bâb, "2846"da getirmistir.

[106] Basliga uygunlugu "Rahmetinin fazli ile" sözündedir.
Bunun bir rivayeti Rikaak'ta geçmisti.

[107] Âyetin tamâmi: "Sübhesiz ki, Allah gökleri ve Yer'i zeval bulmalarindan (korumak için bizzat) tutmaktadir. Eger onlar zeval bulurlarsa, and olsun ki, ondan sonra kimse bunlari tutamaz. Hakîkaten O, ukubette aceleci degildir. Çok magfiret edicidir".

[108] Basliga uygunlugu "Sübhesiz Allah ayagim koyar" sözünden alinir. Çünkü bunun ma'nâsi, hakikatte "Yumsiku = Tutar" demektir. Çünkü "Elimle yarat-gim sey" kavli bâbi'nda "YumsIku= Tutar" lafnyle de gelmistir (Aynî).

[109] Musannif el-BvhSLd "Kullann Fiillerinin Yaratilmasi Kitabi "uda söyle dedi: Insanlar fail ve mefûl hakkinda ihtilâf ettiler: Kaderiyye firkasi, faillerin hepsi beserdendir, dedi. Cebriyye firkasi, bunlarin hepsi Allah'tandir, dedi. Cehmiy-ye firkasi, fiil ve mefûl birdir, dedi. Bunun-için "Kun" mahlûktur, dediler. Selef ise: Yaratmak, Allah'in fiilidir, bizim fiillerimiz Ise mahlûktur. Allah'in fiili, Allah'in sifatidir. Mefûl ise Allah'tan baska olup mahlûklardandir, dediler (Kastallânî).

[110] Hadîsin basliga uygunlugu, âyette oldugu meydandadir. Bu hadîs bu sened ve metinle Âlu Imrân: 190. âyeti tefsirinde de geçmisti. Bunu buradaki baslik için tekrar getirdi (Aynî).

[111] O söz sudur: "Muhakkak onlar, muhakkak onlar yardim edilip muza/fer oh-çoklardir. Muhakkak bizim ordumuz; herhalde onlar galebe edicidirler" (es-Sâffât: 172-173).

[112] Basliga uygunlugu "Rahmetim öne geçmistir" kavimdedir. Bunlar fiil sifatla-rindandir, zât sifatlarindan degildir. Onun için iki fiilden birinin digerinin önüne geçmesi caiz olmustur...

[113] Basliga uygunlugu "Yazi onun önüne geçer" sözündedIr. Bu hadîste haseneler ve seyyielerden olan amellerin emarelerden ibaret olup mûcibelerden olmadigi, akibette isin varacagi yer, geçen hükme ve takdirin cereyan etmesine dayanacagi hükmü vardir.
Bunun bir rivayeti BedVl-Halk'ta da geçmisti.

[114] Basliga uygunlugu "/lnca*/teA&^foemnjfc"kavlinden alinir. Çünkü "Rabb*-min emriyle" sözünden maksad, kelâmiyle demektir. Ve bu uygunluk "Tenezzül" masdanndan da alinir. Çünkü o da ancak kelimeler, yânî vahiy ile olur denildi... (Aynî).

[115] Bunun birer rivayeti Ilim ve Tefsir Kitâblari'nda da geçti. Aynî söyle dedi: Ben sarihlerden kimsenin buradaki basliga uygunluk yönünü zikrettigini görmedim. Benim hatinma uygunluk cihetinin "Sana sorarlar** sözünden alinabilecegi geldi. Çünkü bunda "Rabb*inin emrinden" fikrasi vardir. Yine Allah'in ilminde hiçbir kimsenin onu bilemeyecegi, onun ilminin Allah indinde oldugu geçmistir (Umdetu'l-Kaarî).

[116] Basliga uygunlugu "Kelimelerini tasdik" sözünden alinir. Hadîsin bir rivayeti Cihâd ve Beste bir'de geçti.

[117] Basliga uygunlugu "Allah'in kelimesi en yüksek olsun diye" sözünden alinir. Bunun da birer rivayeti llim'de ve Cihâd'da geçti.

[118] Buna yakin bir âyet söyledir: "O*nun emri, bir seyi diledigi zaman, ancak *OW demesinden ibarettir. O da oluverir" (Yâsîn: 82). Bu, Yüce Allah'in "Tekvin" sifatinin ifadesidir, "Tekvin ", "Kevn = Olmak "tan temdir ki, "Oldurmak, var etmek" demektir. "Olan"a "Kâine, Hâdise" derlen ki, cem'ileri "Kâinat, Hâ-disât'^ir. "Kevneyn", "Dünyâ ve âhiret" ma'nâsina; "Mekân"dz "Olma ve hâsil olma yeri"dir. "Tekvin", Allah'in ezelî sifatlanndandir. Mâturidî*ye göre yapmak, yaratmak, rizk vermek, diriltmek, öldürmek gibi Allah'a âid sifatlar O'nun zâtiyle kaaim olan "Tekvin" sifatina varir. Ancak eserlerin ihtilâfi yüzündendir ki, o bir tek sifatin, yânî "Tdtvfn'ln adlan degismistir. O sifat yaratilanlara taalluk edince "Yaratmak, rizk vermek, diriltmek, öldürmek..." denilir (MeâI-i Kerîm, II, 758, hasiye: 85).

[119] Basliga uygunlugu "Allah'in emri gelinceye kadar" sözünden alinir. Bunun bir rivayeti îtim ve l'tisâm Kitabi'nda da geçmisti.

[120] Bunun da uygunlugu geçen hadîs gibidir. Bunun da birer rivayeti Ilim ve Nübüvvet Alâmetleri Kitâblan'nda geçmisti.

[121] Basliga uygunlugu "Sen Allah'in senin hakkindaki hükmünü geçemezsin" sö-zundedir. Bunun birer rivayeti Peygamberlik Alâmetleri ile Magâzî'nin sonlarinda geçmisti.

[122] Bunun bir rivayeti yakinda 82 rakanuyle geçmisti.

[123] Çünkü "Aeöm«a*'tti/iM, nâ-mütenâhî, denizler mütenâhîdir. Mütenâhî'ye mü-tenâhî ilâvesinin mecmuu da mütenâhîdir. Mütenâhî'nin nâ-mütenâhî'ye intibaki ise muhaldir, tenakuzdur... {ffakk Dîni, IV, 3296).

[124] Iyi bilmeli ki, bütün halk da O'nundur, emir de. Evvel, âhir; takdîr ve tekvin de O'nun, îcâb ve tesri' de. Binâenaleyh hacim ve mikdân bulunan mahlûkaat da O'nun milki, onlar üzerinde cereyan eden hacimsiz, mikdârsiz emirler de. Yânî yaratma da O'nun, yürütme de O'nun; cisim ve cismâniyyet; madde ve suret O'nun îcâd ve ihtirâ'i; onlari yürüten kuvvet ve rûh O'nun te'sîr ve izafeti. O'ndan baskasi ne ma'dûmiyete vucûd verebilir, ne de mümkinâta vucûb. îcâd O'nun, îcâb O'nun, hârika O'nun, kaanûn O'nun, bütün mâsivâ O'nun hükmü altinda, halk ve emrinden ibaret; O ise herseyin mucidi ve mutlak muta-sarnfi. Hakîkatte ne O'nun îcâdina dayanmayan bir mevcûd bulunabilir, ne de O'nun emir ve icâbina tevâfuk etmeyen emirler emr olabilir... (Bu âyetlerin güzel bir tefsîri: Hakk Dîni, III, 2170-2193).

[125] Basliga uygunlugu "Kelimelerim tasdtk" sözünden alinir. Bunun bir rivayeti yakinda 83 rakamiyle geçti.

[126] Râgib el-lsfahânî: Mesîet ekserin yaninda müsâvî olarak irâde gibidir, dedi.
es-Sey', sîti'in fethi ve yâ'nin sükûnuyle "Ve'l-Mesîe", hatîe vezninde, "ve'l- Mesâe", kerâme vezninde... dilemek ma'nâsinadir.. dördüncü bâbdandir. Ve "Sey"', her mevcuda denir ki... Türkî'de nesne ta'bîr olunur, gerek hissi olsun cisimler gibi ve gerek hükmî olsun akvâl gibi. Cem'i "Esya" ve "Esyâât", "Esâvât", "Esâvî" gelir kî, vav'Iann fethi ve kesriyle de hikâye edilmistir....
"es-Ste", sîa vezninde, verilen ma'nâdan isimdir, bir nesneyi dilemek ma'nâsinadu-, irâde ve mesîet gibi. "Kullu sey'in bi-sîeti'Ilâhi taâlâ = Hersey Allah Taâlâ'nin dilemesiyledir, yânî irâdesiyledir" denilir... "el-tsâe", hemzenin kesriyle muzdar ve mülteci kilmak ma'nâsinadir (Kaamûs Ter.)

[127] Buradaki âyetler yüce Allah'a Irâde ve mesîet isbâtina, kullarin hiçbirseyi dile-yemeyecçkleri, ancak ona Allah'in irâdesi geçmis oldugu hâlde dileyecekleri, Allah'in tâat ve ma'siyet olarak kullarin bütün fiillerinin yaraticisi olduguna delâlet etmektedir (Kast ali âni).
"Aüah dilemeyince siz dileyemezsiniz'*- Bu âyet cebr ve kader meselesinde re'ylerin harb yeri olmus ise de, bunda kullara da mesîet Isbfit edilmis oldugunda ve maamâfîh onun mutlak olmayip, ilâhî mesîete tevâfuk ile kayitli bulundugunda sübheye mahal yoktur. Binâenaleyh mes'üliyet abd'e, hüküm Allah'a muzâftir. Onun için kul mukadderatini keyfine göre çizemez, ilâhî mesîet dâiresinde mes'ûldür. Allah Taâlâ ise hiç kayith olmayarak diledigini yapar, yol O'nun ta'yîn ettigi, sevâb ve ikaab O'nun hükümleridir. O diledigim yapar (Hakk Dînî, VII, 5515, 5624-5630. sahîfelerde genis bilgiler verilmistir).

[128] Zeccâc'in da dedigi gibi müfessirler bu âyetin EbÛ Tâlib hakkinda indigi üzerinde ittifak etmislerdir. Bu ta'lîki el-Kasas: 56. âyet sirasinda senedi ile rivayet etti.

[129] Kur'ân'da irâdenin zikri tekrar tekrar gelmistir. Sünnet ehli bunun ancak Allah'in irâde etmekte oldugu seye vâki' olacagi, Allah'in kâinatin hepsi için irâde edici oldugu üzerinde ittifak etmistir. Mu'tezile bu âyete tutunarak, Allah, ma'siyeti irâde etmez, demistir.
"...Allah irâde etmeyince kul irâde edemez. Lâkin Allah kulun irâdesini irâde etmekle murâdini da irâde etmis olmak lâzim gelmez. Insan birsey irâde eder de muradi hâsil olmayabilir. Niceleri dogru gitmek ister de basi döner, düser. O vakit Allah onun irâdesini irâde etmis, fakat muradinin husulünü irâde etmemis demektir. Zîrâ irâdesini irâde etmese idi, o irâde edemezdi, murâdini irâde ede idi, murâd husule gelirdi. Demek ki Allah'in mesîeti muradi müstehzim, lâkin kulun mesîeti Allah'in mesîetine iktiran etmedikçe müstelzün degildir" (HakkDîni, VII, 5627..)

[130] Basliga uygunlugu "Eger dilersen bana ver" sözündedir. Bunun bir rivayeti Dualar Kitâbi'nda da geçmisti.

[131] Bunun da basliga uygunlugu "Eger Allah dilerse..." sözündedir. AFnin bu "Nefislerimiz Allah'in elindedir" sözü, su âyetten iktibas edilmistir: "Aüah ölümü zamaninda, ölmeyenin de uykusunda ruhlarini alir. Bu surette Hakkinda ölümü hükmettigi ruhu tutar, digerini muayyen bir vakte kadar saliverir. Sübhe yok ki, bunda iyi düsünecek bir kavim için kat? ibretler vardir*' (ez-Zumer: 42).
Bunun bir rivayeti l'tisâm'da da geçmisti.

[132] Basliga uygunlugu "Diledigi zaman" sözündedir. Hadîs söyle açiklanmistir: Düzgün bir sap üzerinde biten taze ekin, esen rüzgâr ile kâh egilir, kâh dogrulur. Bir zaman yesil yasar, bir zaman sonra zamanin degistirici te'sîrleriyle sararir. Fakat o, rüzgârlarin siddetleri ve dehrin inkilâblan karsisinda egildigi hâlde hiçbir zaman devrilmez, yine dogrulur. Mü'min de böyledir. Hastalik, hüzün, keder, zulüm gibi zamanin birtakim bunaltici hâlleri karsisinda saga sola sarsilsa da bir türlü yikilmaz. Allah'a kulluktan ayrilmaz. Kâfir de serviler gibi ne kadar metin ve uzun boylu olursa olsun, Allah onu kâfirligi sebebiyle yere serer...
Bunun bir rivayeti Tibb Kitâbi'nda da geçmisti.

[133] Basliga uygunlugu sonundaki "Ben onu dileyecegim kimselere veririm " sözün-dedir. Bunun biraz degisik bir rivayeti Namaz Kitabi, "ikindi namazindan günes batmadan önce bir rek'ate yetisen kimse bâbi"nda da geçmisti.

[134] Basliga uygunlugu, hadîsin sonundaki "Allah isterse ona azâb eder, isterse onu magfiret eyler" fikrasindadir. Bunun bir rivayeti îmân Kitabi, "îmânin alâ-" metleri bâbi"nda da geçmisti. Bu ilk Akabe gecesinde yapilan bey'attIr ki, bunda el-Mumtehme Sûresi'ndeki "Ey Peygamber, mü'min kadinlar Allah'a hiçbirseyi ortak tutmamalari, hirsizlik yapmamalari... sartlan üzere sana bey'-atlesmeye geldikleri zaman, onlarin bey'atterini kabul et..." (Âyet; 12)'nin nut-kettigi bey'at sartlan ayniyle vâki1 oldugundan, "Bey'atu'n-Nisâ" denilmistir. Bu sartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadinlar müsavidir...

[135] Bashga uygunlugu "Eger yemininde istisna yapsaydi..." sözündedir. Çünkü bu istisnadan mur^d, lügat bakimindan: Eger "Insâaüah" demis olsaydi, demektir. Bu hadîsin birer rivayeti Cîhâd'da, "Cihâd için çocuk isteme bâbi"nda ve Peygamberler Kitabi, "Biz Davud'a Süleyman'i hibe ettik" (Sâd: 30) kavli bâ-bi'nda da geçti. Kadinlarin sayisi hakkinda ayriliklar, aded ayriliklari oldugundan bu ihtilâfa i'tibâr yoktur.

[136] Basliga uygunlugu "Insâallah" sözündedir. Bunda Peygamber'in "Hastaligin^ geçmis olsun" sözünün, gaybden haber verme yoluyla degil de, ancak tereccî yolu üzere olduguna delîl vardir. Çünkü hasta, ertesi gün ölmüstür.
Buhari bunun bir rivayetini Nübüvvet Alâmetleri Kitâbi'nda da getirdi.

[137] Basliga uygunlugu iki yerde "Istedigi zaman" sözündedir. Bu hadîsin daha genis bir rivayeti Namaz Kitabi, "Vakit gittikten sonra ezan okuma bâbi"nda geçmisti. Buhârî burada hadîsi kisaca zikretmistir.

[138] Basliga uygunlugu "Allah'in bayilmaktan istisna ettiklerinden mi oldu" kavlinden alinir. Çünkü Peygamber bununla "Sûra üfürülmüs, artik Allah'in diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim varsa, yerde kim vana hepsi düsüp ölmüstür... " (ez-Zumer: 68) kavline isaret etmistir. Buhârî hadîsi burada iki se-nedle getirdi. Bunun bir rivayeti Husûmât'ta da geçmisti.

[139] Basliga uygunlugu "InsâaUahu = Allah dilerse" sözündedir. Bu istisna, teber rük ve teeddüb içindir, sekk için degildir. Bundan maksad Medîne'de fitneden korunacaklari için, Medîne'de oturmayi tesvîk etmektir. Bunun birer rivayeti Hacc'in sonunda Medine'nin Fazîletleri'nde ve Fitneler'de geçti.

[140]

Basliga uygunlugu yine "Insâattan = Allah dilerse" sözündedir. Bunun bir rivayeti Dualar Kitâbi'nda da geçmisti.

[141]
Basliga uygunlugu "Mâsâattahu= Allah'in diledigi kadar" sözündedir. Hadîsin bir rivayeti Fadâii'de, "Umer'in menkabeleri bâbi"nda da geçmisti. Bu, Pey-gamber'den sonra hilâfetleri ve Insanlarin onlarla faydalanmalarinda Umereyn için cereyan eden islerin misâlidir. Peygamber isin sahibi olup en mükemmel sekilde yerine getirdi. Islâm'in kaaidelerini oturttu, temellerini kurdu, asillarini ve furû'unu açikladi. Sonra Ebû Bekr halef olup riddenin kökünü kesti. Sonra Uraer halîfe oldu ve Islâm çok genisledi...

[142]
Basliga uygunlugu "Rasûlü'nün lisâni üzere dileyecegi seyi yerine getirir" sö-zündedir. Bunun bir rivayeti Edeb Kitabi, "Her kim güzel bir sefaat yaparsa..." (en-Nisa: 84) kavli bâbi'nda geçti.

[143]
Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti yakinda geçmisti.

[144]
Basliga uygunlugu Allah'in onlann kissalarindan anlattigi âyetin kalaninda "/»-sâallah sen beni sabredki bulacaksin '* ve "Rabb 'in irâde etti" sözlerinden alinir. Bu hadîsin birer rivayeti Ilim Kitabi, "Musa'nin denizde Hizir'a gitmesi hakkinda zikredilen seyler bâbi"nda ve Tefsîr, "el-Kehf Sûresi: 60-82 âyetleri tefsiri bâbi"nda da birçok izahlarla geçmisti. Hadîsi o âyetler daha güzel tamamlamaktadir. Bu kdnu Hakk Dîni, IV, 3253-3273'ten okunup incelenmeye deger.

[145]
Basliga uygunlugu "Insâaüah yarin Kinâne ogullan yurduna inecegiz..." sö-zündedir. Bu ahd ve yemînlesme Kureys ile Kinâne ogullari arasinda Hâsimîler ve Abdulmuttalib ogullan aleyhine: "Bunlarla kiz aüp vermemek, alisveris etmemek üzere yapilmisti..."
Bunun tam bir rivayeti Hacc Kitabi, "Peygamber'in Mekke'ye inmesi bâ-bi"nda geçmisti.

[146]
Basliga uygunlugu iki kerre "insâattan yarin dönecegiz" kavimdedir. Bu hadîsin bir rivayeti ve tafsilâti Magâzî, "Tâif gazvesi bâbi"nda geçmisti.

[147]
Bu, müellif Buhârî'nin kelâm mes'elesi hakkinda zikrettigi ilk bâbdir. Bu, uzun bir mes'eledir. Görüs, Yüce Allah'in peygamberlerle mütekellim oldugunda tevatür etmistir. Bu konuda dînler ve mezhebler erbabindan hiçbir kimse ihtilâf etmemistir. Ihtilâf ancak kelâmin ma'nâsi, kidemi, hudûsu konularindadir. Hakk ehli indinde Allah'in kelâmi, sesler ve harfler cinsinden degildir, bu Allah'in zâtiyle kaaim ezelî bir sifattir... (Kastallânî).
Buhârî'nin bu âyeti zikirden, hattâ bu babin tamâmindan garazi Allah'in zâtiyle kaaim olan kelâmini beyân etmektir. Delili, Yüce Allah'in "Rabb'iniz ne buyurdu?" deyip "Rabb'iniz ne yaratti" dememesidir. (Aynî).

[148]
Mesrûk'un bu sözünü Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sifât Kitâbi'nda EbÛ Muâviye yolundan; o da el-A'me§'ten senediyle rivayet etmistir

[149]
Basliga uygunlugu "Izâ fuzaa an kulûbihim = Kalblerinden korku gidince" sö-zündedir. Buhârî burada hadîsin çesitli yollardan gelisini ve bâzi isnâd inceliklerini ayri ayri tesbît edip bildirmistir. Bu hadîsin bir rivayeti bu senedle el-Hicr Sûresi tefsirinde de geçmisti.

[150]
el-Kirmânî: Buhârî "el-lzn"den söz söylemeyi anladi, dinlemeyi degil. Bunun delili de bu hadîsi bu baba girdirmesidir, dedi. Ben: Bu husus teemmül edilecek yerdir. Buhârî bunu Kur'ân'in Faziletleri Kitâbi'nda "Kur'ân'la legannî etmeyen kimse bâbi"nda iki yoldan getirdi. Birincisinde tegannîyi, "Asikâre okumak"-la tefsîr etti. (kincisinde "Istigna" ile tefsîr etti. "el-tzn" lafzim "Dinlemek" ma'nâsiyle de tefsîr ettiler, dedim. (aynî).

[151]
Bunun daha bütün rivayetleri Peygamberlerde ve Hacc Sûresi tefsirinde geçmisti.

[152]
Bunun bir rivayeti "Hadke'nin faziletleri bâbi"nda geçmisti

[153]
Bu bâb, yine Yüce Allah'in kelâminin isbâti, kelâmini Cibril'e ve meleklere isittirmesi, onlarin da bu anda zâtiyle kaaim olan ve mahlûklarin kelâmina benze-miyen bu kelâmi Isitir olduklarinin isbâti vardir... (Kastallânî).

[154]
Demek ki, insanlarin sevgisi, Allah'in sevgisine alâmettir. Basliga uygunlugu meydandadir. Hadîsin birinci fikrasi: Müslümanlar arasinda sevimli olan her kisi Allah yaninda da sevimlidir, suretinde umûmî bir hükmü ihtiva etmektedir. Bunun bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitabi, "Meleklerin zikri bâbi"nda, bir rivayeti de Edeb'de "Sevimsiz olmak, nefret edilmek Allah tarafindandir babi "nda geçti.

[155]
Basliga uygunlugu "Rabb'leri kullarim meleklerden daha iyi bilirken meleKtere kullarim hâllerini sorar" kavimdedir.
"Her iki takim meleklerin namaz vaktinde gelmeleri, ve çikmalari ve mtts-lümânlarla birlikte namazda hazir olmalari Âdem ogullarinin mü'minleri hakkinda bif ilâhî lütuf ve keremdir. Allah melekleri insanlarin en iyi hâllerine muttali' kilip haklarinda güzel övgü ve sehâdette bulundurmus oluyor. Hamd
ve minnet Allah'adir"
Bunun bir rivayeti Namaz Kitabi, "Ikindi namazinin fazileti bâbi"nda geçmisti.

[156]
Basliga uygunlugu Cibril'in Peygamber'e müjde vermesinin ancak Allah'in bunu haber vermesi ve ona bunu emretmesi suretiyle olmasi yönündendir. Bu hadîsin ziyâde ve noksanli birçok sened ve metinleri Cenazeler, Istikraz, IstI'zân, Rikaak Kitâblan'nda da geçti.

[157]
Yâni onu, sana indirmeye ehil oldugunu ve senin onun teblîg edicisi oldugunu bilerek indirdi. Yâhud onu kullarinin iyiliklerinden oldugunu bilerek Indirdi. Bunda sifatlari inkâr eden Mu'tezile görüsünü redd vardir. Çünkü bunda Allah, kendisine Ilim sifatim isbât etmistir...
Ibn Battal söyle demistir: Inzal ile murâd, kullara farzlarin ma'nalanni anlatmaktir. O'nun indirmesi, yaratilmis cisimlerin indirmesi gibi degildir. Zîrâ Kur'ân cisim degil, mahlûk da degildir (Kastallânî).

[158]
Mucâhid'in bu sözünü Feryâbî rivayet etmistir.

[159]
Basliga uygunlugu "Indirmis oldugun Kitöbi'na inandim" sözündedir.
Bunun birer rivayeti Abdest Alma KItâbi'nm sonunda ve Dualar Kitabi, "Sag taraf üzere uyumanin müstehâbhgi bâbi"nda da geçmisti.

[160]
Basliga uygunlugu "Yâ Allah! Ey Kitabi indiren" sözundedir. Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Müsrikler aleyhine hezimetle duâ bâbi"nda geçti. Humey-dî'nin rivayetinde isitmeler açikça söylenmistir.

[161]
Bashga uygunlugu "Indirildi" sözundedir. Inzâlüe Tenzil arasinda fark, tnzâl, bir defada indirmek, Tenzil ise vak'alara ve maslahatlara göre tedrîcle indirmektir.
Bu hadîsin bir rivayeti Tefsîr'de, el-lsrâ Sûresi'nin sonunda geçmisti.

[162]
Ibn Battal söyle dedi: Buhâri'nin bu baslikla ve hadîsleriyle muradi, bundan evvelki bâblarda isbât etmek istedigi "Allah'in kelâmi kendisiyle kaaim bir sifat oldugu ve devamli mütekellim oldugudur

[163]

Basliga uygunlugu kelâmin Allah'a Isnadini isbât etmesidir. Bu, kudsî hadîslerdendir. Bunun birer rivayeti el-Câsiye Sûresi tefsirinde ve Edeb'de geçmisti.

[164] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbi'nda geçmisti.

[165] Basliga uygunlugu "Rabb'i ona: Yâ Eyyûb! diye nida etti" sözündedir.
Bunun bir rivayeti Gusl'de "Çiplak yikanma bâbi"nda geçti.

[166] Bunun birer rivayeti Teheccüd Kitabi ve Duâlar'da geçti. Bu, mütesâbih hadîslerdendir. Allah'in dünyâ semâsina inip yükselmesi keyfiyeti biz kullarca bilinemez.

[167] Bu, Hûd Sûresi tefsirinde tamami getirilen hadîsten bir parçadir. Burada bundan murâd, Allah Taâlâ'nin "Ben de sana infâk edeyim" kavlinin Yüce Allah'a nisbet edilmesidir.

[168] Basliga uygunlugu "Ona Rabb'inden selâm söyle.." sözündedir. Bunun bir rivayeti Menkabeler'de, "Peygamber'in Hadîce ile evlenmesi ve, fadli bâbi"nda da geçmisti. Suheylî söyle dedi: Peygamber insanlari Islâm'a çagirdigi zaman, Hadîce çekismesiz, yorgunluksuz icabet etmis, hattâ Peygamber'den her yorgunlugu giderip O'na UnsIyet etmisti. Iste onun bu fiillerine mukaabil cennette bu sifatla bir ev olmasi munâsib olmustur (Kastallânî).

[169] Bunun bir rivayeti Secde Sûresi'nde geçti. Basliga uygunlugu "Allah buyurdu" kavlindedir.

[170] Basliga uygunlugu "Sözün haktir" kavlindedir. Hakk'in ma'nâsi, sabit ve lâ-nm demektir. Bu da Teheccüd'de geçti.

[171] Basliga uygunlugu "Allah'in benim hakkimda tilâvet edilecek bir emirle kelâm etmesinden..." sözündedir. Bu Ifk hadîsinden bir parçadir. Buhârîbu hadîsten bu isnâdla birçok yerlerde zikretmistir. Cihâd, Sehâdetler, Tefsîr. Buhârî bu hadîsin tamâmini Sehâdetler ile en-Nûr Sûresi tefsirinde sevketmisdr.

[172] Hadîsin basliga uygunlugu "Allah söyle buyurur" kavlindedir.
Bu da kudsî hadîslerdendir. Bunun bir rivayeti Rikaak Kitabi, "Bir hasene islemeyi kasdeden kimse bâbi"nda Ibn Abbâs hadîsinden olmak üzere geçmisti.

[173] Bunun birer rivayeti el-Kitâl Sûresi tefsirinde ve Edeb'de de geçmisti.

[174] Basliga uygunlugu "Allah buyurdu..." sözündedir. Bu, Namaz Kitâbi'nin sonunda ve Yagmur Duasi Kitabi'nda geçen uzunca hadîsin bir parçasidir. Hadîsin bundan sonrasi söyle devam ediyor: "Her kim Allah'in fadli ve rahmeti ile üzerimize yagmur yagdi dedi ise, iste o bana îmân etmis, yildiza îmân etmemis tir. Her kim de fulân ve fulân yildizin hareketiyle üzerimize yagmur yagdi dediyse, iste o bana îmân etmemis, yildiza îmân etmistir" buyurdu.

[175] Bunun bir rivâyçti Rikaak Kitabi, "Allah'a kavusmayi seven kimse bâbi"nda geçti.

[176] Bunun bir rivayeti Tevhîd Kitabi'nin evvellerinde "Allah sizi kendisinden sa~ kindirir..." (Âlu imrân: 28, 30) bâbrnda geti.

[177] Basliga uygunlugu "Bunu niçin yaptin?" sözündedIr. Bunun bîr rivayeti tsrâîl ogullari bölümünde geçti. Bunu Müslim de Tevbe'de getirdi: Müslim Ter., 8, 249 "2757".

[178] Hadîste buradan baslayarak sonuna kadar devam eden terdîdli rivayetler, râvî-nin sübhesi eseri degildir. Islenilen günâhin irâde ile bilerek veyâhud hatâ eseri olarak yapilmis olmasi ve ayni sekilde Allah Taâlâ'nin affetmek veya cezalandirmasinin ulûhiyet geregi bulunmasi itibariyledir

[179] Hadîsin basliga uygunlugu "Rabb'i söyle... buyurur" sözündedir.
Bu hadîsi Müslim de Tevbe Kitâbi'nda getirmistir: Müslim Ter., VIII, 251 "2758".
Nevevî söyle demistir: Hadîste suna isaret vardir: Tevbekâr olan ve Allah'a yalvarmak yolunu bilen bir kulun günâhi yüz kerre, bin kerre ve belki daha çok tekerrür etse de her defasinda tevbe etse yâhud bu mükerrer günâh yigininin topu hakkinda Allah Taâlâ'ya niyaz arzeylese, tevbesI sahîh olur ve kabul bu-yurulur. Bu, mü'minler için en büyük müjdedir...
Bu hadîsin son fikrasinin ma'nâsi: Sen günâh isler, sonra da tevbe etmekte devam ettigin müddetçe, ben seni magfiret eylerim, demektir.
(Bu hadîsin tercümesi az tasarruf ile Kâmil Mîrâs'in tercümesinden -Tecrîd Ter., XII. 457- nakledildi.)

[180] Basliga uygunlugu "Allah; Ey kulum.... buyurdu" kavimdedir.
Bu hadîsin bir rivayeti Isrâîl ogullan'm zîkr ve Rikaak Kitâblari'nda da geçti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de Tevbe'de getirmistir: Müslim Ter., VIII, 248-250 "2757".

[181] Bu da ayni hadîsin baska yoldan bîr rivayetidir.

[182] Bu babin bütün hadîslerinde Rabb'in kullanyle kelâmi vardir.

[183] Basliga uygunlugu meydandadir. Çünkü siyak, sefaat istemeye delâlet etmektedir. Hadîs kisaltilmis olmakla beraber, "Yâ Rabb" kavli ve buna icabet açikça bellidir (Ayni),

[184] Basliga uygunlugu meydandadir. Çünkü bunda Peygamber tarafindan birçok defa suâller, Allah Taâlfi tarafindan da cevâblar vardir. Bu hadîsi Müslim de imân Kitâbi'nda getirmistir: Müslim Ter., I, 272-273.

[185] Bunun birer rivayeti Cennetin Sifati ile Rikaak'ta da geçti. Bunu Müslim de îmân'da, "Cehennemden son çikacak olana dâir bâb"da getirmistir: Müslim Ter., I, 258-259, 308 "186".

[186] Bu hadîs, ziyâde ve noksan ile Zekât'in evvellerinde ve Rikaak'ta geçti.

[187] Basliga uygunlugu "Melik ancak benim, Melik ancak benim" sözündedir.
Bunun bir rivayeti bu kitâbda "Elimle yarattigima.. bâbi"nda da geçmisti.

[188] Basliga uygunlugu iki yerde, "Rabb'i söyle buyurur" ifâdelerindedir Buhârî bunun biraz degisik bir rivayetini Mezâlim Kitabi, "Dikkat edin! Allah'in la'neti zâlimler üzerinedir bâbi"nda da getirmisti.
en-Necvâ: Yavasça söz söylemeye denir ki, "Fisildamak" ta'bîr olunur. Nitekim Ibnu'1-Esîr de en-Nihâye'dt: Necvâ, isimdir, masdar makaamina kaaim-dir. Kiyamet gününde Allah'in, mü'min kuluna gizlice hitabidir, der. Buhârî sarihleri de: Necvâ; Allah Taâlâ ile mü'min kulu arasinda kiyamet günündeki gizli konusmadir ki, bunda kulun ma'siyetleri gizlice kendisine sayilir, bu Allah'in fadlidir, demislerdir.

[189] Buhârî bu âyeti Yüce Allah'in mütekellim olduguna delîl için getirdi. Sünnet ehli de Yüce Allah'in Mûsâ ile vasitasiz, tercümânsiz olarak konustugu ve ona kelâmini isittirip, kelâminin ma'nâlarini ona anlattigi üzerinde ittifak etmistir. Çünkü kelâm isitilmesi, sahîh olan seylerdendir... (Aynî).

[190] Basliga uygunlugu "Allah seni elçilikleri ve kelâm etmesiyle seçip tercih etti" kavlindedir. Bunun bir rivayeti Kader Kitâbi'nda geçti. Bunun bir rivayetini Müslim de Kader'de getirdi: Müslim Ter., VIII, 126-128, 13 "2652".

[191] Bu, Rikaak'ta geçen uzun Enes hadîsinden birer parçadir. Bunun bir rivayeti el-Bakara tefsirinde ve Tevhîd'de geçmisti. Bunun birkaç rivayetini Müslim de îmân'da getirdi: Müslim Ter., I, 268-269, 322 "193".

[192] Peygamber'in orada amcasi Hamza ve amcasinin oglu Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le beraber yatmakta oldugu rivayet edilmistir.

[193] Hadîsin basliga uygunluk noktasi burasidir.

[194] Ibn Battal söyededi: Mûsâ, Allah'in "Ey Mûsâ, ben seni risâletimle, kelâmimla insanlardan seçkin kildim" (el-A'râf: 144) kavli sebebiyle Allah'in kendisini dünyâda baskalari üzerine kelâmiyle üstün kildigini bildiginden, Allah, Muham-med'e "Mahmûd Makaami" vermekle baskalari üzerine tafdfl edince, O'nun bu faziletle kendisi üzerine yükseldigini anladi... (Aynî)-

[195] Kaaf Sûresi'nde "Lâ" yerine "Mâ" ile su âyet vardir: "Benim yanimda söz degistirilmez" (Kaaf: 29).

[196] Basliga uygunlugu "Yedinci semâda Musa'yi Allah' kelâmiyle tafdîli" sözünden alinir. Bunu yerinde tenbîh ettik. Buhârî bu Isrâ hadîsinin bir rivayetini ez Zuhrî'den; o da Enes'ten; o da Ebû Zerr'den olmak üzere Namaz Kitâbi'nin evvellerinde; bir rivayetini Katâde'den; o da Enes'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'-dan olmak üzere Bed'u'l-Halk'ta; birini Hicret'ten Evvel Bi'set'in evvellerinde; ve Peygamber'in sifati'nda da getirdi.
Müslim de îmân'da, Ismâîl ibn Ebî Uveys'ten getirdi: Müslim Ter., I, 217-230, 259 "162-164-165".

[197] Bundan evvel Yüce Allah'in peygamberler ve meleklerle olan kelâmi geçmisti. Burada Ise cennet ehli ile olan kelâmini beyân etmeye basladi (Aynî).

[198] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayetini RIkaak, "Cennet ve cehennemin sifati bâbi"nda da getirmisti.
Lebbeyke kavli, "Lebb = îkaamet etmek" ma'nâsindan aded iradesiyle tes-niye kilinip, hitâb kâfina muzâf kilinmistir. Ve bunun ma'nâsinda dört görüs vardir. Birincisi zikrolunan ikaamet ma'nâsina olmakla, "Ben senin enirine Itaat ve icabet merkezinde tekrar tekrar sabit ve payidar olurum" demektir...
Is'âd: Bir adami saâdetli kilmak, meded ve iânet eylemek ma'nâsinadir. "Lebbeyke ve sa'deyke" lafzinda "Sa'deyke" de tekrar tekrar yardim etmek ma'nâsinadir. Kezâlik "Sa'deyk" kelimesinde dahî "AATIn fazlalari hazfo-lunmus ve hitâb kâfina muzâf kilinmistir. Bununla tesniye masdar olmakla, fiillerinin hazfedilmesi gereklidir. Ve "Sa'deyke" kelimesi ancak "Lebbeyke" kelimesine bitisik zikrolumir... Ma'nâlan "Tâatinde mükerreren yânî devamli mukîm ve hizmetinde devamli olurum" demektir... (Kaamûs Tercemesi).

[199] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Zirâat Kitabi, "Arazîyi altinla kiralamak bâbi"ndan sonra, unvansiz bir bâbda da geçmisti.

[200] Buhârî bu âyetle, kul Allah'i itaatle zikrettigi zaman, Allah'in da onu rahmet ve magfiretle anacagina delîl getirmistir.

[201] Ibn Battal söyle dedi: Yüce Allah Nûh Peygamber'i, emrinden ve Allah'in âyetlerinden zikrettikleriyle andi. Bunun gibi herbir peygamber üzerine de kitabini ve serîatinI teblîg etmeyi farz kildigina isaret etti...

[202] Mucâhid'in bu sözlerini el-Feryâbî rivayet etmistir.
Bu kItâbdaki bu bâbla maksûd Yüce Allah'in emir ve duâ ma'nâsiyle zik-redici ve zikredilmis oldugunu beyândir. Bunun için buradaki âyetleri bu konuyla ilgili olduklari için getirmistir. Buhârî bu bfibda merfû' hadîs getirmemistir.

[203] Buhârî'nin bu bâbdaki maksadi, fiillerin hepsinin Allah Taâlâ'ya nisbetini is-bâttir. Bu fiiller, mahlûklar tarafindan hayir yâhud serr olsa da müsavidir. Bun lann hepsi Allah için mahlûktur, mahlûk için kesbdIr. Halktan hiçbirsey Allah'tan baskasina nisbet edilmez. Edilirse o bir ortak, es, ve fiilin O'na nisbetinde Ona müsavi olmus olur. Yüce Allah kullarina bu mühim is üzerine zikredilen âyetlerle ve esleri ve beraberinde duâ edilmis ilâhlari açikça nefyeden diger âyetlerle tenbîh edip uyarmistir... (Aynî).

[204] Bu da, tasdik mü'mine izafe edildigi zaman kesb'dir...

[205] Bu hadîsten burada hedef, kendi fiilini yaratir oldugunu iddia edenin Allah'a es kilan kimse gibi olacagina isaret etmektir. Bu konuda siddetli tehdîd gelmistir. Buna I'tikaad etmek haramdir (Fethu'l-Bârt) Buhârî bunun birer rivayetini Tefsir'de ve HudÛd'da, "Zina edenlerin günâhi bâbi"nda getirmistir

[206] tbn Battal söyle demistir: Buhârî'nin bu bâbda hedefi, Allah'in isitmesini ve sahîh kiyasi isbât etmek, sahfli olmayan fâsid kiyasi da ibtâl eylemektir. Çünkü, açiktan söyledigimde isitir de gizli söylersek isitmez diyenin bu kiyasi, fâsid bir kiyastir. Zîrâ O, Allah'in isitmesini, açiktan söylendiginde isiten, gizlendiginde isitmeyen kullarinin isitmesine benzetmistir.
Bu hadîsin iki rivayeti Fussilet Sûresi tefsirinde de geçmisti... (Kastallânî).

[207] Belki Buhârî'nin muradi, Muhdis'in gayr-i mahlûk oldugudur. Nitekim bu el-Belhî ve tabiîlerinin görüsüdür. Takarrür etti ki, Yüce Allah'in sifatlan ya sel-biyyedir, bunlar "Tenzihiyyât" diye isimlenir; veya vucûdiyye-i hakîkiyye'dir; ilim, irâde, kudret gibi. Bunlar muhakkak kadîme'dir. Yâhud izâfiyye'dir: Halk, rizk gibi. Bunlar hâdise'dir, fakat bunlarin hudûsundan, Allah'in zâtinda ve hakîkî olan sifatlarinda bir degisiklik olmasi lâzim gelmez. Bunlar hakikatte O'nun sifatlandir. Nitekim ilmin ve kudretin, ma'lûmâta ve makdürâta taallûklari gibi ki, bunlar hadislerdir, ve onun bütün fiilî sifatlari da böyledir (Kastallânî).

[208] Bunu Ebû Dâvûd uzun bir metinle mevsûl olarak rivayet etti. Müellif Buhârî'nin bunu burada sevketmesinden muradi, Yüce Allah üzerine "O, Muhdis'tir" ta'bîrinin kullanilmasinin cevazini bildirmektir. Lâkin O'nun ihdasi, mahlûklarin ihdasina benzemez. Allah bundan yüce oldu (Kastallânî).

[209] Basliga uygunlugu "Kitâblarin en yakini" sözünden alinir.

[210] Bu da ayni hadîsin baska yoldan bir rivayetidir. Bunlarin ikisi de mevkuf hadîs görünümündedir. Bunlarin bir rivayeti Kitâb'a Simsiki Yapisma Kitabi'nin so-nunda'Peygamber(S)'in "Kitâb ehline herhangi birsey sormayiniz" kavli babi' n-da da geçmisti (Aynî).

[211] Bu, Ahmed ibn Hanbel ile BuharTnin "Halku EPâli'1-Ibâd" Kitâbi'nda rivayet ettikleri hadîsten bir parçadir. Digerleri de böyle tafartc etmislerdir

[212] Bu bâbdan maksûd, Peygamber'in Cibril'den Allah'in Kelâmini alma keyfiyetini beyân etmektir. Bu hadîsin birer rivayeti îmân ile Bed'u'l-Halk'ta açiklanmis olarak

geçmisti... (Aynî).
Bu hadîste Kur'ân söylenip, onunla kiraat kasdedilmesi vardir. Çünkü "Kurânehu" kavliyle Kur'ân'iii kendisini okumak kasdedilmistir. Kur'âni okurken dili ve dudaklari hareket ettirmek okuyucunun amelidir, karsiliginda ücret alacaktir... (Kastallânî.)

[213] Yânî, Allah sözlerinizden gizli olanini da, açiktan olanini da bilir, O'na bunlardan hiçbirsey gizli olmaz. Ibn Battal söyle dedi: Buhârî'nin bu bâbdan muradi, Allah Taâlâ'ya zatî bir sifat olarak ilmi isbât etmektir. Çünkü onun ilmi, sözün açiginda gizlisinde müsavidir. Allah bunu "Sizden sözünü kim gizledi, kim onu açikladi, geceleyin gizlenen, gündüzleyin yoluna giden kimdir (O'nun ilminde) birdir" {er-Ra'd: 10) âyetinde de beyân etmistir.

[214] Bunun bir rivayeti yakinda ve Tefsîr'de, el-îsrâ: 110. âyeti tefsîri sirasinda da geçmisti ,

[215] Bu da bu âyetin inme sebebi hakkinda diger vecihtir. Yâhud bu, küllün cüz' üzerine itlâki bâbindandir. Çünkü duâ, namazin cüz'lerinden biridir. Bu da el-Isrâ Sûresi'nd,e geçmisti (Kastallânî).

[216] Tegannî'ye Safiî ve âlimlerin çogu böyle ma'nâ vermislerdir. Sufyân ibn Uyey-ne: Insanlardan müstagni olur, demistir.
"Kur'ân'i açiktan okur" ziyâdesi "Tegannî eder" cümlesinin tefsîridir.

[217] Buhârî'nin bu bâbdan hedefi, kullarin sözleri ve fiillerinin yine kullara mensûb olduklaridir. Bu, geçen baba nisbetle tahsisten sonra ta'mîm gibidir.

[218] Bu hadîste bu iki büyük ni'meti elde etmekte mübalaga iradesiyle hased tesbît eyledi. Hasedden burada murâd, gibta'dir. O da kisinin kardesinde olan ni*me-tin kendisinde de olmasini temenni etmesidir, özetle: Hasedni'metin gitmesini, Gibta ise ni'metin elde edilmesini istemektir.

[219] Bu da ayni hadîsin baska bir yoldan rivayetidir. Bu hadîsin birer rivayeti lîim, Kur'ân'm Fazîletleri ve Temenni Kitâblari'nda da geçmisti.

[220] Allah bu âyette, Peygamber'ine, beserî sifatlarinin en sereflisi ile nIdâ etti.

[221] Enes ibn Mâlik'In bu hadîsini Buhârî Cihâd ve Magâzî'de uzunca birer metinle rivayet etti. Peygamber onu kuralar hey'etiyle göndermisti. Haram ibn Mil-hân o kabilelere hitaben yaptigi bu konusmasi sirasinda düsmanlardan bir adam onu mizrakla vurdu. O da: Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben zafer buldum! diyerek sehîd oldu: Cihâd, 9. bâb, 17. hadîs.

[222] Buhârî bunu uzunca bir metinle Cizye'de rivayet etmistir.

[223] Fethu't-Bârt'de dedi ki: Rasûl'e indirilen herseyin RasûPe nisbetle iki tarafi vardir: Biri Cibril'den almak tarafidir ki, bu, bundan önceki bâbda geçti, ötekisi de

[224] Bunun bir rivayeti yakinda gemisti

[225] Bu âyetteki "Tilâvet", amel ile tefsir edilmistir. Amel de amel edenin fiilinden-dir.

[226] Bu, buradaki babin sonunda senedli olarak gelmistir.

[227] Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Teheccüd, "Gündüz ve gecede temizligin fadli bâbi'*n-da senedli olarak geçti.

[228] Bu hadîs de îmân'da, "îmân ameldir diyen kimse bâbi"nda; Hacc'da, "Meb-rûr haccin fadli bâbf'nda geçti.

[229] Basliga uygunlugu "Tevrat ehline Tevrat verildi" kavlindedir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabi, "Kiraatin imâma ve me'mûma vucûbu bâbi"nda ve bu Tev-hîd'de de yakinda geçmisti.

[230] Bu hadîs, Namaz Kitabi. "Namazda imâma ve cemâate kiraatin vucûbu bâbi"n-da Ubâde ibnu's-Sâmit'ten olarak geçti.

[231] Bu hadîs, bundan daha uzun olarak Namaz ve Edeb Kitâblan'nda da geçmisti.

[232] Buhârî'nin bu bâbdan garazi, Yüce Allah'in insani, üzerinde yaratmis oldugu "Hel"', "Men", "I'tâ", "Siddetlere sabr ve bundan sevâb bekleme" gibi birtakim huylarla yaratmasini isbât etmektir. "Helu"' lafzini âyette Allah tefsîr etmistir.

[233] Basliga uygunlugu "Ceza' ve hela'=Sabirsizlik ve hirslihktan" sözündedir. Bunun birer rivayeti Cumua'da ve Beste bir'in farziyeti'nde geçti.
Ceza': Lügatte sabirsizlik demektir. Hela'da sabirsizligin son derecesidir. Sifatlan, Cezû' ve Hetû'dm. Helu', korkak ve tamâ'kâr diye de tefsîr edilmis ise de en uygun olani Allah'in Kitabindaki tefsirdir. Bunun tercümesini bâb basliginda yazdik. Metindeki "Ceza"' ve "Hela"' kelimelerinin ma'nâlan Kur'ân-i Kerîm'in bu tefsîri sayesinde daha kolay anlasilir.

[234] Amr ibn Taglib'in bu "Kirmizi develerim olmasini arzu etmem" sözü, "Benim en kiymetli dünyâ mallarimin olmasini istemem" demektir. Arab kavmi beyaza da, nefîs olan mala da "Ahmer = Kirmizi" dedikleri gibi malin en nefis ve en yüksegine de "Humuru'n-nazmi = Kirmizi develer" derler.

[235] Bu bâbdaki hadîsleri, Peygamber (S) Rabb'inden rivayet etmistir. Bu nevi' hadîslere hadîs âlimleri arasinda "Kudsîhadîs" denilir. Bunlar ma'nâ yönüyle Allah'la, lafizlari yönüyle Peygamber'Ie ilgilidirler. Bunlarin ma'nâlarini Allah, Peygamber'ine ya ilham ile yâhud ru'yâ ile bildirmis, Peygamber de o ma'nâyi kendi ibaresiyle ümmetine teblîg etmistir. Bunun için kudsî hadîs, ma'nâsi Al Iah tarafindan ilham ve lafzi Rasûlullah tarafindan tertîb ve teblîg buyurulan haberdir, diye ta'rîf olunur. Kudsî hadîsin, Kur'ân'dan farki söyledir: Kur'ân'-in hem lafa, hem ma'nâsi Allah tarafindan verilmistir. Kudsî hadîsin yalniz ma'-nâsi,diger Peygamber hadîslerinin hem ma'nâsi, hem lafizlari Peygamber'e âiddir.

[236] Bunlarin ma'nâsi: Her kim bana tâatimle yaklasirsa, ben de ona rahmetim, tev-fîkim ve yardim edisimle yaklasirim. O bunlari artirirsa, ben de artiririm, demektir. Murâd kulun mükâfati, tâatle yaklasma derecesine göre dâima kat kat olur demektir. Hulâsa, bu hadîslerde Allah'in kuluna yakinlik derecesini ifâde için kullanilan karis, arsin, kulaç gibi uzunluk ölçüleri, Allah hakkinda tamâmiyle mecazî ma'nâda ta'bîrlerdir. Allah hakkinda "Kosmak" ta'bîri de "Çabuk icâbet"i ifâde etmektedir.

[237] Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Oruç Kitâbi'nda geçmisti. Son cümle ile Allah Taâlâ'mn oruçludan rizâsi ifâde edilmis oluyor. Bu cümlede orucun serefi, oruçlunun ma'nevî derecesi en belîg bir uslûb ile bildirilmistir.

[238] Basliga uygunlugu "Rabb'inden rivayet etmekte oldugu hadîsinde" kavlinde-dir. Buhârî hadîsi burada iki tarîk ile getirmistir. Hadîsteki "Ben Yûnus'tan hayirliyim'"hükmü, iki ihtimâle müsâiddIr: Biri, kisi kendi nefsini tercîh etmek, öbürüsü mütekellim sigâsiyle RasûluIlah kasdolunarak: Muhammed, Yûnus'tan hayirlidir, demek. Ikinci ihtimâle göre: Peygamber bunu tevazu' ederek söylemistir, demektir. Çünkü sefaatle ilgili sahih bir hadîsinde: "Ben Âdem ogullarinin seyyidiyim ve en

hayirlisiyim " buyurmus oldugu Için, Yûnus'tan ve bütün peygamberlerden üstün oldugunu bildirmistir. Bunu da Allah'in kendisine ihsan buyurdugu ni'metlerini anmak için söylemis, övünmek için degil. Bunun bâzi rivayetleri Peygamberler Kitabi ile en-Nisâ ve el-En'âm Sûreleri tefsirinde de geçmisti.

[239]

Bu hadîsin bâbla ilgisi, Rabb'den olan rivayetin Kur'ân olmak yâhud baskasi olmak, vâsita ile veya vasitasiz olmaktan daha umûmî olmasi yönündendir... Muhelleb söyle dedi: Bu babin ma'nâsi, Peygamber Kur'ân'i Rabb'inden rivayet ettigi gibi, sünneti de Rabb'inden rivayet ettigidir. Bu Ibn Mugaffel hadîsinin bu baba girmesinde, Kur'ân'in da yinç Rabb'inden rivâyeten olduguna ten-bîh vardir. Ve yine: Peygamber'in "Allah buyurdu" sözü ve "Rabb'inden rivayet etti" denilmesi müsavidir, denilmistir.
Bu hadîsin birer rivayeti Magâzî'de ve Kur'ân'in Faziletleri Kitâbi'nda da geçmisti... (Aynî)
îbn Kesîr bu hadîsin serhinde söyle dedi: Tercî'e gelince, bu, savtta götürüp getirme yapmaktir. Nitekim yine Buhârî'de Peygamber'in "Â Â Â" demege basladigi hadîsi vardir. Muhtemel ki, bu ses götürüp getirmesi, altindaki hayvanin hareketinden meydana gelmistir. Bu hadîs, sesi böyle irlamaya var-dirsa da hayvan üzerinde ve tercî' ile tilâvetin cevazina delâlet etmistir. Ve bu, harflerde ziyâde yapmak babindan da olmaz... Kur'ân'in Fazîletleri Kitabi, "Tercî' babi".

[240]

Bu âyetin basliga delâlet ciheti söyledir: Tevrat, fbrânîce'dir. Böyle oldugu hâlde Allah, Tevrat'in Arablar'a karsi okunmasini emretmistir. Arablar ise Ibrâ-nîce'yi bilmiyorlardi. Bunda Tevrat'tan Arabca ile ta'bîr etmeye izin vardir (Kas-tallânî).

[241]

Bu âyetin basliga delâlet yönü de söyledir: Peygamber (S) Hirakliyus'a Arab dili'yle mektûb yazdi, hâlbuki HirakJiyus'un dili rumca idi. Bunda Peygamber'in mektubundaki seyleri tebjîg etmesinde ona anlatmasi için gönderdigi zâtin diline tercüme edecek kimseye i'timâd ettigine is'âr vardir. Zikredilen mütercim de tercümandir.
Bu hadîs, el-Câmi'u's-Sahîh'în basinda "Vahy'in baslamasi bâ-bi"nda uzun bir metinle geçmisti.

[242]

el-Beyhakî söyle dedi: Bunda kitâb ehli kendi kitâblarindan Arabca ile tefsîr ettiklerinde dogru söylerlerse, bu kendilerine indirilenden ta'bîr yoluyla bildirme olur. Allah'in Kelâmi birdir, dillerin degismesiyle ihtilâf etmez. Hangi lisânla okunursa, o, Allah'in kelâmidir, dedi. Sonra Mucâhid'in "Bu Kur'ân bana, size de ve sizden sonra erisen kimselere de imâr etmekügim için vahyolundu..." (el-En'âm: 19) kavli hakkinda: Yânî Arab olmayanlardan ve digerlerinden islâm olanlara dedigini, senedle rivayet etti. Yine Beyhakî: Bazen o kimse Arabça'yi bilmez. Onun kendi diliyle ma'nâsini teblig ettigi zaman, o kimseye nezir olmustur, dedi (Kastallânî).

[243]

Basliga uygunlugu "Onlara taslama cezasi vardir" sözlerinden alinir. Çünkü onu okuyan kimse Arabça'ya, onlarin üzerine taslama cezasi oldugunu Arabça ile tercüme ve tefsîr etmisti. Bunun birer rivayeti Peygamberlik Alâmetleri ve Islâm'a Karsi Muharebe Edenler Kitâbi'nda da geçti.

[244]

Buhâri'nin bu basliktan muradi, tilâvetin kulun fiili oldugunu isbâttir. Sübhesiz bunun içine tertîl, tahsîn ve tatrîb de girmektedir.
Bu iki ta'lîki Ebû Oâvûd ile baskalari rivayet etmistir. Buhari bunlari Kullarin Fiillerinin Yaratilmasi Kitâbi'nda mevsûlen rivayet etmistir.

[245]

Basliga uygunlugu ma'nâsindan alinir. Bunun bir rivayeti daha Önce de geçmisti.

[246]

Basliga uygunlugu "Benimle ilgili bir iste (mihrâblarda, toplantilarda) tilâvet edilecek bir vahy..." sözünden alinir (Aynî). Buhârî bunu, Kullarin Fiillerinin Yaratilmasi Kitâbi'nda baska bir yolla getirdi de sonra: ÂIse, inzal Allah tara-findandir, insanlar da onu tilâvet etmektedirler diye beyân etti, demistir (Kastallânî).

[247]

Buhârî'nin bunu burada getirmekten maksadi, nagme yönünden kiraatte seslerin ayri ayri oluslarini beyân etmektir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitabi, "Yatsi namazinda kiraat bâbi"nda da geçti.

[248]

Basliga uygunlugu açiktan ve gizli okumakla sesin degisik olacagini beyân etmesi bakimindandir. Bunun birer rivayeti Subhân Sûresi tefsirinde ve baska yerlerde geçmisti.

[249]

Fethu'l-Bârî'de söyle dedi: Müellifin bundan muradi yükseltmek ve alçaltmakla seslerin ihtilâf etmelerini beyândir. el-Kevâkib'de de söyle dedi: Basliga münâsebeti Kur'ân'la sesleri yükseltmek sehâdet edilmege daha hakli ve evlâdir. Bunun bir rivayeti Namaz, "Ezân'da sesi yükseltmek bâbi"nda da geçti.

[250]

Bunun bir rivayeti Hayiz Kitâbi'nda da geçmisti.

[251]

el-MuheUeb: Lügat ve i'râbdan lisân Üzerine ezberlemesini kolaylastirdik demeyi kasdedivor, demistir.

[252]

Basliga uygunlugu hadîsin sonundaki kavildedir. Yânî okuyucuya kolay gelen Kur'ân'in indirilmis oldugu Arab kabilelerinin lugatleriyle okuyunuz demektir. el-Muzzemmil: 20 âyetindekI kemmiyet içindir, hadîsteki ise keyfiyet içindir. Fethu'l-Bârî'de söyle dedi: Basligin ve hadîsinin geçen bftblara uygunlugu, keyfiyetteki farklilik yönünden ve okuyucuya nisbetle kiraatin cevazi yönünden-dir.
Bu hadîsin birer rivayeti Husûmetler'de ve Kur'ân'in Fazîletleri'nde de geçmisti (Kastallânî).

[253]

Yânî biz onu düsünmek ve ögüt almak için kolaylastirdik yâhud onu ezberlemek için kolaylastirdik ve onu ezberlemek isteyene yardim ettik...

[254]

Buhârî Peygamberin sözünü burada; Matar el-Verrâk'in tefsirini de el-Feryâbî rivayet etmistir.

[255]

Bunun biraz tafsîlli bir rivayeti Kader Kitâbi'nda da geçmisti.

[256]

Yânî "Sizler amelde devam edin. Çünkü herkes niçin yaratildiysa o, kendisine kolaylastirilmistir" buyurdu. Basliga uygunlugu bundan evvelki gibi meydandadir. Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Cenazeler Kitabi, "Muhaddîsin kabir yaninda mev'iza etmesi bâbi"nda geçmisti. Âyetlerin tefsiri de Tefsîr'de verilmisti.

[257]

Bu sözün Buhârî'nin olmasi ve ibn Abbâs'in sözünün bakiyyesi olmasi ihtimâli de vardir. Buhârî'nin olmasi ihtimâline göre bu söz, Ibn Abbâs'in tefsiri üzerine zeyl yapilmistir.

[258]

Basliga uygunlugu, bu hadîsle "eI-Levhu'l-Mahfûz"un Ars'm üstünde oldugunu isaret etmekte olmasi yönündendir. Bunun bir rivayeti Tevhîd'de, "Andolsun ki, gönderilen kullarimiz hakkinda bizim geçmis bir sözümüz vardir..." (es-Sâffât: 171-173) bâbi'nda geçti.

[259]

Geçen hadîste "Allah mahlûklari yarattigi zaman..." ifâdesi vardir. Buna göre, yazma, yaratmamdan sonradir. Burada ise "Mahlûklari yaratmadan önce" buyurdu. Birinciden murâd, halka taallûktur. Bu, hadis'tir. Bundan dolayi yaratmadan sonra olmasi caiz olmustur, ikinciye gelince, bundan murâd ise, hükmün kendisidir. Bu ise ezelîdir; zarurî olarak halk'tan önce olacaktir. Bu hadîs birçok kerreler geçti (Kastallânî).

[260]

el-Muhelleb: Buhari'nin bu basliktan maksadi, kullarin fiilleri ve sözlerinin Allah'in mahlûku oldugunu isbât etmektir, demistir (Aynî)

[261]

Çünkü bunlardan birini digeri üzerine atfetti. Halk, mahlûklardan ibarettir. Emr ise kelâm'dir. Birincisi hâdis'tir, ikincisi kadîm'dir. Bunda Yüce Allah'tan baskasi için yaratma olmadigi hükmü vardir. Çünkü Allah, Zât*i üzerine hasredip haber'i mübtedâ'dan önce getirdi (Kastallânî)

[262]

Ebû Zerr'in hadîsi Itk Kitâbi'nda, Ebû Hureyre'nin hadîsi îmân ve Hacc Ki-tâblari'nda geçti.

[263] Yânî îmândan ve baska tâatlerden olan amellerinize mükâfat olarak, Allah îmân'a amel ismi verdi. Çünkü îmân'i da diger ameller toplulugu Içine girdirdi (Kastal-lânî).

[264] Bu, îmân Kitâbi'nda, "îmân da ameldir diyen kimse bâbi"nda geçmis ve orada bâzi açiklamalar verilmisti.

Bu hey'et Rabîa kabilelerinden Abdu'1-Kays tarafindan Hudeybiye'den sonra ve Mekke fethinden biraz önce Peygamber'in huzuruna Munzir ibn Âiz el* Asarî'nin baskanligi altinda bir nevi' sefirlikle gönderilmisti..

[265] Basliga uygunlugu "Lâkin sizleri yükleyen Allah'tir" sözünden alinir. Çünkü yüklemeyi Allah'a nisbet etti. Eymân ve'n-Nuzûr'da "Ben gayrisini yemîn enigim seyden daha hayirli görürsem, muhakkak yeminimden keffâret veririm de o hayirli olan isi yaparim" seklindedir. Bunda keffâret vermeyi o isi yapmaktan önce zikretti. Su hâlde bunda her ikisine de cevaza delâlet vardir. Çünkü "Vav" harfi, tertîbi gerektirmez. Bunun tafsili Yemîn Kitâbi'nda geçmisti.

Bu hadîsin bâzi rivayetleri, Magâzî, Zebîhalar, Nezîrler Kitâblari'nda da geçmisti.

[266] Bunun bir rivayeti bâb basinda geçti. Hadîsin asli îmân Kitâbi'nda "Ganimetten beste bir vermk îmândandir bâbi"nda ve diger yerlerde de geçmisti. îmân'-da açiklandigi üzere bu kaplar o diyarda içlerinde nebîz ve hamr yâni sira ile sarâb kurmak âdet edilen dört nevi' testi adidir ki, içlerinde sira kolayca mayalanip sarhosluk verici kivama gelirmis...

[267] Basliga uygunlugu, kendi fiilini yaratir oldugunu iddia eden kimse bakimindandir. Eger onun bu da'vâsi sahîh olmus olaydi, bu suret yapan musavvirlere inkâr vâki' olmazdi. el-Kirmânî söyle dedi: Yaratma fiili, açikça musavvirlere nisbet olundu, bu ise basligin hîlâfinadir, fakat murâd onlarin kesbidir. Halk lafzi istihza olarak söylendi yâhud onlarin iddiasina göre söylendi (Aynî).

[268] Bu "Hayât veriniz" emri, âciz kilma emridir. Tasvir yapanlarin hayât hususundaki aczlerini belâgatle ortaya koymak ve beyân eylemekten ibarettir.

[269] Bu hadîslerin birer rivayetini Buhârî ile Müslim Libâs Kitâbi'nda da getirmislerdir. Bu hadîslerle kullarin fiillerinin Allah'in mahlûku olduguna istidlal edildi. Buradaki ^7/a/it"ta'bîrI, kendini Hâlik'a benzeten kisiye tehdîd ulasmasi içindir... (Kastallânî).

[270] Fâcir ve münafik burada tefsîr atfidir. Çünkü burada fâcir ile murâd, münafiktir...

[271] Ibn Battal söyle demistir: Fâcir ve münâfikin Kur'ân okumasi Allah'a yüksel-mez, onlar Allah yaninda temiz olmazlar, Allah katinda ancak Allah'in rizâsini kasdedip isteyenler temizlenip artarlar. Bu hadîsin bir rivayeti Kur'ân'in Faziletleri Kitâbi'nda da geçmisti.

[272] Basliga uygunlugu, kâhinin münâfika benzemesi yönündendIr. Çünkü yalanin galebesi ve hâlinin bozuklugu sebebiyle, dogru olan kelime kâhine fayda vermedigi gibi, akidesinin bozuklugu ve habisliginin eklenmesinden dolayi münafik da kirâatiyle faydalanamaz. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivayeti Tibb Kitâbi'nin sonlarinda "Kehânet bâbi'nda geçmisti (Aynî).

[273] Basliga uygunlugu "Onlar Kur 'ân 'i okurlar, fakat Kur'ân onlarin köprücük kemiklerinden öteye geçmez" kavlinden alinir.

Sahâbîler asrinda insanlar saçlarini kesmezlerdi, ancak hacc ibâdeti veya bir ihtiyâç sebebiyle baslarinin saçlarini keserler veya kisaltirlardi. Amma bu hadîste zikredilenler saç kazitmayi devamli siârlen yapmislardir. Buna yakin bir rivayet Fiten'de de geçmisti... (Aynî).

Bu hadîs, saçlarini devamli kazitan Budistler'i hatirlatmaktadir

[274] Felah bulanla ziyan edeni meydana çikaracak olan islerin sonuncusu, mîzâni-nin agir basmasi ve hafif gelmesi olunca, Buhârî, Kitâbi'na "Niyet Hadîsi" ile baslayip "Kiyamette amellerin tartilmasi bâbi"ni sonuncu yapti. Böylece niyetin dünyâda olup .amellerin ancak Allah için hâlis niyetle olanlarinin kabul edilecegine isaret etmis oldu (Kastallânî).

Yüce Allah söyle buyurdu: "(Herkesin dünyâda yapip ettigini) tartmak da o gün haktir. Artik kimlerin terazileri agir basarsa, iste onlar murada erenlerin tâ kendileridir. Kimlerin tartilan hafif gelirse, bunlar da âyetlerimize zulmeder olduklari için kendilerine çok yazik etmis kimselerdir** (el-A'râf: 8-9);

' 'Iste o gün kimin tartilan agir gelirse, arak o, hosnûd bir yasayistadir. Amma kimin de tartilan hafif gelirse, artik onun anasi Hâviye'dir** (el-Kaaria: 6-9).

Hesâb ve Sirat gibi mîzânin, veznin subûtuna delîl geldigi için bize bunlara i'tikaad etmek vâdb olmustur. Akillarimiz bunlarin bâzisini idrâkten âciz otursa da biz bunun ilmini Allah'a havale eder ve bunun keyfiyetini arastirmakla mesgul obnayiz. Hakk ehli indinde bunlarin isbâtinda umde, bunlarin nefsinde müm-kin oldugudur... (Kastallânî).

Bu konunun tafsilâti kelâm kitâblanndadir. Hakk Dîni, VIII, 6030-6036'da güzel bir özetleme verilmistir

[275] Buhârî, Sahihine, onunla amel etmek için "Niyet Hadîsi" ile basladigi gibi, "Tesbîh ve Tahmîd Hadîsi" ile de bitirmistir.

Buhârî bu hadîsi Dualar Kitâbi'nda, Zubeyr ibn Harb'den; Yeminler ve Ne-zîrler'de Kuteybe'den; burada da Ahmed ibn Iskâb'dan getirmistir... (Aynî). Hadîsteki "Iki kelime", iki kelâm, iki cümle demektir. Nitekim "Sehâdet Kelimesi" ta'bîri de böyledir. Bunlarin Yüce Allah'a sevimli olmalari ile mu-râd, bunlari okuyarak Allah'i tesbîh ve tahmîd eden Tevhîd ehli sevimlidir demektir. Tesbîh, "Subhânallah" demektir. Allah Taâlâ'yi eksik sifatlardan tenzih eder, iraklarim ma'nâsinadir. Hamd de Yüce Allah'i kemâl sifatlanyle övmektir. Sübhesiz ki Allah'i bütün noksan sifatlardan tenzih ve kemâl sifatlanyle tavsîf etmek en yüksek ubudiyet siaridir. Bu sebeble Allah indinde en sevimli ve en ziyâde Allah'in rizâsini mûcib bulunuyor. Yine bunun için kiyamet günü hase-neler ve seyyieler tartildigi ve hesâb görüldügü sirada, bu Iki mübarek cümle, ifâdesi dile hafif olmakla beraber terazinin haseneler tarafinda agir basiyor.